

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

TOMAS RAGAIŠIS
CIVILINĖ TEISĖ

VIEŠOJO PIRKIMO SUTARČIŲ VYKDYMAS: TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –

Prof. dr. Raimundas Moisejevas

Vilnius, 2018

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	7
1. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SĄVOKA IR RŪŠYS. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES ATLYGINTINUMO POŽYMIS.....	8
1.1. Viešojo pirkimo sutarties sąvoka ir rūšys.....	8
1.2. Viešojo pirkimo sutarties atlygintinumo požymis.....	13
2. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SUDARYMAS IR SUDAROMOS VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SĄLYGOS	16
2.1. Viešojo pirkimo sutarties sudarymas.....	16
2.2. Sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygos.....	22
3. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARČIŲ SĄLYGŲ KEITIMAS JŲ VYKDYMO METU.....	28
3.1. Bendrasis sutarčių sąlygų keitimo teisinis reguliavimas.....	28
3.2. Viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimo teisinio reguliavimo raida.....	30
3.3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo.....	33
3.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo.....	37
3.5. Viešojo pirkimo sutarčių keitimo teisinis reguliavimas Lietuvoje nuo 2017-07-01.....	45
4. ESMINIAI VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES PAŽEIDIMAI KAIP VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES NUTRAUKIMO PAGRINDAS	50
4.1. Viešojo pirkimo sutarties esminio pažeidimo sukeltamos pasekmės.....	50
4.2. Viešojo pirkimo sutarties sąlygų pažeidimo kvalifikavimas esminiu.....	54
4.3. Lietuvos teismų praktika dėl esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimo.....	58
IŠVADOS	67
PASIŪLYMAI	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	71
ANOTACIJA.....	78
ANNOTATION.....	79
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	80
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA / SUMMARY	81
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	82

IVADAS

Tiriama problema.

Visuomenėje vyrauja nuomonė, kad pagrindinis viešųjų pirkimų tikslas – užtikrinti efektyvių, konkurencingų ir skaidrių viešųjų pirkimų procedūrų atlikimą, siekiant, kad valstybės institucijos ar įstaigos, racionaliai naudodamos joms skirtas lėšas, įsigytų reikalingų prekių, paslaugų ar darbų. Tačiau, taip suabsoliutinant viešojo pirkimo konkurso vykdymo procedūros reikšmę, mažiau dėmesio sulaukia viešojo pirkimo sutarties vykdymo (įgyvendinimo) etapas, nors būtent nuo sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo, t.y. perkančiosios organizacijos ir tiekėjo veiksmų vykdant viešojo pirkimo sutartį, priklauso ar bus pasiektas pagrindinis viešųjų pirkimų tikslas – kokybiškas viešojo pirkimo sutarties rezultatas, leidžiantis perkančiajai organizacijai pagal jos poreikius naudotis kokybiškomis prekėmis, kokybiškų suteiktų paslaugų ar atliktų darbų rezultatu.

Kaip nurodoma teisinėje literatūroje, netinkamo viešųjų pirkimų sutarčių vykdymo problemos yra plačiai paplitusios bet kurioje viešųjų pirkimų sistemoje¹. Taigi, šiame magistro baigiamajame darbe yra apžvelgiami ir analizuojami svarbiausi viešojo pirkimo sutarčių vykdymo probleminiai aspektai, apsunkinantys šių sutarčių vykdymą ar net keliantys grėsmę tokių sutarčių neįvykdymui - viešojo pirkimo sutarčių sąlygų (ypač kainos) keitimas bei perkančiųjų organizacijų teisės kvalifikuoti tiekėjo, vykdančio viešojo pirkimo sutartį, veiksmus esminiu viešojo pirkimo sutarties pažeidimu ir šiuo pagrindu spręsti dėl vienašalio viešojo pirkimo sutarties nutraukimo, panaudojimas, siekiant išsiaiškinti šių probleminių aspektų teisminį vertinimą, jų reikšmę bei pateikti galimus šių probleminių viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektų sprendimo būdus.

Baigiamojo darbo aktualumas, mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Lietuvoje bei užsienyje minėti viešojo pirkimų sutarčių vykdymo probleminiai aspektai yra nagrinėti palyginti mažai, kadangi teisės mokslininkai bei kiti autoriai dažniausiai dėmesį skiria bendriesiems viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo klausimams spręsti arba koncentruojasi tik į tam tikrų viešojo pirkimo konkursų procedūrų atlikimo aspektų problematiką. Štai, pavyzdžiui

¹Racca, Gabriela M., Perin, R. C. Material Amendments of Public Contracts during their Terms: from Violations of Competition to Symptoms of Corruption, (2013) European Procurement & Public Private Partnership Law Review. Volume 8. No.4, p. 279. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-15
<<https://www.robertocavalloperin.it/wp-content/uploads/65-Material-amendments-public-contracts.pdf>>

užsienio mokslininkai Christopher H. Bovis², Sue Arrowsmith³, Jean Arnould⁴, Omer Dekel⁵ taip pat nagrinėja bendruosius viešųjų pirkimų teisinius klausimus ES lygiu, tačiau neskiria dėmesio viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektams. Iš Lietuvos autorių, viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo klausimus yra nagrinėję Rima Ambrazevičienė⁶, Vaidotas Jakštas ir Karolis Jovaišas⁷, Gediminas Kostkevičius⁸, tačiau, vėlgi, šie autoriai daugiau dėmesio skiria bendriesiems viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo klausimams, susijusiems su viešojo pirkimo konkursų procedūrų atlikimu. Fragmentiškai tam tikrus sutarčių vykdymo aspektus per efektyvumo požiūrį savo darbuose yra palietęs Deividas Soloveičikas⁹, tačiau išsamiau viešojo pirkimo sutarties vykdymo problematikos šis autorius nenagrinėjo. Todėl, apibendrinant galima teigti, jog trūksta mokslinių darbų ir tyrimų, kuriuose lietuvių kalba būtų išanalizuoti viešojo pirkimo sutarčių vykdymo metu kylantys probleminiai aspektai, pateikiami galimi jų sprendimo būdai.

Baigiamojo darbo reikšmė.

Šis magistro baigiamasis darbas leidžia nustatyti ir įvertinti teismų praktikoje išskiriamus svarbiausius viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektus, susijusius su tokių sutarčių sąlygų (ypač kainos) keitimu ir esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimu, kaip pagrindu perkančiajai organizacijai spręsti dėl vienašališko viešojo pirkimo sutarties nutraukimo.

Tyrimo tikslas.

Šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra remiantis teismų praktikoje pateikiamais išaiškinimais atskleisti ir įvertinti viešojo pirkimo sutarčių vykdymo problematiką, susijusią su šių sutarčių kainos sąlygų keitimu bei viešojo pirkimo sutarčių vienašaliu nutraukimu dėl šių sutarčių vykdymo pažeidimų kvalifikavimo esminiais šių sutarčių pažeidimais, ir pateikti galimus šių probleminių aspektų sprendimo būdus.

²Bovis, Ch. EU Public Procurement Law. Edvard Elgar Publishing, 2007; Bovis. Ch. Public procurement in the European Union. – Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.

³Arrowsmith, S. Modernising the European Union's public procurement regime: A blueprint for real simplicity and flexibility, 2012, Public Procurement Law Review, Issue 3.

⁴Arnould, J. Secondary policies in public procurement: the innovations of the Directives, (2004) Public Procurement Law Review 4.

⁵Dekel, O. The Legal Theory of Competitive Bidding for Government Contracts (2009). Public Contract Law Journal, Vol. 37, No. 2, 2008.

⁶Ambrazevičienė, R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje. Jurisprudencija: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004, Nr. 59 (51).

⁷Jakštas V., Jovaišas K. Viešieji pirkimai. Verslo ir komercinė teisė. 2004.

⁸Kostkevičius G., Pareigos būti perkančiąja organizacija teisinis reglamentavimas viešųjų pirkimų teisėje. Justitia, 2005 m. Nr. 3(57)

⁹Soloveičikas., D. Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas. Teisė. 2014. Nr. 91

Tyrimo uždaviniai.

1. Apžvelgti ir išanalizuoti bendruosius viešojo pirkimo sutarčių aspektus – viešojo pirkimo sutarties sąvoką ir jos turinį, šios sutarties atlygintinumo požymį bei svarbiausius viešojo pirkimo sutarties sudarymo aspektus;
2. Išanalizuoti ir palyginti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką viešojo pirkimo sutarčių kainos keitimo aspektu;
3. Nustatyti teismų praktikoje suformuotas taisykles bei aplinkybes, kurioms esant, teismai pripažįsta teisėtą viešojo pirkimo sutarčių kainos keitimo galimybę jų vykdymo metu;
4. Iširti, ar perkančiosios organizacijos visais atvejais teisėtai vienašališkai nutraukia viešojo pirkimo sutartis, kvalifikuodamos tiekėjų padarytus viešojo pirkimo sutarties sąlygų pažeidimus esminiais;
5. Įvertinti perkančiųjų organizacijų teisės vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartis dėl esminio šių sutarčių sąlygų pažeidimo reikšmę tiekėjams.

Tyrimo metodika.

Atliekant darbą taikomi tokie pagrindiniai metodai: lyginamasis, teisės aktų analizės, aprašomasis bei apibendrinamasis.

- Lyginamasis metodas naudojamas palyginti darbe nagrinėjamų viešojo pirkimo sutarties sąvokos, jos sudarymo ir turinio sąlygų, esminės sąlygos – kainos pakeitimo, viešojo pirkimo sutarties pažeidimų kvalifikavimo esminiais, aspektų skirtumus tarp ankstesnio (iki 2017-06-30) galiojusio ir naujo (nuo 2017-07-01) galiojančio viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo.
- Teisės aktų analizės metodas – naudojamas siekiant tinkamai atskleisti nagrinėjamų viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektus, šių aspektų teisinio reguliavimo skirtumus, lyginant su bendroju sutarčių teisiniu reguliavimu;
- Aprašomasis metodas naudojamas pateikiant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų Lietuvos teismų sprendimuose ar nutartyse nurodytas aplinkybes ir išaiškinimus, reikšmingus darbo uždaviniams. Šio metodo naudojimas darbe svarbus siekiant palyginti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką viešojo pirkimo sutarties esminės sąlygos – kainos keitimo klausimu, taip pat siekiant išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką dėl esminių viešojo pirkimo sutarties pažeidimų kvalifikavimo, kaip pagrindo perkančiajai organizacijai spręsti dėl vienašališko viešojo pirkimo sutarties nutraukimo;

- Apibendrinamasis metodas buvo naudojamas rengiant magistro baigiamojo darbo išvadas ir pasiūlymus.

Tyrimo struktūra.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, bei išvados ir pasiūlymai. Pirmajame ir antrajame skyriuose autorius atskleidžia ir apibūdina bendruosius viešojo pirkimo sutarčių aspektus – viešojo pirkimo sutarties sąvoką, rūšis, šios sutarties atlygintinumo požymį, sutarties sudarymo esminius momentus ir sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygas. Trečiajame darbo skyriuje apžvelgiamas ir analizuojamas viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo teisinis reguliavimas, analizuojama ir lyginama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių keitimo, daugiau dėmesio skiriant viešojo pirkimo sutarties kainos sąlygų keitimui. Paskutiniame skyriuje nagrinėjami esminiai viešojo pirkimo sutarties pažeidimai, jų reikšmė, teisminė praktika dėl esminių viešojo pirkimo sutarties pažeidimų kvalifikavimo, kaip pagrindo perkančiajai organizacijai spręsti dėl vienašališko viešojo pirkimo sutarties nutraukimo.

Ginamieji teiginiai.

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimais, laikosi griežtos pozicijos dėl vykdomų viešojo pirkimo sutarčių esminės sąlygos – kainos keitimo, tačiau savo praktikoje yra išplėtęs draudimo keisti viešojo pirkimo sutarties kainą išimčių apimtį, pripažindamas, kad viešojo pirkimo sutartyje nustatyta kaina gali būti keičiama dėl viešojo pirkimo konkurso sąlygų ir sudarytos viešojo pirkimo sutarties nuostatų ydingumo.

2. Perkančiosios organizacijos ne visais atvejais teisėtai vienašališkai nutraukia viešojo pirkimo sutartis kvalifikuodamos tiekėjų padarytus viešojo pirkimo sutarties sąlygų pažeidimus esminiais, o tai sukelia reikšmingas neigiamas pasekmes tiekėjams.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

VPI, Įstatymas – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas.

LR CK, CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

LAT, Kasacinis teismas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

ESTT, Teisingumo Teismas – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

1. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SĄVOKA IR RŪŠYS. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES ATLYGINTINUMO POŽYMIS

1.1. Viešojo pirkimo sutarties sąvoka ir rūšys

Teisinėje literatūroje yra nurodoma, kad sandoris reikšmingas ne tik teisiniu, bet ir ekonominiu, socialiniu atžvilgiu. Sandoriai, ypač sutartys, sudaro teisinį ekonominės veiklos pagrindą, jie yra teisinė ekonominės sistemos savireguliacijos priemonė. Sudarydami sandorius asmenys gali dalyvauti ekonominėje veikloje, disponuoti savo turtu, ar kitomis ekonominėmis vertybėmis, reguliuoti ekonominius procesus, ekonominių vertybių paskirstymą visuomenės nariams, patenkinti savo ekonominius, socialinius poreikius, įgyvendinti savo subjektines teises, nubrėžti savo ir kitų asmenų veiklos ribas, teises ir pareigas ir šitaip reguliuoti jų veiklą¹⁰.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹¹ (toliau – LR CK, CK) 6.154 straipsniu, sutartimi yra laikomas dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę. Teisinėje literatūroje nurodoma, kad sutartis yra dvišalis arba daugiašalis sandoris (CK 1.63 str. 6-7 d.), pagal kurį atsiranda prievoliniai teisiniai šalių tarpusavio santykiai, teisės ir pareigos. Taigi, sutartis reiškia laisvą dviejų ar daugiau asmenų valios suderinimą, kurio tikslas – sukurti tarpusavio teises ir pareigas¹². Taip pat sutartis gali būti įvardijama ir kaip rašytinis dokumentas, kuriame išdėstytos sutarties sąlygos¹³. Kiekvieną dieną pasaulyje sudaroma daugybė sandorių. Jų įvairovė lemia būtinybę juos atitinkamai klasifikuoti pagal įvairias klasifikacijas. Pavyzdžiui, pagal šalių skaičių sandoriai yra skirstomi į vienašalius, dvišalius ir daugiašalius sandorius, pagal atlygintinumą – atlygintinius arba neatlygintinius, pagal jų sudarymo momentą – konsensualinius ir realinius¹⁴.

Neatskiriama teisinio sutarčių reguliavimo dalis – sutarčių laisvės principas, kurio sampratą ir turinį įtvirtina CK 6.156 straipsnis. Pagal šio straipsnio 1 dalį, šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir šio kodekso nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams. Teisės doktrinoje aiškinama, kad sutarčių laisvės principas lemia: subjekto pasirinkimo laisvę, reiškiančią asmens teisę savo nuožiūra pasirinkti kitą sutarties šalį, pradėti derybas ir sutarus sudaryti sutartį; sutarties turinio

¹⁰Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas, V. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 320.

¹¹Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

¹²Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T.1. Vilnius: Justitia, 2003, p. 192.

¹³Ibid., p. 192.

¹⁴Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas, V. op. cit., p. 321-325.

nustatymo laisvę, kuri aiškinama, kad šalys laisva valia bendru sutarimu nustato sutarties turinį (šalių teises ir pareigas), kuri riboja tik imperatyvios teisės normos, kurių privalu laikytis ir kurių šalys savo valia negali pakeisti; sutarties formos laisvę, kuri leidžia sutartis sudaryti žodžiu, raštu, notarine forma ir konkludentiniais veiksmais (atliekant faktinio pobūdžio veiksmus)¹⁵. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, ne kartą aiškindamas šį principą, yra konstatavęs, kad per sutarties laisvės principą pasireiškia civilinių santykių subjektų elgesio dispozityviškumas¹⁶.

Nors, remiantis sutarčių laisvės principu, šalys yra laisvos sudaryti sutartis, tačiau, kaip ir bet kuris teisės principas, šis principas taip pat nėra absoliutus¹⁷. CK 6.157 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti, ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo, nepaisant to, kokia teisė – nacionalinė ar tarptautinė – šias normas nustato. Taigi, šioje teisės normoje yra aiškiai nurodomos minėto sutarčių laisvės principo ribos. Jas nustato imperatyviosios teisės normos, taip pat teisės principai, viešosios tvarkos ir geros moralės reikalavimai¹⁸. Todėl šalys yra laisvos tiek, kiek jos nepažeidžia imperatyviųjų teisės normų, kad ir kas jas nustatytų – tarptautinė ar nacionalinė teisė¹⁹.

Viena iš sutarties laisvės principo išimčių – Viešųjų pirkimų įstatyme²⁰ (toliau – VPI) nustatytos imperatyviosios teisės normos, reguliuojančios viešųjų pirkimų teisinius santykius, o kartu ir viešojo pirkimo – pardavimo sutartį, kuri būna sudaroma įvykdžius viešojo pirkimo procedūras, kurių metu tiekėjai pagal perkančiosios organizacijos nustatytas sąlygas varžosi dėl geriausio pasiūlymo perkančiajai organizacijai pateikimo ir viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo. Kaip nurodoma Lietuvos teismų praktikoje, bylose, kuriose jų nagrinėjimo dalykas yra viešojo pirkimo sutartis, CK normos yra taikomos tiek, kiek kiti įstatymai nenustato ko kita (CK 6.382 str.), todėl ir sutarties laisvės principas tokios sutarties šalims gali būti taikomas tiek, kiek jo neapribojo VPI normos ir paskelbto viešojo pirkimo dokumentai²¹, be to, VPI laikomas sutarties laisvės principo išimtimi ir dėl konkurso dalyvių interesų ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principų užtikrinimo²².

Nagrinėjant patį viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sąvokos apibrėžimą, galima teigti, kad ši sąvoka, tobulinant viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, keitėsi – šios sąvokos apibrėžimas VPI buvo plečiamas ir detalizuojamas, siekiant didesnio teisinio aiškumo. Dar 1996

¹⁵Mikelėnas, V., supra note 12, p. 194-196.

¹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013-03-29 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2013.

¹⁷Mikelėnas, V. op. cit., p. 196.

¹⁸Ibid., p. 196.

¹⁹Ibid., p. 196.

²⁰Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.

²¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007-11-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2007.

²²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011-10-07 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.

metais, Lietuvos įstatymų leidėjas, siekdamas sureguliuoti viešojo pirkimo pardavimo teisinius santykius, priėmė Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, skirtą reglamentuoti prekių, darbų, paslaugų viešąjį pirkimą už valstybės, savivaldybių biudžetų, valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ir kitų valstybės fondų lėšas bei kitas lėšas. Nors šioje, originalioje VPI redakcijoje, viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymas, jų turinys, vykdymas bei nutraukimas nebuvo detaliam reglamentuoti arba išvis nereglamentuoti, lyginant su dabar galiojančiu teisiniu reguliavimu, tačiau jame jau buvo pateikiama, kad ir bendra pirkimo sutarties sąvoka. Pirmosios VPI redakcijos 2 str. 8 d. buvo nurodyta, kad pirkimo sutartis – pirkimo, pardavimo, rangos arba nuomos sutartis, kurią perkančioji organizacija sudaro su tiekėju (rangovu), atlikus šio įstatymo nustatytas pirkimo procedūras. Taigi, atsižvelgiant į pačią pirmą VPI redakciją, galima daryti išvadą, kad jau 1996 metais, dar nesant priimto šiuo metu galiojančio LR CK, įstatymiškai buvo reglamentuota nauja sutarčių civilinėje apyvartoje rūšis – viešojo pirkimo pardavimo – pardavimo sutartys, trumpai apibrėžiamos kaip pirkimo sutartys, sudaromos tarp dviejų šalių, iš kurių viena – perkančiąja organizacija vadinama valdžios arba valdymo institucija, įmonė, įstaiga ar organizacija.

Viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas – labai dinamiškas ir dažnai besikeičiantis, todėl ne vieną kartą keitus VPI bei kitus jį įgyvendinančius viešųjų pirkimų teisės aktus, tuo pačiu keitėsi ir pačios viešojo pirkimo sutarties apibrėžimas. Įgyvendinant 2004 m. Europos Parlamento ir Tarybos priimtas Direktyvą Nr. 2004/17/EB²³ ir Direktyvą Nr. 2004/18/EB²⁴, 2006 metais Lietuvoje buvo pakeistas VPI, kuriame be kitų reikšmingų šio teisinio reguliavimo pakeitimo nuostatų, kartu buvo pateikiamas ir aiškesnis viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sąvokos apibūdinimas. Šioje Įstatymo redakcijoje, Viešojo pirkimo – pardavimo sutartis buvo apibūdinama kaip Įstatymo nustatyta tvarka dėl ekonominės naudos vieno ar daugiau tiekėjų ir vienos ar kelių perkančiųjų organizacijų raštu, išskyrus Įstatyme nurodytą tam tikrą atvejį, kai viešojo pirkimo sutartis gali būti sudaroma žodžiu (jei planuojamos sudaryti pirkimo sutarties vertė yra mažesnė kaip 10 000 Lt), sudaryta sutartis, kurios dalykas yra prekės, paslaugos ar darbai. Lyginant šią viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sąvoką su ankstesne pateikiama VPI, akivaizdu, kad viešojo pirkimo – pardavimo sutarties apibūdinimas buvo praplėstas, jį išplečiant ekonominės naudos požymiu (tiesa, šis požymis detaliam Įstatyme nebuvo paaiškintas), bei nustatant rašytinės formos reikalavimą tokiai sutarčiai, su viena Įstatyme nurodyta išimtimi, kada tokia sutartis gali būti sudaroma žodžiu.

²³Europos Parlamento ir Tarybos 2004-03-31 direktyva Nr. 2004/17/EB Dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo. [2004] OL L134/1.

²⁴Europos Parlamento ir Tarybos 2004-03-31 direktyva Nr. 2004/18/EB Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. [2004] OL L134/114.

Kitas reikšmingas pokytis viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime įvyko 2017 metais. Derinant nacionalinį viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą prie 2014 m. Europos Sąjungoje priimtų ankstesnes 2004/17/EB ir 2004/18/EB panaikinančių Direktyvų Nr. 2014/24/ES²⁵ ir Nr. 2014/25/ES²⁶ reikalavimų, Lietuvoje nuo 2017-07-01 įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcija ir naujas Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymas²⁷. Kaip nurodoma Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo aiškinamajame rašte²⁸, pagrindinė priežastis, dėl kurios buvo atsisakyta dviejų direktyvų įgyvendinimo vienu Įstatymu, kaip kad buvo padaryta anksčiau, – siekis sukurti paprastesnį ir aiškesnį teisinį reguliavimą, atskiriant klasikinio ir komunalinio sektoriaus vykdomų viešųjų pirkimų procedūras. Nurodytas teisinio reguliavimo pokytis palietė ir viešųjų pirkimų sutartis. Naujai (nuo 2017-07-01) įsigaliojusiuose Įstatymuose iš esmės pateikiami tapatūs, iš minėtų Direktyvų perkelti viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių ir jų rūšių apibūdinimai, tokių sutarčių sudarymo tvarka. Vadovaujantis VPI, Viešojo pirkimo–pardavimo sutartis apibūdinama kaip šio įstatymo nustatyta tvarka dėl ekonominės naudos vieno ar daugiau ūkio subjektų ir vienos ar kelių perkančiųjų organizacijų raštu, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus, kai pirkimo sutartis gali būti sudaroma žodžiu, sudaroma sutartis, kurios dalykas yra prekės, paslaugos ar darbai. Pastebėtina, kad minimoje Įstatymo nuostatoje taip pat yra pateikiamas, iki tol nebuvęs, vieno iš svarbiausių viešojo pirkimo sutarties požymių – ekonominės naudos paaiškinimas, tokia nauda laikant piniginių atlygį arba kitokį atlygį tiekėjui, kaip pavyzdžiui, teisę nemokėti mokesčių, pasinaudoti pirkimo sutarties vykdymo rezultatu, galimybę gauti pajamas iš trečiųjų asmenų ir panašiai. Svarbu paminėti, kad šis ekonominės naudos požymio apibūdinimas yra suformuluotas atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nagrinėtose bylose pateiktus išaiškinimus, kurie bus vėliau nurodomi sekančiame šio skyriaus poskyryje. Vertinant patį ekonominės naudos požymio apibrėžimą, galima teigti, jog jis yra reikšmingas, nes išplečia viešojo pirkimo sutarties sąvoką – viešojo pirkimo sutartimi laikoma ne tik dėl piniginių atlygio, tačiau ir dėl kitokią naudą tiekėjui teikiančio atlygio, sudaroma sutartis. Remdamiesi aukščiau pateikiama viešojo pirkimo – pardavimo sutarties apibrėžimo analize, galime teigti, kad šios sąvokos apibrėžtis tobulinant VPI, buvo nuolat

²⁵Europos Parlamento ir Tarybos 2014-02-26 direktyva Nr. 2014/24/ES Dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. [2014] OL L94/65.

²⁶Europos Parlamento ir Tarybos 2014-02-26 direktyva Nr. 2014/25/ES Dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB. [2014] OL L94/243.

²⁷Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymas. Paskelbta TAR, 2017, Nr. 7551.

²⁸Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. 1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Registravimo data 2015-11-12, Nr. XIIP-3750.[Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-02 <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y>>

plečiama į šią sąvoką įtraukiant ir detalizuojant šios sutarties požymius, kas nulėmė, kad šiuo metu galiojančiame VPI pateikiama viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sąvoka yra žymiai aiškesnė.

Nagrinėjant atskiras viešojo pirkimo sutarčių rūšis, paminėtina, kad iki 2017-07-01 įsigaliojusios VPI redakcijos, ankstesnėse galiojusiose VPI redakcijose pagal pirkimo objektą buvo išskiriami prekių, paslaugų ir darbų pirkimo apibrėžimai, kurių kiekviename buvo nurodyta, kad tokio pirkimo tikslas – sudaryti pirkimo sutartį, tačiau atskiri viešojo pirkimo sutarčių rūšių apibrėžimai nebuvo pateikiami. Šis neaiškumas buvo pašalintas 2017-07-01 įsigaliojusiam ir su Direktyva Nr. 2014/24/ES suderintame VPI, kuriame, kaip ir Direktyvoje, yra pateikiami ir atskirų viešojo pirkimo sutarčių, išskiriamų pagal pirkimo objektą, apibūdinimai. Pagal VPI 2 straipsnyje pateikiamas sąvokas, Prekių viešojo pirkimo–pardavimo sutartimi yra laikoma viešojo pirkimo–pardavimo sutartis, kurios dalykas yra prekės (prekių pirkimas, nuoma, finansinė nuoma (lizingas), pirkimas išsimokėtinai, numatant jas įsigyti ar to nenumatant), taip pat įsigyjamų prekių pristatymo, montavimo, diegimo ir kitos jų parengimo naudoti paslaugos, jeigu šios paslaugos tik papildo prekių tiekimą (2 str. 26 d.); Paslaugų viešojo pirkimo–pardavimo sutartis – tai viešojo pirkimo–pardavimo sutartis, kurios dalykas yra paslaugų, išskyrus nurodytas VPI 2 straipsnio 26 dalyje (Prekių viešojo pirkimo – pardavimo sutartis – aut. pastaba), teikimas (2 str. 24 d.); Darbų viešojo pirkimo–pardavimo sutartis – viešojo pirkimo–pardavimo sutartis, kurios dalykas yra: 1) darbai, susiję su VPI 1 priede išvardytomis veiklos rūšimis, arba šie darbai ir jų projektavimo paslaugos; 2) statinio (kuris yra statybos ir (arba) inžinerinės veiklos, kaip visumos, rezultatas ir kuris gali savarankiškai atlikti ūkinę ar techninę funkciją) statybos darbai arba šie darbai ir statinio projektavimo paslaugos; 3) statinio statymas bet kokiomis priemonėmis pagal perkančiosios organizacijos, darančios lemiamą poveikį darbo pobūdžiui arba projektui, nustatytus reikalavimus (2 str. 7 d.). Kaip matyti iš aukščiau pateikiamų atskirų viešojo pirkimo sutarčių sąvokų apibūdinimų, galima teigti, kad šiuo metu galiojantis VPI aiškiai pagal dalyką (objektą) atskiria viešojo pirkimo sutarčių rūšis, tuo palengvindamas perkančiosioms organizacijoms tiksliau nustatyti sudaromos viešojo pirkimo sutarties rūšį.

Tęsiant viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių rūšių analizę, svarbu paminėti, kad be anksčiau paminėtų VPI nurodomų pirkimo sutarčių rūšių atskiriamų pagal dalyką (objektą), pirkimo sutartis taip pat galima skirstyti ir pagal jų trukmę. VPI įgyvendinančiame teisės akte – Tiekėjo kvalifikacijos reikalavimų nustatymo metodikoje²⁹ yra išskiriamos ilgalaikės ir

²⁹Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-29 įsakymu Nr. 1S-105 „Dėl tiekėjo kvalifikacijos reikalavimų nustatymo metodikos patvirtinimo“ patvirtinta Tiekėjo kvalifikacijos reikalavimų nustatymo metodika. TAR, 2017, Nr. 11090.

trumpalaikės sutartys. Metodikos 2 punkte nurodyta, kad ilgalaikė sutartis – tai viešojo pirkimo–pardavimo ar pirkimo–pardavimo sutartis, kurioje nustatomas prekių tiekimo, paslaugų teikimo, darbų atlikimo laikotarpis yra ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo pirkimo sutarties sudarymo (2.1. p.), o trumpalaikė sutartimi yra laikoma pirkimo sutartis, kurioje nustatomas prekių tiekimo, paslaugų teikimo, darbų atlikimo laikotarpis yra trumpesnis kaip 12 mėnesių nuo pirkimo sutarties sudarymo (2.3 p.). Vertinant nurodytus Metodikos punktus, kuriuose išskiriami ilgalaikių ir trumpalaikių viešojo pirkimo sutarčių apibrėžimai, manytina, kad toks viešojo pirkimo sutarčių skirstymas yra reikšmingas pasirengimo vykdyti viešojo pirkimo procedūras stadijoje, kadangi, atsižvelgiant į viešojo pirkimo sutarčių trukmę, atitinkamai turi būti nustatomi ir kvalifikaciniai reikalavimai tiekėjams, t.y., kuo ilgesnis viešojo pirkimo sutarties vykdymas, tuo didėja tikimybė, kad sutartis gali būti tinkamai neįvykdyta, todėl griežtesni reikalavimai tiekėjo pajėgumui yra nustatomi, siekiant užtikrinti visišką viešojo pirkimo sutarties įvykdymą.

1.2. Viešojo pirkimo sutarties atlygintinumo požymis

Analizuojant teisminę praktiką, galima rasti teismų sprendimų, kuriuose yra pasisakyta dėl sutarčių kvalifikavimo viešojo pirkimo sutartimis ir tokioms sutartims būdingų požymių. Štai vienoje iš bylų, ESTT nagrinėdamas klausimą, ar sudaryta sutartis kuria viena perkančioji organizacija paveda kitai perkančiajai organizacijai atlikti darbą – pastatyti laisvalaikio centrą ir atlikti kitus susijusius darbus, yra laikoma viešojo darbų pirkimo sutartimi, nurodė, kad tokia tarp sutarties šalių sudaryta sutartis yra atlygintinė, o šios sutarties atlygintinumas pasireiškia priešpriešiniu atlyginimu, suteikiamu rangovui už atliktus darbus, kuriuos nurodo perkančioji organizacija, todėl tokia sutartis yra laikoma viešąja darbų pirkimo sutartimi³⁰, be to, kaip kitoje byloje aiškino ESTT, sutarties atlygintinumui ir dėl to jos kvalifikavimui viešojo pirkimo sandoriu neturi reikšmės aplinkybė, kad joje numatytas riboto dydžio atlygis, skirtas tik atlyginti dėl sutartos paslaugos teikimo patirtas išlaidas³¹. Taigi, iš šių, aukščiau nurodytų ESTT išaiškinimų, akivaizdu, kad viešojo pirkimo – pardavimo sutartys yra atlygintinės, o šių sutarčių atlygintinumas pasireiškia priešpriešiniu atlyginimu tiekėjui, dėl šio patiriamų viešojo pirkimo – pardavimo sutarties vykdymo išlaidų. Lietuvos teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad viešojo pirkimo sutartis – atlygintinis sandoris, o sprendžiant dėl viešojo pirkimo sutarties atlygintinumo, vertinama jos ekonominė nauda perkančiajai organizacijai ir tiekėjui³². Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog vertinant tiekėjo iš viešojo

³⁰Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007-01-18 sprendimas byloje Nr. C-220/05; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001-07-12 sprendimas byloje Nr. C-399/98.

³¹Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012-01-19 sprendimas byloje Nr. C-159/11.

³²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014-10-27 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-456/2014.

pirkimo sutarties gaunamą ekonominę naudą, laikytina, kad ši nauda pirmiausia yra finansinė, t. y. pinigai, todėl teisinis suinteresuotumas viešojo pirkimo sutarties sudarymu reiškia tiekėjo suinteresuotumą gauti finansinį atlygį už suteiktas paslaugas, pristatytas prekes ar atliktus darbus³³. Dėl perkančiajai organizacijai tenkančios naudos, kaip sutarties atlygintinumo kriterijaus, svarbius išaiškinimus savo praktikoje yra pateikęs ESTT. Vienoje iš bylų³⁴ ESTT nurodė, kad pirkimo objektas dėl savo pobūdžio bei Direktyvos Nr. 2004/18 sistemos ir tikslų privalo turėti tiesioginę ekonominę vertę perkančiajai organizacijai. Šioje byloje ESTT argumentavo, kad tokia ekonominė vertė perkančiajai organizacijai yra aiški, kai numatoma, kad ji taps darbų arba darbo, kurie sudaro sutarties dalyką, rezultato savininke. Tačiau, kaip minimoje byloje nurodė ESTT, tokia ekonominė vertė taip pat gali būti pripažįstama ir tuo atveju, kai numatoma, kad perkančioji organizacija įgis teisę, užtikrinsiančią galimybę disponuoti darbo rezultatais, kurie yra sutarties dalykas, tam, kad pasiektų viešąjį tikslą. Taigi, ekonominė vertė taip pat gali būti išreikšta ir ekonomine nauda, kurią galės gauti perkančioji organizacija naudodama darbo rezultatais arba jį perleisdama ateityje, taip pat tuo, kad ji finansavo atliktą darbą arba prisiėmė riziką, jei darbas ekonomiškai nepasiteisino. Plėtojant šią praktiką, dar kitoje byloje³⁵ ESTT nurodė, jog aplinkybė, kad perkančioji organizacija negauna (ar ne visada gauna) tiesioginės naudos iš viešojo pirkimo sutarties, kaip jos rezultato, ypač kai atlieka viešąsias, įstatymų deleguotas funkcijas, nereiškia, kad sutarties sudarymas jai neturi ekonominės vertės, nes būtent viešojo pirkimo sutarties sudarymas jai leidžia pirmiau nurodytas funkcijas įgyvendinti. Šių, aukščiau nurodytų ESTT išaiškinimų, sprendamas viešųjų pirkimų bylas, laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas³⁶.

Nagrinėjant atlygintinumo viešojo pirkimo sutartyje klausimą, tikslinga grįžti prie atlygintinumo tiekėjui aplinkybės ir paminėti tai, kad tiek ESTT tiek LAT praktikoje pripažįstama, jog tiekėjas vykdydamas viešojo pirkimo – pardavimo sutartį gali gauti ne tik tiesioginę piniginę naudą, tačiau ir netiesioginių pajamų. Dėl šios aplinkybės ESTT vienoje iš bylų³⁷ yra nurodęs, kad tiekėjas, už savo prekes, paslaugas ar darbus gauna iš perkančiosios organizacijos atlygį, kurį jis buvo nurodęs pasiūlyme. ESTT nurodytoje byloje sprendė, jog net ir tais atvejais, kuomet tiekėjas teikdamas prekes, paslaugas ar atlikdamas darbus iš to gauna papildomą pirkimo sutartyje nenumatytą atlyginimą iš trečiųjų asmenų ar, pavyzdžiui, jam suteikiama teisė nemokėti mokesčių ar panaudoti griovimo darbų metu gautas medžiagas, su perkančiąja organizacija sudaryta sutartis nepraranda viešojo pirkimo sutarties požymių. Tokios

³³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009-06-08 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2009.

³⁴Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010-03-25 sprendimas byloje Nr. C-451/08.

³⁵Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010-07-15 sprendimas byloje Nr. C-271/08.

³⁶Supra note 32.

³⁷Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007-07-18 sprendimas byloje Nr. C-382/05.

pat pozicijos laikosi ir LAT, pripažindamas, kad tiekėjas viešojo pirkimo sutartimi gali siekti ne tik piniginės ir ne tik tiesioginės finansinės naudos, jis taip pat gali turėti tikslą didinti konkurencingumą ir savo žinomumą, iš viešojo pirkimo sutarties vykdymo gauti netiesioginių pajamų³⁸.

Apibendrinant aukščiau nurodytą teisminę praktiką, manytina, kad viešojo pirkimo – pardavimo sutarties atlygintinumo požymis pasireiškia iš šios sutarties kylanti ekonomine nauda tenkančia tiek tiekėjui, tiek perkančiajai organizacijai. Kaip nurodoma teismų praktikoje, ekonomine nauda tiekėjui pripažįstamas ne tik tiesioginis sutartyje numatytas finansinis piniginis, bet ir kitoks papildomas pirkimo sutartyje nenumatytas atlygis, kuris iš tokios sutarties vykdymo teikia tiekėjui bet kokią finansinę naudą. Be to, teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad tiekėjui ekonominė nauda kartu gali būti ir ne finansinė – pavyzdžiui, tokia kaip tiekėjo žinomumo didinimas ir pan. Remiantis teismų praktikos išaiškinimais, galime teigti, kad iš viešojo pirkimo sutarties kylanti ekonominė nauda perkančiajai organizacijai gali reikšti iš viešojo pirkimo sutarties rezultato atsiradusią tiesioginę (perkančioji organizacija gali naudoti viešojo pirkimo sutarties rezultatą savo reikmėms) arba tam tikrais atvejais netiesioginę ekonominę vertę (tais atvejais, kai perkančiajai organizacijai pavesta atlikti viešąsias funkcijas). Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad šiuo metu galiojančiame VPĮ ekonominė nauda apibrėžiama tik kaip piniginis ar kitos atlygis tiekėjui, tačiau šios sąvokos apibrėžime nėra nurodoma, kad iš viešojo pirkimo sutarties rezultato tam tikrą ekonominę naudą gauna ir perkančioji organizacija, nors ši aplinkybė, kaip viena iš ekonominės naudos požymių, jau senokai yra išskirta teismų praktikoje. Todėl, siekiant visiško teisinio aiškumo, manytina, jog šiuo metu galiojančio VPĮ pateikiamame ekonominės naudos apibrėžime turėtų būti įtraukta formuluotė, nurodanti, kad ekonomine nauda laikomas ne tik piniginis ar kitos atlygis tiekėjui, tačiau ir iš viešojo pirkimo sutarties rezultato kylanti tiesioginė arba netiesioginė ekonominė nauda, reiškianti tiesioginę ekonominę vertę perkančiajai organizacijai.

³⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010-05-17 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-216/2010

2. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SUDARYMAS IR SUDAROMOS VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES SĄLYGOS

2.1. Viešojo pirkimo sutarties sudarymas

Pagal bendrą taisyklę sutartys civilinėje apyvartoje yra sudaromos pateikiant pasiūlymą (oferta) ir priimant pasiūlymą (akceptas) arba kitais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais³⁹. Tačiau, kaip minėta, viešojo pirkimo – pardavimo sutartys – netipinė sutarčių rūšis, kadangi šios sutartys sudaromos vykdant konkurso procedūrą, kuriose varžosi įvairūs subjektai, be to, tokios sutartys iš esmės yra sudaromos prisijungimo būdu, perkančiajai organizacijai nustatant esmines tokių sutarčių sąlygas, todėl šių sutarčių sudarymui, kartu užtikrinant ir konkurso procedūroje dalyvavusių tiekėjų lygiateisiškumą, bei kitus viešųjų pirkimų principus, VPI yra nustatyti imperatyvūs ribojimai bei tam tikri reikalavimai.

Šiuo metu galiojančiame VPI, pagrindines viešojo pirkimo sutarties sudarymo taisykles nustato 86 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje nurodoma bendra taisyklė, kad dalyvis, kurio pasiūlymas nustatytas laimėjusiu, sudaryti pirkimo sutartį yra kviečiamas raštu (išskyrus atvejus, kai pirkimo sutartis sudaroma žodžiu) ir jam nurodomas laikas, iki kada šis dalyvis turi sudaryti pirkimo sutartį. VPI 86 str. 2 d. nurodo, kad jeigu toks tiekėjas, kuriam buvo pasiūlyta sudaryti pirkimo sutartį ar preliminarią sutartį, raštu atsisako ją sudaryti arba nepateikia pirkimo dokumentuose nustatyto pirkimo sutarties įvykdymo užtikrinimą patvirtinančio dokumento, arba iki perkančiosios organizacijos nurodyto laiko nepasirašo pirkimo sutarties arba atsisako ją sudaryti įstatyme ir pirkimo dokumentuose nustatytais sąlygomis arba tiekėjų grupė neįsteigia juridinio asmens, kaip nustatyta šio straipsnio 4 dalyje, laikoma, kad jis (jie) atsisakė sudaryti pirkimo sutartį. Tokiu atveju, perkančioji organizacija siūlo sudaryti pirkimo sutartį ar preliminarią sutartį tiekėjui, kurio pasiūlymas pagal nustatytą pasiūlymų eilę yra pirmas po tiekėjo, atsisakiusio sudaryti pirkimo sutartį, jeigu tenkinamos VPI 45 straipsnio 1 dalyje išdėstytos sąlygos (pasiūlymo vertinimo sąlygos – aut. pastaba). Paminėtina, kad šios nuostatos lyginant su ankstesne, iki 2017-06-30 galiojusia VPI redakcija išliko nepakitusios. Nepakitusi išliko ir svarbi norma, nustatanti, kad sudarant pirkimo sutartį ar preliminarią sutartį, joje negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina, sąnaudos ar kitos sąlygos (86 str. 3 d.). Šiuo aspektu pažymėtina, kad nuo 2017-07-01 galiojančioje VPI redakcijoje, lyginant ją su ankstesne, šis straipsnis buvo papildytas aplinkybe, kad sudarant sutartį taip pat negali būti keičiama derybų ar dialogo atveju galutinai suderėta kaina, sąnaudos ar kitos sąlygos ir pirkimo dokumentuose nustatytos pirkimo sąlygos. Manytina, kad ši VPI nustatyta taisyklė yra svarbi racionaliam lėšų

³⁹Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.162 str. 1 d.

panaudojimo principo įgyvendinimui, kadangi draudžia didinti ar kitaip keisti tiekėjo pasiūlytą kainą sudarant viešojo pirkimo sutartį ir įpareigoja tiekėją vykdyti sutartį pagal perkančiosios organizacijos nustatytas sąlygas ir pačio tiekėjo pateiktą pasiūlymą. Teismų praktikoje, aiškinant šią normą yra nurodyta, kad ši nuostata akivaizdžiai yra imperatyvi ir reiškia, kad pradėjus viešojo pirkimo procedūras, negalima keisti ar kitaip modifikuoti pirkimo sąlygų, t. y. perkančioji organizacija privalo laikytis tų viešojo pirkimo sąlygų, kurios buvo nustatytos ir tiekėjams nurodytos pirkimo proceso pradžioje (pirkimo sąlygos, pagal kurių reikalavimus tiekėjai rengė savo pasiūlymus ir pagal kurias tiekėjų pasiūlymai buvo vertinami, negali būti pakeistos sudarant su laimėtoju pirkimo sutartį)⁴⁰. Taigi, iš šio aiškinimo seka, kad perkančiosios organizacijos nustatytos pirkimo sąlygos, susijusios su pirkimo sutarties nuostatomis, yra privalomos, t. y. sudarydamos sutartį, šalys privalo laikytis visų pirkimo sąlygų, susijusių su pirkimo sutartimi. Darbo autoriaus nuomone, praktiniu požiūriu tai reiškia, kad jei pirkimo sąlygose yra pateikiamos tik pagrindinės pirkimo sutarties sąlygos, sudarant viešojo pirkimo sutartį jų turi būti laikomasi, o kitos pirkimo sutarties sąlygos, kurios nebuvo nurodytos pirkimo sąlygose, yra sulygstamos bendra šalių valia, nepažeidžiant viešųjų pirkimų principų ir tikslų. Tuo atveju, kai vykdomo viešojo pirkimo sąlygose buvo pateiktas pirkimo sutarties projektas, perkančioji organizacija ir konkursą laimėjęs tiekėjas privalo pasirašyti pirkimo sutartį griežtai laikydamiesi šio projekto, išskyrus techninius pakeitimus (šalių rekvizitų, kainos įrašymas, kitų būtinų techninių pakeitimų padarymas), nes priešingu atveju, pakeitus sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygas tai formaliai reikštų VPĮ 86 str. 3 d. pažeidimą. Labai svarbu paminėti ir tai, kad taisyklė nekeisti sąlygų sudaromoje pirkimo sutartyje yra glaudžiai susijusi su lygiateisiškumo principu. ESTT vienoje iš nagrinėtų bylų yra pažymėjęs, kad tam, jog viešojo pirkimo sutartis būtų sudaryta pagal iš anksto tiekėjų žinomus kriterijus, perkančioji organizacija gali atsižvelgti tik į tokias sąlygas, kurios nustatytos viešojo pirkimo skelbimo sąlygose. Atitinkamai, derybos ir sutarties sudarymas su tiekėju pagal konkurso sąlygų neatitinkančias sąlygas pažeidžia tiekėjų lygiateisiškumo principą⁴¹.

Atskiro dėmesio verta VPĮ 86 str. 5 dalis, kurioje nurodomas maksimalus galimas sudaromos pirkimo sutarties vykdymo laikotarpis, kuris negali trukti ilgiau nei 3 metus, išskyrus šioje dalyje nurodytas išimtis, kada pirkimo sutarties trukmė gali viršyti 3 metų laikotarpį. Paminėtina tai, kad iki 2017-06-30 galiojusiame viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime galimybė sudaryti viešojo pirkimo sutartį ilgesniam nei 3 metų laikotarpiui buvo nustatyta poįstatyminiu teisės aktu – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 432 „Dėl viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių, sudaromų ilgiau kaip 3 metams, terminų nustatymo kriterijų ir

⁴⁰Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011-09-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1401-11.

⁴¹Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1993-06-22 sprendimas byloje Nr. C-243/89.

atvejų, kuriais gali būti sudaromos tokios sutartys, aprašo patvirtinimo“. Lyginant šiame poįstatyminiame teisės akte ir nuo 2017-07-01 įsigaliojusiame VPĮ numatytus atvejus, kada pirkimo sutartys gali būti sudaromos ilgiau nei 3 metų laikotarpiui, darytina išvada, kad dauguma šių atvejų atitinka, taigi 2017 metais keičiant viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, iš Nutarimo (poįstatyminio reguliavimo) šie atvejai buvo perkelti į patį VPĮ (įstatyminį reguliavimą), jų nekeičiant. Grįžtant prie VPĮ 86 str. 5 d. nurodytų išimčių, kada viešojo pirkimo sutartys gali būti sudaromos ilgesniam nei 3 metų laikotarpiui, manytina, kad minimoje Įstatymo nuostatoje nurodytos išimtys yra laikomos pagrįstais atvejais, kai atsižvelgiant į perkamo objekto ypatybes ir siekiant racionalaus lėšų panaudojimo, būtina pailginti šį laikotarpį. Pavyzdžiui, ilgesnė nei 3 metų viešojo pirkimo sutartis gali būti sudaroma dėl elektros energijos ir šilumos, dujų, karšto ir šalto vandens, nuotekų ir atliekų tvarkymo paslaugų (1 p.); bankų ir kitų finansinių institucijų teikiamų finansinių paslaugų (2 p.); prekių nuomos, finansinės nuomos (lizingo), pirkimo išsimokėtinai (3 p.); aptarnavimo, remonto ir priežiūros paslaugų, kai įsigyjamo objekto pirkimo sutartis apima ir šias paslaugas (4 p.); dokumentų saugojimo paslaugų (5 p.) darbų ar statinio statybos techninės priežiūros paslaugų (6 p.); statinio projekto vykdymo priežiūros paslaugų arba statinio projektavimo ir statinio projekto vykdymo priežiūros paslaugų, kai šios paslaugos perkamos kartu (7 p.); investicijų projektų įgyvendinimo (8 p.); finansinių priemonių ar fondų fondo, finansų inžinerijos priemonių, įskaitant kartu teikiamas subsidijas, valdymo ir (arba) įgyvendinimo paslaugų (9 p.); miško sodmenų išauginimo paslaugų (10 p.); kitų prekių ir (ar) paslaugų, kai ilgesnis kaip 3 metų prekių tiekimo ir (ar) paslaugų teikimo laikotarpis ekonominiu ar socialiniu požiūriu yra naudingesnis ir perkančioji organizacija tai pagrindžia. Taigi, kaip matyti iš nurodytoje dalyje pateikiamų atvejų, kada pirkimo sutartis gali būti sudaroma ilgiau nei 3 metų laikotarpiui, šių VPĮ nustatytų atvejų spektras yra pakankamai platus ir, manytina, leidžia perkančiosioms organizacijoms sudaryti ilgesnes pirkimo sutartis dėl jų kasdieninę veiklą užtikrinančių komunalinių ir kitų paslaugų, taip pat ir darbų ar statinio statybos techninės priežiūros paslaugų, nes neretais atvejais sudėtingų statinių statybos darbai trunka ilgiau nei 3 metus, ir kitais pagrįstais atvejais, kai sudarant ilgesnes viešojo pirkimo sutartis racionaliai sutaupoma lėšų. Paminėtina, kad atsižvelgiant į VPĮ 86 str. 5 d. 11 p., atvejų, kada pirkimo sutartis gali būti sudaroma ilgesniam nei 3 metų laikotarpiui, sąrašas nėra baigtinis. Taigi, perkančioji organizacija, siekdama viešojo pirkimo sutartį sudaryti ilgesniam nei 3 metų laikotarpiui, jei sudaromos sutarties dalykas nepatenka į vieną iš VPĮ 86 str. 5 d. 1-10 p. nurodytų atvejų, privalo savo viešųjų pirkimų vidiniuose dokumentuose (pvz., Komisijos protokole ar Paraiškoje pirkimui) pagrįsti, kad toks ilgesnis nei 3 metų viešojo pirkimo sutarties laikotarpis ekonominiu ar socialiniu požiūriu yra naudingesnis.

Kitas svarbus viešojo pirkimo sutarčių sudarymo aspektas – atidėjimo termino taikymas, kuris ankstesniame viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime buvo apibrėžiamas kaip 15 dienų laikotarpis, kuris prasideda nuo pranešimo apie sprendimą sudaryti pirkimo sutartį išsiuntimo iš perkančiosios organizacijos suinteresuotiems kandidatams ir suinteresuotiems dalyviams dienos ir kurio metu negali būti sudaroma pirkimo sutartis. Atidėjimo termino taikymą ankstesniame teisiniame reguliavime nustatė VPI 18 straipsnio 9 dalis. Šioje dalyje buvo nurodyta bendra taisyklė, kad pirkimo sutartis turi būti sudaroma nedelsiant, bet ne anksčiau negu pasibaigė atidėjimo terminas išskyrus atvejus: kai vienintelis suinteresuotas dalyvis yra tas, su kuriuo sudaroma pirkimo sutartis, ir nėra suinteresuotų kandidatų (1 p.); kai pirkimo sutartis sudaroma dinaminės sistemos pagrindu arba valstybės ar savivaldybės valdymo institucija, viešasis ar privatusis juridinis asmuo, kuris atitinka tam tikras sąlygas (veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ir savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų arba yra šių įstaigų kontroliuojamas (valdomas) arba turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų) sudaro pirkimo sutartį preliminariosios sutarties pagrindu (2 p.); supaprastintų pirkimų atveju pirkimo sutarties vertė mažesnė kaip 3 000 eurų (be PVM), arba kai pirkimo sutartis sudaroma atliekant mažos vertės pirkimą (3 p.). Nagrinėjamas atidėjimo terminas taip pat sietinas ir su ankstesnės VPI redakcijos 93, 94, 94¹, 95, 95¹ straipsnių nuostatomis, įtvirtinančiomis tiekėjo teises ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus, tiekėjų pateiktų pretenzijų nagrinėjimo perkančiojoje organizacijoje tvarką, pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia pagrindus. Pats sutarties sudarymo atidėjimo terminas viešojo pirkimo sutarties sudarymo stadijos metu turi didelę reikšmę, nes iš esmės užtikrina galimai pažeistų tiekėjų teisių gynybą ir yra sudedamoji privalomos ikiteisminės ginčų tarp tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų dėl perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų viešojo pirkimo vykdymo metu stadijos dalis, be to, Europos Sąjungos įstatymų leidėjas atidėjimo termino pažeidimą vertina kaip reikšmingą ir nustato valstybėms narėms pareigą jį teisiškai įvertinti, kadangi tai susiję su sandorio pripažinimu negaliojančiu ar alternatyviųjų sankcijų taikymu⁴². Kaip teigia mokslininkai Gabriella M. Racca ir Roberto Cavallo Perin, atidėjimo termino taikymas yra svarbus aspektas viešojo pirkimo procedūroje, nes apsaugo nuo neteisėto viešojo pirkimo sutarties paskyrimo negrįžtamumo pasekmių, kadangi pasirašius viešojo pirkimo sutartį tampa sunku ištaisyti pažeidimus, įvykusius sutarties paskyrimo procedūros metu arba neteisėto sutarties paskyrimo procedūros metu⁴³. LAT savo praktikoje nurodo, kad Lietuvoje įtvirtinta peržiūros procedūra apima privalomą ikiteisminę

⁴²Europos Parlamento ir Tarybos 2007-12-11 Direktyvos Nr. 2007/66/EB iš dalies keičiančios Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo 2 e) str. [2007] OL L335/31.

⁴³Racca, Gabriela M., Perin, R. C., supra note 1, p. 281.

stadiją. Šios teisių gynybos stadijos esmė – prieš viešojo pirkimo sutarties sudarymą leisti tiekėjui ir perkančiajai organizacijai išspręsti nesutarimus išvengiant teismo proceso, t. y. perkančiajai organizacijai panaikinti jos netinkamus sprendimus arba besiskundžiančiam tiekėjui išsamiau išdėstyti šių sprendimų priėmimo priežastis ir motyvus⁴⁴. Be to, vadovaujantis galiojusios VPI redakcijos 95¹ straipsniu, pirkimo sutarties atidėjimo termino nesilaikymas yra vienas pagrindų teismui sudarytą pirkimo sutartį pripažinti negaliojančia. Tačiau, be atidėjimo termino pažeidimo, turi būti nustatyta, ar toks pažeidimas turėjo neigiamą įtaką teismui prašymą pateikusio ar ieškinį pareiškusio dalyvio galimybėms sudaryti pirkimo sutartį, ir šis dalyvis neturėjo galimybės pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis iki pirkimo sutarties sudarymo⁴⁵. Šiuo metu galiojančiame teisiniame reguliavime, atidėjimo termino taikymą nustato VPI 86 str. 8 d., kurioje nurodyta, kad pirkimo sutartis turi būti sudaroma nedelsiant, bet ne anksčiau, negu pasibaigė atidėjimo terminas, kuris negali būti trumpesnis kaip 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – ne trumpesnis kaip 5 darbo dienos), o jeigu pranešimas apie sprendimą nustatyti laimėjusį pirkimo pasiūlymą nebuvo siunčiamas elektroninėmis priemonėmis, negali būti trumpesnis kaip 15 dienų. Lyginant atidėjimo termino taikymą nustatytą ankstesniame ir dabar galiojančiame viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime, galime teigti, kad šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas nustato trumpesnės trukmės atidėjimo termino taikymą, tuo atveju, jei viešojo pirkimo procedūros yra vykdomos elektroninėmis priemonėmis (10 kalendorinių dienų – tarptautinių pirkimų atveju, 5 darbo dienos – supaprastintų pirkimų atveju). Tačiau, jeigu viešasis pirkimas yra vykdomas ne elektroninėmis priemonėmis, atidėjimo termino trukmė tarptautinio ir supaprastinto pirkimų vykdymo atvejais išlieka ne trumpesnė nei 15 kalendorinių dienų nuo pranešimo apie sprendimą nustatyti laimėjusį pirkimo pasiūlymą išsiuntimo dienos. Pažymėtina, kad vadovaujantis VPI 25 str. 2 d., mažos vertės pirkimų atveju atidėjimo terminas nėra taikomas, todėl perkančioji organizacija viešojo pirkimo sutartį su viešąjį pirkimą laimėjusiu tiekėju (nepaisant ar pirkimo sutartis yra sudaroma žodžiu ar raštu) gali sudaryti tą pačią ar sekančią dieną. Aptariant šiuo metu galiojančiame teisiniame reguliavime nustatytus atvejus, kada atidėjimo terminas gali būti netaikomas, paminėtina, kad šie atvejai, lyginant su ankstesniame VPI nustatytais atidėjimo termino netaikymo atvejais, iš esmės nepasikeitė. Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas nustato, kad atidėjimo terminas netaikomas, kai vienintelis suinteresuotas dalyvis yra tas, su kuriuo sudaroma pirkimo sutartis ir nėra suinteresuotų kandidatų (VPI 86 str. 8 d. 1 p.); pirkimo sutartis sudaroma dinaminės pirkimo sistemos pagrindu arba preliminariosios sutarties pagrindu (VPI 86 str. 8 d. 2 p.); ar pirkimo sutartis sudaroma žodžiu (VPI 86 str. 8 d. 3 p.).

⁴⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012-09-27 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2012.

⁴⁵Ibid.

Kitas aktualus viešojo pirkimo sutarčių sudarymo klausimas – viešojo pirkimo sutarties sudarymo forma. Ankstesnės redakcijos VPI 18 str. 10 d. buvo nurodyta, kad perkančioji organizacija savo pasitvirtintose taisyklėse, pagal kurias vykdo supaprastintus pirkimus (įskaitant ir mažos vertės pirkimus), gali nustatyti sąlygą, kad pirkimo sutartis gali būti sudaroma žodžiu, kai atliekami supaprastinti pirkimai, kurių sutarties vertė yra mažesnė kaip 3 000 eurų (be pridėtinės vertės mokesčio). Kitaip tariant, ši VPI nuostata leido perkančiosioms organizacijoms savo pasitvirtintose viešųjų pirkimų vykdymo taisyklėse numatyti sąlygą (arba tiksliau – išimtį), leidžiančią sudaryti pirkimo sutartį žodžiu iki tam tikros piniginės vertės. Kadangi daugiau atvejų, kada perkančiosios organizacijos galėjo žodžiu sudaryti viešojo pirkimo sutartis Įstatyme nebuvo numatyta, akivaizdu, kad kitos viešojo pirkimo sutartys (nepriklausomai ar tai prekių, paslaugų ar darbų sutartis), kurių vertė viršijo 3 000 eurų be PVM, privalėjo būti sudaromos raštu. Vertinant šią VPI buvusią įtvirtintą nuostatą iš praktinės pusės, manytina, kad ši nuostata palengvino iki tam tikros, santykinai nedidelės (mažos) vertės, viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūros vykdymą perkančiųjų organizacijų pirkimų organizatoriams (vykdytojams), kurie galėjo paprastesniu būdu, taupant laiko ir administracines sąnaudas, sudaryti tokias sutartis žodžiu ir įsigyti perkančiajai organizacijai reikalingų prekių, paslaugų ar darbų. Iš tiesų, neproporcingai perkančiosios organizacijos sąnaudų ir santykinai labai nedidelės viešojo pirkimo sutarties vertės požiūriu galėtų būti vertintini atvejai, kai, pavyzdžiui, pagal poreikį, vieną kartą įsigyjant kanceliarinių prekių už 200 eurų arba parduotuvėje perkant renginio organizavimui reikalingų maisto produktų už 100 eurų, būtų privaloma sudaryti viešojo pirkimo sutartį pagal tokios sutarties turiniui keliamus reikalavimus. Taigi, ši VPI įstatymo numatyta galimybė reikšmingai supaprastino iki tam tikros vertės viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūrą bei sumažino perkančiųjų organizacijų pirkimų vykdytojų laiko ir kitas administracines sąnaudas.

Aktualioje, nuo 2017-07-01 įsigaliojusioje VPI redakcijoje, minėta išimtis dėl viešojo pirkimo sutarčių sudarymo žodžiu buvo palikta nekeičiant viršutinės 3 000 eurų vertės ribos bei papildyta nauja aplinkybe – kai VPI 25 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytuose aprašuose (atliekant Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms užsienio valstybėse, Lietuvos Respublikos atstovybėms prie tarptautinių organizacijų, konsulinėms įstaigoms ir specialiuoju misijoms, taip pat kitų perkančiųjų organizacijoms, kurios užsienyje įsigyja prekių, paslaugų ar darbų, skirtų užsienyje esantiems jų padaliniams, kariniams atstovams ar specialiesiems atašėms arba skirtų užsienyje vykdomiems vystomojo bendradarbiavimo ir kitiems projektams, supaprastintus pirkimus bei atliekant ypatingos svarbos tarptautiniams renginiams organizuoti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų supaprastintus pirkimus) nustatytais atvejais gali būti leidžiama žodžiu sudaryti supaprastinto pirkimo sutartis, kurių vertė ne didesnė kaip 10 000 Eur (be PVM) (VPI 86 str. 7

d.). Pirmajame pirkimų tvarkos apraše⁴⁶ nurodyta, kad Pirkimo sutartis, kurios vertė ne didesnė kaip 10 000 Eur (be PVM), gali būti sudaroma žodžiu (79 p.). Atkreiptinas dėmesys į antrojo pirkimų tvarkos aprašo⁴⁷ 53 punktą, kuriame nurodyta tokia pati taisyklė kaip ir galiojančio VPĮ 86 str. 7 dalyje, tačiau išskiriant pirkimo užsienyje atvejį (perkančiosios organizacijos atliekamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, su pasirinktu (pasirinktais) tiekėju (tiekėjais) sudarant viešojo pirkimo–pardavimo sutartį, kai prekių tiekimo, paslaugų teikimo ar darbų atlikimo vieta yra užsienio valstybės teritorijoje (2.4 p.)), kai pirkimo sutarties vertė ne didesnė kaip 10 000 Eur (be PVM). Taigi, nurodytuose aprašuose, įgyvendinančiuose šiuo metu galiojančio VPĮ nuostatas, atsižvelgiant į tam tikrų perkančiųjų organizacijų specifinę veiklą, susijusią su jų funkcijų vykdymu užsienyje bei ypatingos svarbos tarptautinių renginių organizavimui reikalingų prekių, paslaugų ar darbų poreikiu, viešojo pirkimo sutartis leidžiama sudaryti žodžiu esant didesnei sutarties vertei, lyginant su klasikinio sektoriaus perkančiosiomis organizacijomis, kurios viešojo pirkimo sutartis žodžiu gali sudaryti tik iki 3 000 eurų (be PVM).

2.2. Sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygos

Vienas esminių skirtumų, lyginant viešojo pirkimo sutartis su kitomis civilinėje apyvaroje sudaromomis sutartimis – VPĮ nustatytas raštu sudaromos viešojo pirkimo sutarties turinys, su aiškiai nurodytomis privalomomis nustatyti tokios sutarties sąlygomis. Nuo 2017-07-01 įsigaliojusioje VPĮ redakcijoje, pirkimo sutarties, kai ji sudaroma raštu, turinį nustato 87 straipsnis. Lyginant šį straipsnį, su ankstesnės VPĮ redakcijos 18 str. 6 d., kurioje taip pat buvo nurodytos privalomos nustatyti viešojo pirkimo sutarties sąlygos, jei pirkimo sutartis yra sudaroma raštu, yra naujovių bei reikšmingų papildymų. Dabar galiojančio VPĮ 87 str. 1 d. 4 p. nurodyta privaloma pirkimo sutarties sąlyga – mokėjimo tvarka. Lyginant su ankstesniu VPĮ, ši sąlyga buvo papildyta paaiškinimu, kad mokėjimo laikotarpiai turi atitikti Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo⁴⁸ 5 straipsnyje nustatytus reikalavimus. Minimo įstatymo 5 straipsnyje nurodoma, kad komercinėse sutartyse, kai prekių pirkėjas, paslaugų gavėjas ar darbų užsakovas yra viešasis subjektas, atsiskaitymo

⁴⁶Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2017-07-31 įsakymu Nr. V-809/V-188 patvirtintas Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių užsienio valstybėse, Lietuvos Respublikos atstovybių prie tarptautinių organizacijų, konsulinių įstaigų ir specialiųjų misijų, taip pat kitų perkančiųjų organizacijų, kurios užsienyje įsigyja prekių, paslaugų ar darbų, skirtų užsienyje esantiems jų padaliniais, kariniams atstovams ar specialiesiems atašė arba skirtų užsienyje vykdomiems vystomojo bendradarbiavimo ir kitiems projektams, supaprastintų viešųjų pirkimų tvarkos aprašas. TAR, 2017, Nr. 14247.

⁴⁷Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2017-09-21 įsakymu Nr. 4-550 patvirtintas Ypatingos svarbos tarptautinių renginių organizavimui reikalingų prekių, paslaugų ar darbų supaprastintų viešųjų pirkimų tvarkos aprašas. TAR, 2017, Nr. 14935.

⁴⁸Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymas. Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5571.

terminas neturi viršyti 30 dienų. Šiame straipsnyje taip pat yra nurodomi tam tikri atvejai, kai 30 kalendorinių dienų atsiskaitymo terminas gali būti ilgesnis, pavyzdžiui, kai dėl to komercinėje sutartyje aiškiai susitariama kitaip, jeigu tai yra objektyviai pagrįsta, atsižvelgiant į konkretų komercinės sutarties pobūdį ar ypatumus (5 str. 3 d.), tačiau bet kuriuo atveju šis terminas negali viršyti 60 dienų nuo prekių gavimo, paslaugų suteikimo ar darbų atlikimo dienos, nes jeigu komercinėje sutartyje tarp ūkio subjektų ir viešųjų subjektų nustatytas mokėjimo laikotarpis viršija 60 kalendorinių dienų, tokia komercinės sutarties sąlyga laikoma negaliojančia. Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo aiškinamajame rašte⁴⁹ nurodoma, jog Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis, viešųjų pirkimų sutartyse, kurių vertė yra didelė ar jos sudaromos ilgesniam laikotarpiui, dažnai nustatomas ilgesnis atsiskaitymo terminas, trunkantis iki 90 ar net 120 dienų. Dėl ilgo atsiskaitymo termino įmonės patiria apyvartinių lėšų trūkumą, tai neigiamai atsiliepia jų veiklai ir galimybėms išlikti rinkoje, o tam tikrais atvejais gali lemti net ir bankrotą. Todėl, išvengiant šių galimai neigiamų pasekmių, VPI buvo aiškiai įtvirtinta nuostata, kad atsiskaitymų terminai turi atitikti Mokėjimų vėlavimo prevencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus, o viešojo pirkimo sutartyse nustatytų terminų atitikimo Mokėjimų vėlavimo prevencijos įstatymo nuostatomis kontrolę vykdyt Viešųjų pirkimų tarnyba⁵⁰.

Visai nauja pirkimo sutarties turinio sąlyga įtvirtinta tik nuo naujos VPI redakcijos įsigaliojimo – taikoma sutarties peržiūros ar pasirinkimo galimybė. Nors VPI 87 str. 1 dalyje nurodoma, kad sudarant viešojo pirkimo sutartį raštu, joje turi būti nustatytos šioje dalyje nurodytos sąlygos, tačiau iš pačiame 87 str. 1 d. 7 p. įtvirtintos sąlygos formuluotės, manytina, kad ji privaloma tik tokiais atvejais, kai perkančioji organizacija numato sutarties peržiūros sąlygų ar pasirinkimo galimybių taikymą. Jei perkančioji organizacija rengdama pirkimo dokumentus to nenumato, ši viešojo pirkimo sutarties sąlyga (dėl viešojo pirkimo sutarties peržiūros ar pasirinkimo galimybės) į viešojo pirkimo sutartį neprivalo būti įtraukta. Pažymėtina tai, kad pačiame VPI nėra nuostatų paaiškinančių pasirinkimo galimybės ir peržiūros sąlygų sąvokų ir jų taikymo atvejų. Šių sąvokų paaiškinimai pateikiami poįstatyminiuose viešųjų pirkimų teisės aktuose – Numatomos viešojo pirkimo ir pirkimo vertės skaičiavimo⁵¹ ir Kainodaros taisyklių nustatymo⁵² metodikose.

Numatomos viešojo pirkimo ir pirkimo vertės skaičiavimo metodikos 2.5 punkte nurodoma, kad pasirinkimo galimybė – tai pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje numatyta galimybė pagal tą pačią pirkimo sutartį įsigyti papildomų prekių, paslaugų ar darbų, kurių

⁴⁹Supra note 28.

⁵⁰Ibid.

⁵¹Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-27 įsakymu Nr. 1S-94 patvirtinta Numatomos viešojo pirkimo ir pirkimo vertės skaičiavimo metodika. TAR, 2017, Nr. 10885.

⁵²Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-28 įsakymu Nr. 1S-95 patvirtinta Kainodaros taisyklių nustatymo metodika. TAR, 2017, Nr. 10886.

poreikis gali atsirasti dėl prekių tiekimo, paslaugų teikimo, darbų atlikimo termino pratęsimo, perkamų kiekių, apimčių, objekto pakeitimo. Kitaip tariant, pasirinkimo galimybe gali būti laikoma viešojo pirkimo sutartyje numatyta galimybė įsigyti papildomų prekių, paslaugų ar darbų kiekių atsiradus tam tikroms aplinkybėms. Manytina, kad viešojo pirkimo sutartyje nustatyta pasirinkimo galimybė yra reikšminga sutarties vykdymo sąlyga, nes vykdant viešojo pirkimo sutartį ir paaiškėjus, kad neįsigijus tam tikrų prekių, paslaugų ar darbų, ji negalės būti visiškai įgyvendinta, perkančiosioms organizacijoms nereikia vykdyti naujos viešojo pirkimo procedūros papildomoms prekėms, paslaugoms ar darbams įsigyti, siekiant tinkamai įgyvendinti viešojo pirkimo sutartį. Darbo autoriaus nuomone, tai labai aktualu statybos rangos sutarčių atveju, kadangi viešojo pirkimo sutartyje numačius pasirinkimo galimybės sąlygą, perkančiajai organizacijai nereikia vykdyti naujos pirkimo procedūros dėl statybos objektui užbaigti reikalingų papildomų darbų, be to, tai teigiama ir tuo aspektu, kad pasirinkimo galimybės sąlyga leidžia įsigyti papildomų darbų iš objekte veikiančio rangovo, kuris geriausiai žino situaciją statybos objekte ir operatyviai, be didesnių laiko sąnaudų, gali atlikti trūkstamus statybos darbus.

Sutarties peržiūros galimybę nustato Kainodaros taisyklių nustatymo metodika. Atsižvelgiant į šioje Metodikoje pateikiamas taisykles, darytina išvada, kad Sutarties kainos peržiūra iš esmės yra siejama su pirkimo sutarties kainos pakeitimu. Metodikos 2.7 punkte nurodoma, kad Sutarties kainos peržiūra yra laikomas sutarties kainos pakeitimas, atliekamas dėl kainų lygio pokyčio, mokesčių, minimalaus darbo užmokesčio dydžio pasikeitimo bei kitų objektyvių aplinkybių. Metodikoje yra nustatomi atvejai, kada galima peržiūra: kai pati peržiūra iš esmės nepakeičia sutarties pobūdžio ir neatsižvelgiant į jos piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluota pirkimo dokumentuose ir sutartyje, nurodant (23.1 p.): aplinkybes, kurioms atsiradus atliekama peržiūra, taip pat statistinių rodiklių šaltinius, kai peržiūra vykdoma remiantis jų duomenimis (23.1.2.1. p.), sutarties kainos perskaičiavimo formulę (23.1.2.2. p.); peržiūros momentą bei dažnumą (23.1.2.3. p.); momentą, nuo kurio įsigalioja pakeistos sutarties kainos ar įkainiai ir už kurias prekes, paslaugas ir (ar) darbus bus mokama senosiomis kainomis ar įkainiais, o už kurias – pakeistomis (23.1.2.4. p.); skirtingas peržiūros taisykles skirtingoms sutarties objekto sudėtinėms dalims (kai sutarties objektą sudaro skirtingos sudėtinės dalys), jei to reikia (23.1.2.5. p.). Taigi, kaip matyti iš nurodytų Metodikos punktų, sutarties peržiūra yra galima ne visais, o tam tikrais numatomais atvejais, dėl svarbių objektyvių, ne nuo viešojo pirkimo sutarties šalių priklausančių aplinkybių. Be to, viešojo pirkimo sutartyje numatoma peržiūros galimybė, neturi esmingai pakeisti sutarties pobūdžio bei turi būti aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai nustatyta pirkimo dokumentuose ir sutartyje, nurodant tiksliai ir aiškiai apibrėžtas peržiūros taikymo sąlygas.

Dėl sutarties pasirinkimo ir peržiūros galimybių taip pat pažymėtina, kad Direktyvos Nr. 2014/24/ES 111 konstatuojamojoje dalyje, nurodoma, jog atskirose sutartyse pačios perkančiosios organizacijos turėtų turėti galimybę numatyti sutarties pakeitimus, taikant nuostatas dėl peržiūros arba pasirinkimo galimybės, tačiau pagal jas jiems neturėtų būti suteikiama neribota diskrecija. Atsižvelgiant į nurodytą Metodiką, numatančių sutarties pasirinkimo bei sutarties peržiūros sąlygų nustatymo galimybę nuostatas, galime teigti, kad šios, Viešųjų pirkimų tarnybos parengtos Metodikos, išpildo minėtoje Direktyvoje keliamus tikslus, susijusius su galimybe perkančiosioms organizacijoms keisti sudarytos viešojo pirkimo sutarties sąlygas, taikant tiek sutarties pasirinkimo, tiek sutarties peržiūros sąlygas, tačiau nesuteikiant pernelyg daug laisvumo šių sąlygų pagalba keisti viešojo pirkimo sutarčių kainą, nes minėtų Metodiką nuostatos aiškiai nustato ir apibrėžia sutarties pasirinkimo bei sutarties peržiūros sąlygas ir šių sąlygų taikymo būdus.

Dar viena nauja ir svarbi raštu sudaromoje pirkimo sutartyje privaloma nustatyti sąlyga, nurodyta VPI 87 str. 1 d. 12 p. – perkančiosios organizacijos vadovo įsakymu (potvarkiu) skiriamas asmuo, atsakingas už sutarties vykdymą, sutarties ir jos pakeitimų paskelbimą. Nagrinėjant šią VPI nuostatą, įpareigojančią raštu sudaromoje viešojo pirkimo sutartyje nustatyti tokią sąlygą, visų pirma reikia paminėti, jog ši sąlyga yra privaloma nustatyti viešojo pirkimo sutartyse sudarytose atlikus tarptautinius ar supaprastintus pirkimus. Darbo autoriaus nuomone, ši VPI nustatyta privaloma raštu sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlyga turi didelę reikšmę tinkamam viešojo pirkimo sutarties vykdymui ir jos įvykdymui, nes vidiniu perkančiosios organizacijos privalomojo pobūdžio teisės aktu yra įpareigojamas konkretus perkančiosios organizacijos darbuotojas, kuris yra atsakingas už sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymą. Manytina, kad atsakingu už viešojo pirkimo sutarties vykdymą perkančiosios organizacijos vadovas skirs būtent tą įstaigos darbuotoją, kuris geriausiai išmano pirkimo sutarties dalyką ar rengė techninę specifikaciją bei pirkimo dokumentus, taigi tokiu būdu yra užtikrinimas efektyvus viešojo pirkimo sutarties vykdymas ir kokybiškas sutarties rezultatas. Be to, darbo autoriaus nuomone, aiškiai viešojo pirkimo sutartyje nurodytas perkančiosios organizacijos asmuo, atsakingas už sutarties vykdymą leidžia operatyviau spręsti sutarties vykdymo metu kilusias problemas, nes tokiu atveju tiekėjas aiškiai žino į ką kreiptis jam rūpimais sutarties vykdymo klausimais. Aiškumo dėlei, galima paminėti, kad ši sąlyga nėra būtina raštu sudarant mažos vertės pirkimų sutartis pagal Mažos vertės pirkimų tvarkos aprašą⁵³. Aprašo 21.4.6 p. nurodytos privalomos raštu sudaromos mažos vertės pirkimo sutarties sąlygos, tačiau šiame punkte kaip privaloma sąlyga nurodyti už pirkimo sutarties vykdymą atsakingą perkančiosios organizacijos

⁵³Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-28 įsakymu Nr. 1S-97 patvirtintas Mažos vertės pirkimų tvarkos aprašas. TAR, 2017, Nr. 11013

darbuotoją, nėra nustatyta. Tačiau, tame pačiame punkte yra nurodoma, kad kita informacija, nurodyta VPĮ 87 str., pirkimo sutartyje pateikiama pagal poreikį, atsižvelgiant į pirkimo objekto specifiką. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad perkančioji organizacija gali mažos vertės viešojo pirkimo sutartyje kaip sąlygą nurodyti už pirkimo sutarties vykdymą atsakingą perkančiosios organizacijos darbuotoją, jei mano, kad tai yra reikalinga užtikrinti tinkamą sudarytos mažos vertės viešojo pirkimo sutarties vykdymą.

Nagrinėjant sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygų turinį paminėtinas ir nuo 2017-07-01 įsigaliojusiam VPĮ 22 str. 3 d. numatomas reikalavimas vykdant pirkimo sutartis pridėtinės vertės mokesčio sąskaitas – faktūras, sąskaitas – faktūras, kreditinius ir debetinius dokumentus bei avansines sąskaitas pateikti naudojantis informacinės sistemos „E. sąskaita“ priemonėmis, išskyrus, kai mobilizacijos, karo ir nepaprastosios padėties atveju yra informacinės sistemos „E. sąskaita“ pažeidimų, dėl kurių negalimas perkančiosios organizacijos ir tiekėjo keitimasis informacija naudojantis šia sistema (VPĮ 22 str. 12 d.) arba kai pirkimo sutartis yra sudaromos žodžiu. Pažymėtina, kad nurodomas reikalavimas yra privalomas ir sudarytų mažos vertės viešojo pirkimo sutarčių vykdymui (išskyrus išimtis numatytas pačiame VPĮ)⁵⁴. Manytina, kad VPĮ 22 str. 3 d. reikalavimas pakankamai svarbus viešųjų pirkimų sutarčių vykdymui, nes, kaip nurodo Viešųjų pirkimų tarnyba, jeigu tiekėjas nepateikia E. sąskaitos, perkančioji organizacija turi teisę neatlikti mokėjimo⁵⁵. Kaip nurodoma nuo 2017-07-01 įsigaliojusio VPĮ pakeitimo aiškinamajame rašte⁵⁶, reikalavimas teikti atsiskaitymo dokumentus naudojantis informacinės sistemos „E. sąskaita“ priemonėmis VPĮ įtvirtintas įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 13 punktą, kuriame numatoma parengti teisės aktų pakeitimus, įpareigojančius nurodytoms perkančiosioms organizacijoms nustatytuose viešuosiuose pirkimuose teikti tik elektronines sąskaitas – faktūras. VPĮ aiškinamajame rašte toliau nurodoma, kad įtvirtinus reikalavimą sąskaitas teikti per vieningą informacinę sistemą „E. sąskaita“ bus sudaryta galimybė valstybei kontroliuoti finansinius srautus viešųjų pirkimų srityje, nes Lietuvos Respublikos finansų ministerija elektroniniu būdu gaus aktualią informaciją apie perkančiosioms organizacijoms pateiktas sąskaitas, kurių pagrindu rengiamos mokėjimo paraiškos. Be to, Viešųjų pirkimų tarnyba ir viešoji įstaiga „CPO LT“, atliekanti centrinės perkančiosios

⁵⁴Supra note 53, 12.4.7 punktas.

⁵⁵„Dėl Registrų centro tvarkomos elektroninės paslaugos „E. sąskaita“ naudojimo“. Publikuota 2017-06-27. [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-14 <<https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/del-registru-centro-tvarkomos-elektronines-paslaugos-e-saskaita-naudojimo>>

⁵⁶Supra note 28.

organizacijos funkcijas, elektroniniu būdu gaus informaciją apie viešųjų pirkimų sutarčių vykdymą – sąskaitų pateikimą ir apmokėjimą ir tokiu būdu galės tikrinti, ar tinkamai vykdomos sudarytos viešųjų pirkimų sutartys⁵⁷. Taigi, atsižvelgiant į VPĮ aiškinamajame rašte pateiktus teiginius, manytina, kad aptariamasis VPĮ 22 str. 3 d. įtvirtintas reikalavimas vykdant sudarytas viešųjų pirkimų sutartis atsiskaitymo dokumentus teikti el. būdu neabejotinai prisideda prie tinkamo sutarčių vykdymo bei skaidrumo vykdant šias sutartis užtikrinimo. Be to, įvertinus Centriniam viešųjų pirkimų portale (CVPP)⁵⁸ perkančiųjų organizacijų viešinamas jų sudarytas viešojo pirkimo sutartis, galime teigti, kad iš esmės visos perkančiosios organizacijos VPĮ 22 str. 3 d. numatytą reikalavimą kaip sąlygą perkelia į su tiekėju pasirašomą viešojo pirkimo sutartį. Todėl, darbo autoriaus nuomone, minėtą VPĮ 22 str. 3 d. nustatytą reikalavimą teikti atsiskaitymo dokumentus per „E. sąskaita“ sistemą galima laikyti kaip netiesiogiai VPĮ įtvirtintą dar vieną viešojo pirkimo sutarties turinio sąlygą. Atsižvelgiant į tai ir siekiant didesnio teisinio aiškumo, būtų tikslinga VPĮ 22 str. 3 d. įtvirtintą reikalavimą dėl atsiskaitymo dokumentų teikimo el. būdu per „E. sąskaita“ sistemą, perkelti į VPĮ 87 str. 1 d., kurioje aiškiai nustatomos privalomos raštu sudaromos pirkimo sutarties sąlygos.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta šiame skyriuje, darytina išvada, kad nuo 2017-07-01 įsigaliojusiam VPĮ, lyginant su ankstesne VPĮ redakcija, viešojo pirkimo sutarties sudarymo tvarkos nuostatos iš esmės nepasikeitė. Tačiau, nuo 2017-07-01 įsigaliojęs viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas įtvirtino naujas nuostatas bei reikalavimus, susijusius su viešojo pirkimo sutarties turiniu (sutarties peržiūros ir pasirinkimo galimybės, atsiskaitymo dokumentų teikimas per „E. sąskaita“ sistemą), kurie padeda užtikrinti lankstesnę ir tinkamą viešojo pirkimo sutarties vykdymą.

⁵⁷Supra note 28.

⁵⁸Centrinis viešųjų pirkimų portalas (CVPP). Pirkimo sutarčių viešinimas. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-14 <http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_vptpublic&task=sutartys&Itemid=109>

3. VIEŠOJO PIRKIMO SUTARČIŲ SĄLYGŲ KEITIMAS JŲ VYKDYMO METU

Gana nereti atvejai, kai perkančiosios organizacijos vykdydamos viešųjų pirkimų procedūras ir sudarydamos sutartis su tiekėjais (viešųjų pirkimų konkursų laimėtojais) dėl prekių, paslaugų ar darbų pirkimo, ne visada tiksliai pirkimo sąlygose nurodo pirkimo objekto apimtį arba viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu paaiškėja aplinkybių, kurių perkančioji organizacija prieš pradėdama vykdyti viešojo pirkimo procedūras objektyviai negalėjo numatyti ir tai lemia būtinybę keisti sudarytos viešojo pirkimo sutarties sąlygas, nes to nepadarius gali kilti grėsmė viešojo pirkimo sutarties tinkamam įgyvendinimui visa apimtimi, o tuo pačiu ir pačiam pamatiniam viešųjų pirkimų tikslui – kuo racionaliau panaudoti perkančiajai organizacijai reikalingoms prekėms, paslaugoms ar darbams įsigyti skirtas lėšas. Taigi, viešųjų pirkimų sutarčių keitimas turi didelę praktinę reikšmę šių sutarčių vykdymo metu. Todėl, šiame skyriuje yra apžvelgiamas viešojo pirkimo sutarčių keitimo instituto teisinis reguliavimas bei nagrinėjama su viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimu (didesnį dėmesį skiriant kainos sąlygų keitimui) susijusi teismų praktika.

3.1. Bendrasis sutarčių sąlygų keitimo teisinis reguliavimas

Sutartinių įsipareigojimų vykdymą pasikeitus aplinkybėms nustato CK 6.204 straipsnis, o sutarties pakeitimą esant tam tikroms aplinkybėms – CK 6.223 straipsnis. CK 6.204 straipsnyje nurodyta, jog jei vienai šaliai įvykdyti sutartį tampa sudėtingiau nei kitai šaliai, pirmoji šalis privalo vykdyti sutartį atsižvelgdama į kitose šio straipsnio dalyse nustatytą tvarką. Taigi, CK įtvirtina principą *pacta sunt servanda*, kuris reikalauja, kad sutarčių būtų laikomasi ir jos būtų vykdomos, nors galimi sunkumai (pvz., šalis privalo vykdyti sutartį, net jeigu negaus viso planuoto pelno arba ją vykdyti jai bus nuostolinga)⁵⁹. Tačiau vykdant sutartį galimi itin dideli sunkumai, dėl kurių besąlygiškas principo *pacta sunt servanda* taikymas galėtų reikšti protingumo, sąžiningumo, ir teisingumo principų, sutarties šalių interesų pusiausvyros pažeidimą⁶⁰. Todėl šiame straipsnyje įtvirtintas ir kitas labai svarbus principas – *rebus sic stantibus*, pagal kurį sutartis turi būti vykdoma atsižvelgiant į ją sudarius pasikeitusias aplinkybes⁶¹. Vadovaujantis CK 6.204 str. 2 d., sutarties vykdymo suvaržymu laikomos aplinkybės, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, t. y. arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas, jeigu: 1) tos aplinkybės atsiranda arba nukentėjusiai šaliai tampa žinomos po sutarties sudarymo; 2) tų aplinkybių nukentėjusi šalis

⁵⁹Mikelėnas, V., supra note 12, p. 269.

⁶⁰Ibid., p. 269.

⁶¹Ibid., p. 269.

sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti; 3) tų aplinkybių nukentėjusi šalis negali kontroliuoti; 4) nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos. Taigi, kad būtų pripažintos sutarties vykdymo varžymu, aplinkybės ne tik turi iš esmės sunkinti sutarties vykdymą, bet ir atitikti keturis aukščiau nurodytus kriterijus. Pavyzdžiui, tai galėtų būti aplinkybės, kurios turi įtakos sutarties vykdymo išlaidoms arba įvykdymo, kurį gauna kita šalis, vertės sumažėjimui⁶². CK 6.204 str. 3 d. nurodoma, kad kai sutarties įvykdymas tampa sudėtingesnis, nukentėjusi sutarties šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti. Toks prašymas turi būti pagrįstas ir pareikštas tuoj pat po sutarties įvykdymo suvaržymo. Kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės sustabdyti sutarties vykdymą. Šalims per protingą terminą nesutarus dėl sutarties pakeitimo, jos turi teisę kreiptis į teismą. Tokiu atveju, teismas gali arba nutraukti sutartį ir nustatyti sutarties nutraukimo datą bei sąlygas, arba pakeisti sutarties sąlygas, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyra. Kaip matyti, CK 6.204 str. 3 d. aptariami iš esmės pasikeitusių aplinkybių, varžančių sutarties vykdymą, atsiradimo teisiniai padariniai. Pirma, iš esmės pasikeitus aplinkybėms, suinteresuota šalis gali pasiūlyti kitai šaliai pradėti derybas dėl sutarties sąlygų pakeitimo, kad sutartis atitiktų tas pasikeitusias aplinkybes ir būtų atkurta šalių interesų pusiausvyra⁶³, tačiau net ir atsiradus tokioms aplinkybėms šalis negali atsisakyti vykdyti sutarties ar sustabdyti jos vykdymo⁶⁴. Taigi, pagal aukščiau nurodytas bendrąsias normas, tuo atveju, jeigu šalys negali susitarti dėl sutarties pakeitimo, taip pat jei kita šalis per protingą terminą apskritai neatsako į prašymą pradėti derybas, bet kuri sutarties šalis gali kreiptis į teismą ir pareikšti vieną iš dviejų reikalavimų: arba nutraukti, arba pakeisti sutartį. Sutarties pakeitimo atveju, teismas gali pakeisti tam tikras sutarties sąlygas, pavyzdžiui, jos kainą, palūkanas ir pan., taip, kad būtų atkurta šalių interesų pusiausvyra⁶⁵.

CK 6.223 straipsnyje yra reglamentuojamos sutarties pakeitimo sąlygos ir tvarka. Kaip nurodo V. Mikelėnas, sutarties pakeitimu laikomas kitoks, nei buvo pirminėje sutartyje, tam tikrų jos sąlygų reguliavimas, pavyzdžiui, kainos sumažinimas ar padidinimas, atsiskaitymų tvarkos, įvykdymo vietos, terminų ir pan. keitimas, sąlygotas būtinybės pakeisti sutartį dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, sudarius sutartį pasikeitus aplinkybėms, turinčioms reikšmę jos vykdymui, sutartyje neaptarus kai kurių jos vykdymo klausimų ir panašiais atvejais⁶⁶. Kaip nurodoma CK 6.223 straipsnyje, šalims nesutarus dėl sutarties pakeitimo, vienos iš šalių reikalavimu (pateikiant ieškinį dėl tam tikrų sutarties sąlygų pakeitimo), sutartis gali būti pakeista

⁶²Mikelėnas, V., supra note 12, p. 269.

⁶³Ibid., p. 269.

⁶⁴Ibid., p. 269.

⁶⁵Ibid., p. 271.

⁶⁶Ibid., p. 300.

teismo tvarka. Tačiau, kad šalis, reikalaujanti pakeisti tam tikrą sudarytos sutarties sąlygą, galėtų kreiptis į teismą dėl tokios sąlygos pakeitimo, visų pirma, ji privalo kreiptis į kitą šalį su siūlymu keisti sutartį.

3.2. Viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimo teisinio reguliavimo raida

Kaip jau buvo minėta, viešojo pirkimo sutartis yra sudaroma konkurencinėmis sąlygomis, tiekėjams varžantis dėl galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį (perkančiajai organizacijai vykdant viešųjų pirkimų procedūras ir atrenkant ekonomiškai patraukliausią pasiūlymą). Todėl viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas tiesiogiai susijęs su viešojo pirkimo procedūromis ir patenka į specialiąją viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį, t. y. VPI⁶⁷.

Nors originalioje VPI redakcijoje ir buvo įtvirtintos nuostatos, nustatančios tam tikras sutarties sudarymo taisykles, tačiau nuostatų apie viešųjų pirkimų būdu sudarytų sutarčių keitimą nustatyta nebuvo. Tik 1999 metais pasikeitus šiam Įstatymui, jame buvo nustatytos imperatyvios normos draudžiančios ne tik didinti (keisti) pirkimo kainą visą sutarties galiojimo laikotarpį, tačiau keisti ir kitas privalomas konkurso metu nustatytas pirkimo sutarties sąlygas, išskyrus tam tikrą išimtį (kainos indeksavimą dėl infliacijos antraisiais ir vėlesniais metais, kai pirkimo sutartis sudaryta dėl viso objekto statybos, kurios trukmė ilgesnė nei 1 metai). 2000-01-26 įsigaliojusi VPI⁶⁸ buvo nežymiai pakeista viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo taisyklė išplečiant draudimo keisti sutarties sąlygas išimčių apimtį (kainos indeksavimo dėl infliacijos atvejis išliko, bet įstatymas numatė dar tu atskirus atvejus sutarties keitimui: 1) kai pirkimo kainai įtaką daro pasikeitę mokesčiai arba 2) kai prekių ir paslaugų rinkos kainos pokytis yra ne mažesnis kaip 10 procentų ir to nebuvo galima numatyti sudarant pirkimo sutartį) bei pridėta papildoma administracinė sąlyga teisėto sutarties sąlygų keitimo užtikrinimui – būtinybė nustatytais atvejais gauti Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą.

2008-09-15 įsigaliojusioje Viešųjų pirkimų įstatymo redakcijoje išliko bendra taisyklė draudžianti pirkimo sutarties sąlygų keitimą sutarties galiojimo laikotarpiu (išskyrus atvejį, kai sudaromos sutartys žodžiu, kurių vertė neviršija 10 000 Lt.), tačiau šioje Įstatymo redakcijoje ji buvo papildyta svarbiu pakeitimu – nors ir abstrakčiai, bet VPI jau buvo numatomi atvejai, kada gavus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą, buvo galima keisti tam tikras pirkimo sutarties sąlygas (VPI 18 str. 8 d.). Šioje Įstatymo nuostatoje buvo nurodyta išimtis, kad galima keisti tas pirkimo sutarties sąlygas, kurias pakeitus nebūtų pažeisti VPI 3 straipsnyje nustatyti principai ir tikslai ir

⁶⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011-10-17 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.

⁶⁸Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcija, galiojusi nuo 2000-01-26 iki 2000-04-05. Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809.

tokiems pirkimo sutarties sąlygų pakeitimams yra gautas Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimas. Taigi, pagal nurodytą taisyklę buvo galima keisti sudarytos viešojo pirkimo sutarties sąlygas, jei: 1) keičiamos pirkimo sutarties sąlygos nepažeis Viešųjų pirkimų įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų, tikslo racionaliai naudojant skirtas lėšas įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų; 2) Viešųjų pirkimų tarnyba pateiks sutikimą dėl sutarties sąlygų pakeitimo. Objektyviai vertinant, gali susidaryti įspūdis, kad Įstatymų leidėjo įtvirtintas viešojo pirkimo sutarties sąlygų pakeitimo siejimas su Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų principų nepažeidimu ir tikslo siekimu, palengvino viešojo pirkimo sutarties šalims galimybę keisti sutarties sąlygas, tačiau taip manyti – klaidinga. Viešųjų pirkimų principai – tai pamatinės viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo nuostatos bei imperatyvai, kurie yra aiškinami labai plačiai ir tiesiogiai taikomi ne tik viešojo pirkimo procedūrai, bet ir jos vykdymo metu. Atsižvelgiant į viešųjų pirkimų skaidrumo ir lygiateisiškumo principų turinį, teisėtai ir pagrįstai pakeisti viešojo pirkimo sutarties esmines sąlygas nėra lengva.

Kadangi VPĮ 18 str. 8 d. buvo nurodyta, kad pirkimo sutarties pakeitimas galimas tik gavus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą, įgyvendinant šią įstatymo nuostatą Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymu buvo patvirtintos Perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų, numatytų Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje, 18 straipsnio 8 dalyje bei 94 straipsnio 3 dalyje, pateikimo ir nagrinėjimo taisyklės⁶⁹, nustatančios perkančiųjų organizacijų prašymų (tame tarpe ir prašymų dėl pirkimo sutarties sąlygų keitimo), susijusių su viešaisiais pirkimais, vykdomais pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, pateikimo ir nagrinėjimo tvarką. Atkreiptinas dėmesys, kad šiose Taisyklėse iš esmės buvo nustatoma tik procedūrinė prašymų pateikimo, jų nagrinėjimo tvarka, tačiau nebuvo nurodoma jokių sąlygų ar aplinkybių, kokioms esant Viešųjų pirkimų tarnyba duotų sutikimą ar nesutiktų su viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimu. Taisyklių 17 punktą nustatė, kokius dokumentus turi pateikti ir aplinkybes turi nurodyti perkančioji organizacija Viešųjų pirkimų tarnybai, siekdama gauti sutikimą dėl pirkimo sutarties sąlygų keitimo sutarties galiojimo laikotarpiui. Taisyklių 17.1. punkte buvo nurodyta, kad perkančioji organizacija prašyme turi nurodyti konkrečias pirkimo sutarties sąlygas, kurias būtina keisti, aplinkybes, kurioms susidarius perkančiajai organizacijai iškilo būtinybė pakeisti pirkimo sutarties sąlygas, argumentus ir paaiškinimus, pagrindžiančius būtinybę keisti sutarties sąlygas bei pateikti įrodymus, kad, pakeitus pirkimo sutarties sąlygas,

⁶⁹Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2008-09-26 įsakymu Nr. 1S-93 patvirtintos Perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų, numatytų Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje, 18 straipsnio 8 dalyje bei 94 straipsnio 3 dalyje, pateikimo ir nagrinėjimo taisyklės. Valstybės žinios, 2008, Nr. 113-4317. Neteko galios nuo 2017-03-25.

nebus pažeisti VPĮ 3 straipsnyje nustatyti principai ir tikslai (17.2.3 p.). Nesant nustatytų orientyrų, kokiais atvejais Viešųjų pirkimų tarnyba galėtų sutikti ar nesutikti su pirkimo sutarties sąlygų keitimu, manytina, kad dėl pirkimo sutarties keitimo buvo sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į prašyme nurodomas aplinkybes ir atliekant jų vertinimą viešųjų pirkimų principų pažeidimo apimtyje. Žymiai daugiau aiškumo viešųjų pirkimų sutarčių sąlygų keitimo poįstatyminiame reguliavime atsirado ankstesnių Taisyklių pagrindu patvirtinus naujas Perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų pateikimo ir nagrinėjimo taisyklės⁷⁰. Šiose taisyklėse, kaip ir ankstesnėse, prašymų pateikimo ir jų nagrinėjimo reglamentavimas nepasikeitė, tačiau, pažymėtina, kad viename iš punktų (14.3.4), kuriame perkančiajai organizacijai buvo nurodoma pareiga prie prašymo dėl sutikimo pakeisti pirkimo sutarties sąlygas pateikti įrodymus, kad pakeitus pirkimo sąlygas nebus pažeisti VPĮ 3 straipsnyje nustatyti principai ir tikslai, buvo pateikiamas paaiškinimas „(kad toks pirkimo sutarties pakeitimas negali būti laikomas esminiu, nes juo nustatomos sąlygos, jei jos būtų nustatytos pradinės sutarties sudarymo procedūros metu, nebūtų suteikusios galimybės dalyvauti kitiems, nei dalyvavo, konkurso dalyviams arba konkurso nugalėtoju negalėtų pripažinti kito nei pasirinktasis asmens pasiūlymą; kad dėl tokio sutarties pakeitimo nepasikeis ekonominė sutarties pusiausvyra asmens, su kuriuo sudaryta sutartis, naudai taip, kaip nebuvo nustatyta pirminės sutarties sąlygose ir pan.)”. Darbo autoriaus vertinimu, šis Viešųjų pirkimų tarnybos pateikiamas paaiškinimas dėl viešųjų pirkimų sutarčių keitimo buvo reikšmingas, nes pagal šiame paaiškiniame nurodytus kriterijus, perkančiosios organizacijos galėjo pačios įsivertinti ar tam tikros pirkimo sutarties sąlygos keitimas bus laikomas esminiu (tuo pačiu ir draudžiamu) ar ne.

Tęsiant viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo teisinio reguliavimo apžvalgą, verta paminėti, kad 2010 metais VPĮ⁷¹ atsirado norma (18 str. 6 d. 11 p.) kuri nustatė, kad pirkimo sutartyje turi būti nurodyti subrangovai, subtiekejai ar subteikėjai, jeigu vykdant sutartį jie pasitelkiami, ir jų keitimo tvarka. Vertinant šią Įstatymo nuostatą sutarties sąlygų keitimo teisėtumo aspektu, darytina išvada, kad jau šioje VPĮ redakcijoje, įstatymų leidėjas nustatė, jog sutartyje nustačius aiškia subrangovų, subtiekėjų ar subteikėjų keitimo tvarką, ir šia sutartyje nustatyta sąlyga pasinaudojus, tai nebūtų laikoma sutarties sąlygų esminiu pakeitimu.

Vėliau, sekančiais viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimais⁷² buvo nustatyti atvejai, kada nereikalingas Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimas pirkimo sutarties sąlygų pakeitimui: kai atlikus supaprastintą pirkimą sudarytos pirkimo sutarties vertė yra mažesnė kaip 10 000 Lt (3 000 eurų)

⁷⁰Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009-08-31 įsakymu Nr. 1S-90 patvirtintos Perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų pateikimo ir nagrinėjimo ir pagrindimų Viešųjų pirkimų įstatymo 56 straipsnio 5 dalyje nustatytais atvejais teikimo Viešųjų pirkimų tarnybai taisyklės. Valstybės žinios, 2009, Nr. 106-4463.

⁷¹Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija galiojusi nuo 2010-03-02 iki 2010-11-27. Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

⁷²Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija galiojusi nuo 2011-01-06 iki 2011-08-01 ir Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija galiojusi nuo 2012-10-01 iki 2013-01-30.

(be PVM) arba kai pirkimo sutartis sudaryta atlikus mažos vertės pirkimą. Vertinant šiuos pakeitimus, manytina, kad šiais pakeitimais buvo sumažinta procedūrinė administracinė našta perkančiosioms organizacijoms keisti mažos vertės (iki 3 000 eurų be pridėtinės vertės mokesčio) viešojo pirkimo sutarčių sąlygas. Tačiau, sistemiškai vertinant tuo metu galiojusių VPI redakcijų nuostatas, tokiais atvejais, perkančiosios organizacijos keisdamos vykdomų mažos vertės (iki 3 000 eurų be PVM) pirkimo sutarčių sąlygas, vis tiek privalėjo užtikrinti, kad tokiais pakeitimais nebus pažeisti VPI 3 straipsnyje nustatyti principai ir tikslai, kas reiškė, jog ir mažos vertės viešojo pirkimo sutarties sąlygas buvo pakankamai sudėtinga pakeisti.

3.3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo

Analizuojant viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimą materialiniu požiūriu ir siekiant tinkamai atskleisti šią temą, ypač reikšmingi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nagrinėtose bylose pateikiami išaiškinimai, kuriais buvo suformuotos teisės aiškinimo taisyklės dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo teisėtumo, padariusios didelę įtaką tokių sutarčių sąlygų keitimo teisėtumo vertinimui.

Dar 2004 metais ESTT, sprendamas dėl viešųjų pirkimų būdu sudarytos sutarties sąlygų keitimo, yra suformulavęs teisės taikymo taisyklę, kad perkančioji organizacija negali keisti esminės, įtrauktos į pirkimo dokumentus, viešojo pirkimo sutarties sąlygos, dėl kurios būtų patvirtintas kitas tiekėjas, ir nurodė, kad kaina – svarbi viešojo pirkimo sutarties sąlyga ir tokios sąlygos pakeitimas sutarties galiojimo metu, jei tam nėra aiškaus leidimo pirminės sutarties sąlygose, gali pažeisti skaidrumo ir vienodo požiūrio į dalyvius principus, be to, nesant išankstinio paskelbimo apie keitimo galimybę ir perkančiajai organizacijai ketinant nukrypti nuo pagrindinės paskelbtos sąlygos (jei toks pakeitimas neleistas ir neteisėtas), jai nebūtų galima toliau tęsti sutarties vykdymo taikant kitas sąlygas⁷³. Autorės Mari Ann Simovart teigimu, šioje *CAS Succhi di Frutta* byloje reikšmingas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimas, kad tiekėjai, dalyvaujantys viešojo pirkimo konkurse turi būti aiškiais sąlygomis informuoti apie viešojo pirkimo sutarties pakeitimo galimybę, buvo nulemtas siekis, jog konkurso dalyviai konkuruotų vienodomis sąlygomis⁷⁴.

⁷³Europos Sąjungos teisingumo teismo 2004-04-09 sprendimas byloje Nr. C-496/99.

⁷⁴Simovart, Mari Ann. Is there a Devil in the Details? Modification of Public Contracts in the EU and the US. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review (EPPPL)*, Vol. 11, Issue 4 (2016). [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-19
<http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/eppl2016&div=48&start_page=292&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>

Kitoje, ne ką mažiau svarbioje byloje⁷⁵ išnagrinėtoje 2008 metais, ESTT, pasisakydamas dėl viešųjų pirkimų Direktyvos 92/50/EEB aiškinimo viešosios pirkimo sutarties sąlygų pakeitimo klausimais, pripažino, kad paprastai kontrahento pakeitimas yra esminių sutarties sąlygų pasikeitimas, reikalaujantis sudaryti naują viešojo pirkimo sutartį, tačiau jeigu kontrahentas pasikeičia tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamoje byloje (naujasis tiekėjas yra 100 % ankstesnio tiekėjo dukterinė įmonė; ankstesnis tiekėjas pats valdo šią įmonę; tarp bendrovių yra nuostolio ir pelno perdavimo sutartis, pagal kurią jie tenka ankstesniam tiekėjui), tai laikoma tik vidiniu kontrahento persitvarkymu. Teisingumo teismas argumentavo, kad jei nagrinėjamo atveju dukterinės bendrovės kapitalo dalys būtų perleistos tretiesiems asmenims, turėtų būti sudaroma nauja viešojo pirkimo sutartis, o pirminio paslaugų teikėjo narių pasikeitimas viešojo pirkimo sutarties galiojimui neturi jokios reikšmės. Paminėtina, kad šioje byloje Teisingumo Teismas taip pat sprendė klausimą dėl sutarties kainos pakeitimo, kai ji sąlygoja Europos sąjungos valiutos – euro įvedimas. Dėl šios aplinkybės, Teisingumo Teismas pripažino, kad esminės sutarties sąlygos nesikeičia, jeigu kainų, konvertuotų į eurus, suapvalinimas neviršija to, ką leidžia taikomos nuostatos, o jeigu viršija, naujos sutarties nereikia sudaryti su sąlyga, kad padaryti pataisymai yra minimalūs ir objektyviai paaiškinti, o būtent taip yra, jeigu jais siekiama palengvinti sutarties vykdymą. Svarbu pažymėti, kad aukščiau nurodyti Teisingumo Teismo išaiškinimai buvo priimti atsižvelgiant į tam tikras teises taisykles (sąlygas), nulemtas Bendrijos teisės aktų nuostatų ir principų (skaidrumo ir vienodo požiūrio į konkurso dalyvius) laikymosi. Darbo autoriaus nuomone, *PressetextNachrichtenagentur v. Austrija* byloje (Nr. C-454/06) nurodytos taisyklės (sąlygos), į kurias atsižvelgdamas šioje byloje Teisingumo Teismas priėmė sprendimą, yra labai reikšmingos, kadangi priėmus šį sprendimą susiklostė teisinė praktika, kad būtent šių taisyklių (sąlygų) kontekste sprendžiama ar pirkimo sutarties sąlygų keitimas yra esminis ar ne. Kaip nurodoma šiame Teisingumo Teismo sprendime, dėl pirkimo sutarties sąlygų kaip esminių kvalifikavimo keitimo teisėtumo turi būti sprendžiama atsižvelgiant į šias taisykles (sąlygas): 1) galiojantys viešojo pirkimo sutarties nuostatų pakeitimai yra naujos sutarties sudarymas [...], jei jie numato iš esmės skirtingas sąlygas nei nustatytosios pradinėje sutartyje ir taip parodo šalių valią sudaryti naują susitarimą dėl esminių tokios sutarties sąlygų; 2) galiojančios viešojo pirkimo sutarties pakeitimas gali būti laikomas esminiu, jei juo numatomos sąlygos, kurios, jei būtų numatytos pradinės sutarties sudarymo procedūros metu, būtų suteikusios galimybę dalyvauti kitiems, nei dalyvavo, konkurso dalyviams arba konkurso nugalėtoju pripažinti kito nei pasirinktasis asmens pasiūlymą 3) pradinės sutarties pakeitimas gali būti laikomas svarbiu, jei juo įtraukiamos ir anksčiau

⁷⁵Europos Sąjungos teisingumo teismo 2008-06-19 sprendimas byloje Nr. C-454/06.

nenumatytos paslaugos; 4) pakeitimas taip pat gali būti laikomas esminiu, jei dėl jo ekonominė sutarties pusiausvyra pasikeičia asmens, su kuriuo sudaryta sutartis, naudai taip, kaip nebuvo numatyta pirminės sutarties sąlygose. Gabriella M. Racca ir Roberto Cavallo Perin teigimu, *PresstextNachrichtenagentur v. Austrija* byla svarbi keliais aspektais. Pirma, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, siekdamas apsaugoti tiekėjų nediskriminavimo, skaidrumo ir konkurencijos principus, apribojo galimybę keisti esmines viešojo pirkimo sutarčių sąlygas po jų paskyrimo. Antra, remiantis šioje byloje pateikiamais išaiškinimais, esminiais viešojo pirkimo sutarties pakeitimais laikytini ir šios sutarties vertės pakeitimai, kurie nesant išankstinio pranešimo apie tokį pakeitimą, yra lygiaverčiai neteisėtam tiesioginiam viešojo pirkimo sutarties sudarymui⁷⁶.

Dar vienas reikšmingas Teisingumo Teismo sprendimas pirkimo sutarčių keitimo teisėtumo aspektu buvo priimtas byloje⁷⁷, kurioje pagal viešųjų pirkimų teisės analogiją buvo sprendžiamas koncesijos sutarties pakeitimo klausimas, kai konkursą laimėjęs tiekėjas vykdydamas sutartį pakeitė subrangovą. Teisingumo Teismas, laikydamasis byloje *PresstextNachrichtenagentur v. Austrija* (Nr. C-454/06) suformuotų taisyklių, subrangovo pakeitimą pripažino neteisėtu esminės sutarties sąlygos pakeitimu, atsižvelgęs į svarbią aplinkybę, kad būtent dėl keičiamo subrangovo pasitelkimo rangovo pasiūlyme jis buvo pripažintas laimėtoju. Šiame sprendime Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad subrangovo pakeitimas, net jei tokia galimybė numatyta sutartyje, išimtiniais atvejais gali reikšti tokį vieno esminių koncesijos sutarties sąlygų pakeitimą, kai vieno, o ne kito subrangovo pasitelkimas, atsižvelgiant į atitinkamai paslaugai būdingus požymius, buvo lemiamas sutarties sudarymo veiksnys.

Kaip matyti iš nurodytų reikšmingiausių ESTT sprendimų, priimtų dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo, Teisingumo Teismas savo praktikoje yra suformavęs sąlygas, į kurias atsižvelgiama vertinant viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo teisėtumą. Vertinant šiuos Teisingumo Teismo išaiškinimus, galima daryti išvadą, kad ESTT laikosi pozicijos, jog paprastai kontrahento (sutarties šalies) ar kainos pakeitimas, jei tokios pakeitimo galimybės nėra numatyta viešojo pirkimo konkurso ir pirkimo sutarties sąlygose, neatsiejamai susijęs su skaidrumo ir vienodo požiūrio į dalyvius principų pažeidimu ir yra pripažįstamas neleistinu esminių sutarties sąlygų pakeitimu. Tačiau, atsižvelgiant į nurodytose bylose pateiktus ESTT išaiškinimus, negalima daryti vienareikšmės išvados, kad keisti esmines sudarytų viešojo pirkimo sutarčių sąlygas visais atvejais yra neteisėta ir absoliučiai draudžiama – viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimas teisėtas, jei, pavyzdžiui, sutarties kainos pakeitimo galimybė ir jos kainos pakeitimo

⁷⁶Racca, Gabriela M., Perin, R. C. supra note 1, p. 283.

⁷⁷Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010-04-13 sprendimas byloje Nr. C-91/08.

ribos buvo numatytos pirkimo sąlygose bei sudarytoje pirminėje viešojo pirkimo sutartyje. Su tokia pozicija sutinka ir autorius Peter Trepte, teigdamas, kad viešojo pirkimo sutarties kainos padidinimas turėtų būti pateisinamas, kai kaina padidinama tokiomis sąlygomis, kurios buvo nustatytos pirkimo sąlygose. Jei konkrečios kainos padidinimo sąlygos buvo atskleistos pirkimo procedūroje ir visi tiekėjai turėjo lygias galimybes šiuo klausimu, kainos padidinimas vykdant viešojo pirkimo sutartį, tokiu atveju, neturėtų būti svarstomas kaip prieštaraujantis viešųjų pirkimų principams⁷⁸. Panašios pozicijos laikosi ir Mari Ann Simovart, kuri, atsižvelgdama į nurodytose bylose pateiktus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus, apibendrina, kad viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimas yra preziumuojamas esminiu (ir todėl draudžiamu) pakeitimu, išskyrus jei tokio pakeitimo galimybė buvo pateikiama pradinėje sutartyje⁷⁹. Mari Ann Simovart vertinimu, viešojo pirkimo sutarties kainos sumažinimas (pakeitimas perkančiosios organizacijos naudai) yra galimai teisėtas, o bet koks kainos padidėjimas (pakeitimas, nuostolingas perkančiajai organizacijai) turi būti ištirtas ir įvertintas, sprendžiant ar toks pakeitimas yra būtinas, *inter alia*, ar pasikeitė viešojo pirkimo sutarties pusiausvyra ir/ar apimtis⁸⁰.

Galiausiai, Gabriella M. Racca ir Roberto Cavallo Perin daro išvadą, kad suformuota praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių esminių sąlygų (tame tarpe ir kainos) pakeitimo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas saugo bet kokio ūkio subjekto – ir daugiausia nesėkmingų viešųjų pirkimų konkursų dalyvių, dalyvaujančių konkrečioje viešojo pirkimo procedūroje – teisę į sąžiningą konkurenciją atrankos etape, ir, atitinkamai, sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu⁸¹. Minėtų autorių nuomone, šis sąžiningos konkurencijos principas yra pažeidžiamas esant reikšmingam (materialiam) ir nenumatytam sutarties sąlygų pakeitimui viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu⁸². Tačiau, pritariant anksčiau minėtų autorių Peter Trepte ir Mari Ann Simovart nuomonėms, darytina išvada, kad tiekėjų teisė į sąžiningą konkurenciją viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu, vadovaujantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuota praktika, nebus pažeidžiama, jeigu pirkimo sutarties kainos keitimo (padidinimo) galimybė buvo numatyta pirkimo konkurso ir sudaromos pradinės sutarties sąlygose.

⁷⁸Trepte, P. *Regulating Procurement. Understanding the Ends and Means of Public Procurement Regulation*. Oxford University Press 2004, p. 334-335.

⁷⁹Simovart, Mari Ann. *Amendments to Procurement Contracts: Estonian Law in the Light of the Prettetext Ruling*. *Juridica International*, Vol. 17, p. 156. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/jurdint17&div=21&start_page=151&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults>

⁸⁰Ibid., p. 156.

⁸¹Racca, Gabriela M., Perin, R. C. *supra* note 1, p. 283.

⁸²Ibid., p. 283.

3.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo

Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip teismo formuojančio vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus, išaiškinimus dėl viešojo pirkimų sutarčių sąlygų keitimo, paminėtina, kad LAT dažniausiai nagrinėdavo bylas, kuriose iš esmės kildavo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčai dėl viešojo pirkimo sutartyje sulygtos kainos pakeitimo (dėl papildomų darbų atlikimo, PVM pasikeitimo, padidinančio sutarties kainą). Manytina, kad kaip ir ESTT, LAT griežtai vertina tokių viešųjų pirkimų sutarčių sąlygų keitimą, kadangi, kaip pats nurodo, viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas yra susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl VPI vešiesiems pirkimams nustato specialius reikalavimus, o šio Įstatymo nuostatos aiškinamos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas⁸³. LAT laikosi pozicijos, kad draudžiami tik esminiai sutarties keitimai, reiškiantys naujos sutarties sudarymą be atskiro tiekėjų varžymosi⁸⁴. Taigi teismai, sprenddami kontrahentų ginčus dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo, privalo įvertinti, ar siekiamu sutarties pakeitimu nebus pažeisti viešųjų pirkimų skaidrumo ir lygiateisiškumo principai, kurių turinys atsiskleidžia viešojo pirkimo sutarties pakeitimo kvalifikavimo esminiu ar neesminiu⁸⁵.

Analizuojant konkrečias LAT nagrinėtas bylas, dar 2007 metais nagrinėtoje byloje, LAT konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai VPI normą, nustatančią, jog sudarant sutartį negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina ir pirkimo dokumentuose bei pasiūlyme nustatytos pirkimo sąlygos, įvertino kaip imperatyvią ir nustatę, kad ginčo sutarties punktas prieštarauja šiai teisės normai, sutarties punktą pripažino niekiniu ir negaliojančiu. Šioje byloje, vienos iš šalių argumentą, kad kainas galima keisti atsižvelgiant į rinkos pokyčius, teismas vertino nepagrįstu, nes toks aiškinimas reikštų leidimą perkančiajai organizacijai ir konkursą laimėjusiam rangovui nesilaikyti konkurso sąlygų ir konkursinio pasiūlymo, o tai neatitiktų VPI tikslų ir principų⁸⁶. Kitoje byloje⁸⁷ LAT nurodė, kad perkančiajai organizacijai reikalingi papildomi darbai – viešųjų pirkimų teisinių santykių objektas, todėl ji privalo laikytis specialiajame VPI nustatyto reguliavimo, pagal kurį papildomiems atlygintiniams darbams įsigyti reikia vykdyti viešojo pirkimo procedūras, net jei jų (papildomų darbų) atlikimo prielaidos nustatytos viešojo pirkimo sutartyje. Teismas aiškino, kad perkančioji organizacija gali pasirinkti papildomus darbus įsigyti vienu iš kelių VPI leistinų

⁸³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008-12-23 nutartis civilinė byloje Nr. 3K-3-583/2008.

⁸⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011-10-17 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.

⁸⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013-01-04 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-75/2013.

⁸⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007-11-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-458/2007.

⁸⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-07-08 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2011.

būdų: vykdyti įprastines viešojo pirkimo procedūras (pavyzdžiui, supaprastintą atvirą konkursą) arba pasinaudoti VPI nustatyta išimtimi ir šiuos darbus pirkti iš konkretaus tiekėjo, nepaisant aplinkybės, kad ir kiti tiekėjai yra pajėgūs tinkamai juos įvykdyti. Šioje byloje Teismas nurodė, kad teisėtai atliktos viešojo pirkimo procedūros neskelbiamų derybų būdu, siekiant iš konkretaus tiekėjo įsigyti papildomų iš anksto nenumatytų darbų, reikalingų pradinės viešojo pirkimo sutarties vykdymui sėkmingai užbaigti, nekvalifikuotinos jos keitimu, draudžiamu VPI 18 straipsnio nuostatų. Teismas motyvavo, kad nors papildomi darbai suponuoja pirkimo objekto ir jo kainos pakeitimus, palyginus su pradinio pirkimo rezultatais, tačiau VPI nuostatų prasme teisėtai įsigijami papildomi darbai - atskiras, nors su pradiniu pirkimu susijęs, pirkimo objektas, todėl tai - nauji viešojo pirkimo teisiniai santykiai, o ne senųjų modifikavimas. Į tai atsižvelgdamas LAT konstatavo, kad dėl papildomų darbų atlikimo perkančioji organizacija ir tiekėjas (vykdantis darbus pagal pagrindinę viešojo pirkimo sutartį) turi sudaryti atskirą, t. y. naują, viešojo darbų pirkimo sutartį, o ne keisti pradinę.

Reikšmingus išaiškinimus LAT pateikė 2011 metais nagrinėtoje byloje dėl rangos viešojo pirkimo sutarties kainos padidinimo, t.y. viešojo pirkimo esminės sąlygos keitimo. Šioje byloje⁸⁸, LAT, remdamasis ESTT pateiktais išaiškinimais *Komisija prieš CAS Succhi di Frutta* byloje (bylos Nr. C-496/99), nurodė, kad viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas tiesiogiai susijęs su viešojo pirkimo procedūromis, todėl patenka į specialiąją viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį, t. y. VPI. LAT aiškino, kad jei VPI [...] nuostata – sudarant pirkimo sutartį negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina ir pirkimo dokumentuose bei pasiūlyme nustatytos pirkimo sąlygos – būtų aiškintina tik kaip reiškianti perkančiosios organizacijos ir pirkimą laimėjusio tiekėjo veiksmų ribojimą tik viešojo pirkimo sutarties sudarymo metu, tokia praktika sutarties šalims leistų piktnaudžiauti keičiant viešojo pirkimo sutarties nuostatas po jos sudarymo, taip būtų pažeisti kitų konkurso dalyvių interesai ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principai. Teismas sprendė, kad būtent dėl šių priežasčių VPI ir yra įtvirtinta sutarties laisvės principo išimtis. Pažymėtina, kad šioje byloje LAT taip pat sprendė svarbų klausimą dėl ginčų, kylančių iš teisinių santykių vykdant (keičiant viešojo pirkimo sutarties nuostatas), arbitruotinumą. LAT, įvertinęs Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo nuostatas, VPI, kaip *lex specialis* įstatymo pirmenybę kitų įstatymų atžvilgiu, taip pat teismo, kaip subjekto, užtikrinančio viešojo intereso apsaugą sprendžiant viešųjų pirkimų ginčus, statusą su plačiausiais įgaliojimais veikti, konstatavo, kad viešojo pirkimo sutarties keitimas, kaip toks (nenagrinėjant jo teisėtumo), įeina į specialiojo įstatymo – VPI – teisinio reguliavimo sritį, kuriai įstatymų leidėjas nustatė ypatingus tikslus ir priemones juos pasiekti. Kaip nurodė LAT,

⁸⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011-10-17 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.

ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo kvalifikuotinas ginču dėl viešojo pirkimo procedūrų, kurioms VPI nustato privalomąją teismo jurisdikciją. Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad arbitražinio teismo įgaliojimai tiek pagal nacionalinę teisę, tiek pagal Europos Sąjungos teisę neprilygsta teismo įgaliojimams, nes arbitražinio teismo veikla nukreipta tik į teisinių santykių šalių nesutarimų sprendimą, todėl ginčų dėl viešojo pirkimo sutarties keitimo arbitruotinumai galėtų lemti tai, kad bus nevisiškai pasiekti įstatymo leidėjo VPI įtvirtinti tikslai, be to, visuomenės suinteresuotumas šiais santykiais būtų pernelyg apribotas (pvz., dėl arbitražinio teismo sprendimo konfidencialumo), o tiekėjų teisių apsauga būtų neveiksminga *de minimis* dėl negalimumo prejudicinio sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą. Taigi, šioje byloje LAT suformavo praktiką, kad ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties sąlygų (tuo pačiu ir kainos) keitimo yra nearbitruotini ir tokio pobūdžio ginčus gali spręsti tik teismai.

Dar kitoje byloje⁸⁹, pasisakydamas dėl galimybių perskaičiuoti viešojo pirkimo sutarties kainą, atsižvelgiant į padidėjusį pridėtinės vertės mokesčio tarifą bei viešojo pirkimo sutarties sąlygų, įtvirtinančių kainos nustatymą, keitimo sąlygų ir tvarkos, LAT nurodė, kad priklausomai nuo to, ar viešojo pirkimo sutartyje įtvirtintos (neįtvirtintos) kainodaros taisyklės, skirtingai kvalifikuojamas sutarties kainos perskaičiavimas. Pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje įtvirtinus ne tik fiksuotą kainą, bet ir kainodaros taisykles, pagal kurias sutarties kaina koreguotina atsižvelgiant į mokesčių įstatymų pasikeitimus, įvykus tokiems pasikeitimams, sudarytos sutarties kainos perskaičiavimas nekvalifikuotinas sutarties pakeitimu VPI 18 str. 8 d. prasme. Teismas aiškino, kad tokiu atveju viešojo pirkimo sutarties pakeitimo poreikio nekyla, nes sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos sutartyje nustatyta tvarka. Tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartyje įtvirtinta tik fiksuota kaina be kainodaros taisyklių, kainos perskaičiavimas kvalifikuotinas sutarties keitimu VPI 18 str. 8 d. prasme, todėl spręstina dėl poreikio pagal atitinkamas naujas aplinkybes (pvz., mokesčių bazės pasikeitimo) perskaičiuoti fiksuotą sutarties kainą tenkinimo galimybių ir teisėtumo. Svarbu paminėti ir tai, jog šioje byloje LAT taip pat nurodė, kad VPI 18 str. 8 d. [...] įtvirtinta sutarties keitimo tvarka taikytina tais atvejais, kai šalys bendrai sutaria dėl viešojo pirkimo sutarties keitimo poreikio ir jo tenkinimo galimybių. Tais atvejais, kai tarp šalių nėra bendro sutarimo dėl viešojo pirkimo sutarties keitimo ir tokiam ginčui pasiekus teismą, būtent teismas sprendžia dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo. Tokiu atveju teismas privalo vertinti ne tik tai, ar galima keisti viešojo pirkimo sutartį, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principus ir jos keitimo ribojimus, tačiau, įvertinęs tokį galimumą VPI prasme, turi spręsti dėl galimybės keisti viešojo pirkimo sutartį vienos šalies reikalavimu, t.

⁸⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013-01-04 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-75/2013.

y. ne bendru kontrahentų sutarimu (byloje šalys nesutarė dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo – tiekėjas siekė, o perkančioji organizacija vengė perskaičiuoti kainą). Kaip LAT toliau aiškino šioje byloje, galimybės keisti viešojo pirkimo sutartį vienos šalies reikalavimu VPI nereglamentuoja, taigi tokiu atveju taikytinos sutarčių teisės nuostatos, įtvirtintos Civiliniame kodekse (CK 6.382 straipsnis). LAT sprendė, kad nagrinėjamos bylos atveju, sprendžiant šalių ginčą dėl nuomos sutarties sąlygos, nustatančios sutarties kainą, pakeitimo, turi būti nustatytas sutarties pakeitimo pagrindas pagal CK 6.204 straipsnį (turi būti nustatytos visos CK 6.204 str. 2 d. nurodytos sąlygos), taip pat išsiaiškinta, ar sutarties pakeitimas nepažeis VPI 3 straipsnyje nustatytų principų ir tikslų. LAT pažymėjo, jog aplinkybė, kad pridėtinės vertės mokesčio (toliau - PVM) tarifas buvo padidintas nuo 18 iki 21 %, savaime nesudaro pagrindo keisti šalių sudarytą nuomos sutartį pagal CK 6.204 straipsnį. Kaip nurodė LAT, tokia aplinkybė būtų absoliutus pagrindas sutarties kainai koreguoti, jeigu tai būtų numatyta sutartyje, joje įtvirtinus kainodaros taisykles ir galutinės kainos nustatymą susiejus su PVM dydžiu. Jeigu viešojo pirkimo sutartyje nustatyta fiksuota kaina, tai nurodyta aplinkybė dėl PVM pasikeitimo vertintina visų CK 6.204 straipsnyje nustatytų kriterijų aspektu ir sprendžina, ar tai yra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog vienos šalies atžvilgiu sutarties vykdymas buvo neproporcingai suvaržytas. Šioje byloje teismas taip pat konstatavo, kad viešojo pirkimo sutartis gali būti pakeista tik griežtai laikantis įstatymo reikalavimų, be to, rašytinės formos sutarties pakeitimas turi būti įformintas raštu (CK 6.192 straipsnio 4 dalis). Taigi konkludentiniais veiksmais negali būti pakeista sutartis, kurios pakeitimo sąlygos ir pagrindai imperatyviai reglamentuoti įstatymo.

Kaip matyti iš aukščiau pateikiamų LAT išaiškinimų dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo, galima manyti, kad Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktiką formuojantis teismas, laikosi pozicijos, kurią grindžia ESTT praktikoje suformuotais viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo teisėtumo vertinimo kriterijais, bei viešųjų pirkimų principais, ir kaip griežtą imperatyvą vertina tokių sutarčių keitimo galimybę. Tai patvirtina nurodytose bylose LAT pateikti išaiškinimai, kad rinkos pokyčių aplinkybė nėra pagrindas keisti viešojo pirkimo sutarties kainą, nes tai reikštų leidimą perkančiajai organizacijai ir konkursą laimėjusiam rangovui nesilaikyti konkurso sąlygų ir konkursinio pasiūlymo, o tai neatitiktų VPI tikslų ir principų. Pasisakydamas dėl papildomų darbų įsigijimo, pagal vykdomą viešojo pirkimo sutartį, kurioje papildomų darbų atlikimo prielaidos buvo nustatytos, LAT nurodė, kad papildomi darbai suponuoja pirkimo objekto ir jo kainos pakeitimus, palyginus su pradinio pirkimo rezultatais, todėl dėl papildomų darbų atlikimo perkančioji organizacija ir tiekėjas, kuris vykdo darbus negali keisti jau vykdomos sutarties, o turi sudaryti naują, viešojo darbų pirkimo sutartį. Be to, vienoje iš savo nutarčių LAT yra nurodęs, kad leidimas viešojo pirkimo sutarties šalims keisti tokios

sutarties sąlygas, pažeistų kitų konkurso dalyvių interesus ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principus.

Nors, kaip matyti iš aukščiau pateikiamų LAT išaiškinimų, šis teismas viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo galimybę aiškina griežtai, tačiau šio teismo praktikoje iš principo yra pripažįstama ir galimybė tam tikrais išskirtiniais atvejais šią esminę sutarties sąlygą keisti. Tą leidžia teigti žemiau nurodytose bylose pateikti LAT išaiškinimai.

Štai vienoje, kasacinę instanciją pasiekusioje byloje⁹⁰ kilo šalių ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo. Įvykdžius viešojo pirkimo procedūras, su konkursą laimėjusiu tiekėju perkančioji organizacija pasirašė pastato, esančio Londone, rekonstravimo darbų sutartį. Sutarties punkte, kuriame įtvirtinta darbų kaina, buvo nurodyta, kad Sutarties kaina pagal sąmatą – 11 624 500,89 Lt (be pridėtinės vertės mokesčio), pridėtinės vertės mokestis sudaro (0 proc.) – 0 Lt ir 10 proc. darbų vertės dydžio užsakovo (atsakovės) rezervas, iš viso – 12 786 950,98 Lt. Tiekėjas (ieškovas) darbus pagal Sutartį atliko ir perdavė atsakovei, kuri su ieškove atsiskaitė, sumokėdama Sutartyje nustatytą kainą – 11 624 500,89 Lt. Kadangi rekonstruojamas pastatas buvo Jungtinėje Karalystėje, todėl ieškovės atlikti darbai buvo laikomi suteiktais būtent Jungtinėje Karalystėje ir apmokestinami, vadovaujantis apmokestinimą PVM Jungtinėje Karalystėje reglamentuojančiais teisės aktais. Dėl to tiekėjas Jungtinei Karalystei turėjo sumokėti PVM – 2 258 121,18 Lt, apskaičiuotas nuo pagal Sutartį ieškovės atliktų darbų vertės. Ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovei, prašydama pripažinti neteisėtomis sąlygas dėl 0 proc. pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) tarifo taikymo pagal Sutartį atliekamiems darbams, pakeisti šias sąlygas, nustatant, kad pagal Sutartį atliekamiems darbams taikomas standartinis PVM tarifas pagal Jungtinės Karalystės Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2 str. 1 d.; vadovaujantis pakeistomis Sutarties sąlygomis, priteisti iš atsakovės 2 258 121,18 Lt skolą už pagal Sutartį atliktus darbus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimai buvo skirtingi – pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino visiškai, o apeliacinės instancijos teismas ieškovės ieškinį atmetė. Kasacinio teismo teisėjų kolegija, atsižvelgdama į byloje nustatytas aplinkybes ir skirtingą jų vertinimą pirmosios ir apeliacinės instancijų teismuose, nusprendė, kad ieškovės reikalavimas iš esmės pagrįstas, todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimą pripažino nepagrįstu. LAT nustatė, kad iš esmės poreikis keisti Sutarties nuostatas, susijusias su mokestinėmis rangovo prievolėmis, atsirado dėl to, kad tinkamas, Jungtinėje Karalystėje nustatytas mokesčio tarifas nebuvo įtvirtintas Sutartyje, perkančiajai organizacijai be pagrindo tikintis, jog užsienio valstybės kompetentingos institucijos tiekėjai ar perkančiajai organizacijai pritaikys mokestinę išimtį, todėl pritarė pirmosios instancijos teismo konstatavimui, kad atsakomybė už šį suklydimą priskirtina

⁹⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013-12-20 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-713/2013.

perkančiajai organizacijai. Šioje byloje Kasacinis teismas akcentavo perkančiosios organizacijos pareigą objektyviai ir kruopščiai vykdyti viešojo pirkimo procedūras, užtikrinti viešųjų pirkimų principų laikymąsi ir tikslo pasiekimą bei perkančiajai organizacijai tenkančią atsakomybę dėl VPI tinkamo vykdymo (jei ši nevykdo ar vykdo netinkamai pareigas, išplaukiančias iš VPI, jai turi tekti neigiami padariniai; jei būtų priešingai, galėtų kilti situacijos, kai perkančioji organizacija pasinaudotų ar turėtų naudoti iš savo neteisėtų veiksmų, o tai suponuoja perkančiosios organizacijos nepagrįsto praturtėjimo grėsmę). Teisėjų kolegija nesutiko su apeliacinės instancijos teismo argumentais, kad Sutarties pakeitimas kvalifikuotinas neteisėtu, nes taip būtų iškreipta kontrahentų ekonominė pusiausvyra, pažeisti kitų tiekėjų interesai. LAT šioje byloje sprendė, jog iš esmės netinkamas Jungtinės Karalystės mokesčių teisės normų vertinimas ir nepagrįstas tikėjimas dėl mokesstinės išlygos sukeltų lygiai tokius pačius padarinius visiems tiek Konkurso dalyviams, tiek kitiems potencialiems tiekėjams, be to iš Konkurso sąlygų turinio nebuvo negalima daryti išvados, kad kiti ūkio subjektai jas galėjo suprasti ir vertinti kitaip. LAT sutiko su pirmosios instancijos teismo motyvu, jog sąlyga, kad rangovas atsakingas už visus mokesčius, valstybines rinkliavas ir pan., taikomus už Lietuvos teritorijos ribų, reiškė tiekėjo pareigą sumokėti visus privalomus mokesčius, tačiau ne jo įsipareigojimą sumokėti atitinkamo dydžio PVM, nors Sutartyje jo dydis buvo nustatytas – 0 proc., juolab kad tai – netiesioginis mokestis, kurį iš esmės moka prekių, paslaugų ar darbų pirkėjas, o pardavėjas juos tik perveda kompetentingoms institucijoms. Kasacinis teismas nematė pagrindo išvadai, kad Konkurso ar Sutarties sąlyga dėl 0 proc. PVM buvo neaiški, dviprasmiška ar iš esmės neteisėta, juolab kad galimybė taikyti tokį mokesčio tarifą, esant tam tikroms sąlygoms, iš esmės egzistavo, nors ir nebuvo įgyvendinta. LAT pažymėjo, kad tiekėja ir negalėjo nesutikti su tokiais Konkurso sąlygomis, jas savaip interpretuoti. Nurodžius kitą PVM tarifą, t. y. ne 0 proc., viena vertus, tiekėjos pasiūlymas galėjo būti pripažintas neatitinkančiu Konkurso sąlygų, kuriose įtvirtintas būtent ginčijamas mokesčio dydis; antra vertus, net jei jos pasiūlymas ir toliau varžytųsi su kitų tiekėjų pasiūlymais, tai lemtų visiškai nekonkurencingos kainos pateikimą, nes vien ieškovės reikalaujama priteisti suma rodo, kiek didesnės kainos pasiūlymą jai reikėtų pateikti. Į visa tai atsižvelgdamas, LAT pakeitė tarp bylos šalių sudarytos statybos darbų rangos sutarties nuostatas, nustatydamas, kad pagal sutartį atliekamiems darbams taikomas ne 0 proc., o 17,5 proc. PVM tarifas.

Kitoje reikšmingoje LAT nagrinėtoje byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas ir dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo teisėtumo⁹¹ buvo nustatyta, kad tiekėja, vykdydama Sutartį, keliais etapais išvežė utilizuoti 200,69 tonų medinių pabėgių, kuriais disponavo

⁹¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014-03-03 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132/2014.

perkančioji organizacija. Šalių nesutarimai kilo, kai ieškovė atsakovei už suteiktas paslaugas atitinkamai 2011 m. kovo 31 d. ir gruodžio 16 d. pateikė 2 290 974,01 Lt PVM sąskaitas faktūras, o atsakovė atsisakė jas apmokėti dėl, jos vertinimu, neteisingai apskaičiuotos (dėl netinkamai kategorijai priskirtų atliekų) suteiktų paslaugų vertės. Šioje byloje LAT konstatavo, kad nagrinėjamas tiekėjos ir perkančiosios organizacijos nesutarimas iš esmės buvo nulemtas ieškovės išvežtų utilizuoti atliekų kvalifikavimo pagal Sutartyje įtvirtintą atitinkamą atliekų kategoriją ir jos kodą. Sutarties kaina pakilo dėl to, kad ieškovė išvežtas utilizuoti atliekas kvalifikavo pagal brangiausių atliekų kodą, 9350 Lt už 1 toną. Kasacinis teismas šioje byloje pripažino, kad tarp šalių sudarytoje sutartyje bendra sandorio kaina bei utilizuojamų atliekų kiekiai yra fiksuoti, maksimalūs, o tai iš esmės reiškia, kad jie yra aiškiai apibrėžti. Kasacinis teismas nurodė, kad VPI įtvirtintu reguliavimu (VPI 18 str. 6 d. 3 p.) perkančiajai organizacijai yra suteikta teisė viešojo pirkimo sutartyje kainą nustatyti ir atitinkamai vykdyti pirkimo procedūras dviem būdais – pirkimą vykdyti už konkrečią fiksuotą kainą ar nustatyti kainodaros taisyklės, pagal kurias būtų apskaičiuojama kaina. Taigi iš anksto šalių nesuderėta viešojo pirkimo sutarties nuostatų modifikavimo tvarka – ne absoliuti kliūtis, o prielaida (sąlyga) administraciniu būdu (gavus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą) ar teismo procese ją keisti, nepažeidžiant įstatyme įtvirtintų apribojimų (VPI 18 straipsnio 8 dalis). Kasacinis teismas šioje nutartyje atkreipė dėmesį, kad yra aiškiai išskiriamos dvi situacijos, kai viešojo pirkimo sutartyje (ne)įtvirtintos kainos perskaičiavimo taisyklės. Priklausomai nuo šių situacijų, skirtingai kvalifikuojamas sutarties kainos perskaičiavimas. Pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje įtvirtinus ne tik fiksuotą kainą, bet ir kainodaros taisyklės, pagal kurias sutarties kaina koreguotina, atsižvelgiant į tam tikras sąlygas, joms įvykus, sudarytos sutarties kainos perskaičiavimas nekvalifikuotinas sutarties pakeitimu VPI 18 straipsnio 8 dalies prasme. Tokiu atveju viešojo pirkimo sutarties nuostatų pakeitimo poreikio nekyla, nes sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos sutartyje nustatyta tvarka, t. y. sutartis vykdoma pagal iš anksto jos šalių suderintą valią. Tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartyje įtvirtinta tik fiksuota kaina be kainodaros taisyklių, kainos perskaičiavimas kvalifikuotinas sutarties keitimu VPI 18 str. 8 d. prasme, todėl sprendina dėl poreikio pagal atitinkamas naujas aplinkybes perskaičiuoti fiksuotą sutarties kainą tenkinimo galimybių ir teisėtumo *a fortiori* viešųjų pirkimų principų atžvilgiu. Teismas konstatavo, kad tarp šalių sudarytoje sutartyje įtvirtinta tik fiksuota (maksimali) kaina, taigi ji negali būti perskaičiuojama teismui nekeičiant sutarties pagal VPI 18 str. 8 d. Byloje LAT pažymėjo, kad nors kaina – viena svarbiausių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų, tačiau tai *per se* nereiškia, jog pagal VPI dėl jos apskritai negalimi jokie šių sandorių pakeitimai. Be to, kaip apžvelgiamoje nutartyje argumentavo teismas, tiek ESTT jurisprudencijoje, tiek Kasacinio teismo praktikoje galimybė keisti viešojo pirkimo sutarčių

nuostatas, susijusias su sandorio kaina, nors ir pripažinta išimtinė, tačiau iš principo nėra paneigta. Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, jog nagrinėjamas sujungtas į vieną bylas individualizuojančios aplinkybės, kurios pagal analogiją savaime netaikytinos kitiems panašaus pobūdžio ginčams, sudaro pagrindą spręsti apie galimybę teisėtai pakeisti (pripažįstant, kad viešųjų pirkimų principai dėl to nebus pažeisti) atitinkamas Sutarties nuostatas, susijusias su ieškovės išvežtų utilizuoti medinių pabėgių–pavojingų atliekų kiekiu bei jį atitinkančia kaina. Teismas pažymėjo, kad pirmiau nurodytų Sutarties nuostatų pakeitimu ieškovei, priešingai nei teigė atsakovė, nepripažįstama išskirtinė, kitus pirkime dalyvavusius ar potencialius tiekėjus diskriminuojanti padėtis, nes dėl šioje nutartyje konstatuoto pirkimo ir Sutarties sąlygų trūkumo tokioje situacijoje atsidurtų bet kuris kitas ūkio subjektas. Iš esmės taip ir atsitiko, nes su tapačia medinių pabėgių kvalifikavimo (priskyrimo atitinkamai atliekų kategorijai) problema susidūrė ir naujasis kontrahentas (tiekėjas). Atsižvelgdamas į tai, teismas sprendė, kad nepagrįstos perkančiosios organizacijos abejonės dėl negalimumo nagrinėjamu atveju keisti Sutartį, nes jei modifikuotos jos sąlygos būtų paskelbtos iš anksto, tiekėjai būtų galėję pateikti iš esmės kitus pasiūlymus. Be to, teismas nurodė, kad iš konkurso sąlygų turinio negalima daryti išvados, kad kiti ūkio subjektai jas galėjo suprasti ir vertinti kitaip, t. y. iš anksto numanyti, kad atitinkamų pavojingų atliekų kiekiai gali padidėti nuo dvidešimt dviejų iki penkiasdešimt trijų kartų, priklausomai nuo medinių pabėgių priskyrimo skirtingiems atliekų kategorijų kodams, o už padidėjusį kiekį perkančioji organizacija ne tik neatlygintų, bet ir siektų už paslaugas apmokėti pagal kitos kategorijos atliekas (vietoj pavojingų – nepavojingų). Teismas argumentavo, kad ieškovė pateikė pasiūlymą pagal perkančiosios organizacijos suformuluotas pirkimo sąlygas, iš kurių nuostatų, susijusių su planuojamais išvežti utilizuojamų atliekų kiekiais (400 tonų medis), netiesiogiai galima spręsti, kad perkančioji organizacija medinius pabėgius klaidingai kvalifikavo nepavojingomis atliekomis, taigi poreikis keisti sutartį kilo dėl netinkamo atliekų kategorijų nustatymo pirkimo sąlygose, o atsakomybė už šį suklydimą priskirtina atsakovei. Kaip ir aukščiau nurodytoje byloje, Kasacinis teismas akcentavo perkančiosios organizacijos pareigą objektyviai ir kruopščiai vykdyti viešojo pirkimo procedūras, užtikrinti viešųjų pirkimų principų laikymąsi ir tikslo pasiekimą bei pažymėjo, kad už VPI tinkamą vykdymą atsakinga perkančioji organizacija. Kaip ir pirmiau paminėtoje byloje, LAT nurodė, kad jei perkančioji organizacija nevykdo ar netinkamai vykdo pareigas, išplaukiančias iš VPI, jai turi tekti neigiami padariniai, nes jei būtų priešingai, galėtų kilti situacijos, kai perkančioji organizacija pasinaudotų ar turėtų naudos iš savo neteisėtų veiksmų ir tai suponuotų perkančiosios organizacijos nepagrįsto praturtėjimo grėsmę. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, teismas sprendė, kad tokiu atveju pirkimo sąlygų ir sutarties nuostatų ydingumas iš dalies kompensuojamas atitinkamų sutarties nuostatų keitimu. LAT nesutiko su apeliacinės instancijos teismo sprendimo argumentais, kad iš esmės

visa su Sutarties vykdymu susijusi rizika tenka vienai ieškovei, kadangi, ieškovė – verslu užsiimantis ūkio subjektas, kuriam keliami aukštesni reikalavimai. Dėl šio argumento kasacinis teismas nurodė, kad šis argumentas negali būti suabsoliutintas, paneigiant perkančiosios organizacijos pareigas, išplaukiančias iš įstatymo, kruopščiai parengti pirkimo sąlygas ir tinkamai vykdyti viešojo pirkimo sutartį.

Remdamiesi aukščiau nurodytose LAT nagrinėtose bylose pateiktais išaiškinimais, galime teigti, kad viešojo pirkimo sutarčių kainos sąlygų keitimo galimybę LAT tam tikrais atvejais pripažįsta. LAT laiko, kad teisėtas sutarties sąlygų pakeitimas yra galimas, kai pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje yra įtvirtinama ne tik fiksuota kaina, bet ir kainodaros taisyklės, pagal kurias sutarties kaina koreguotina, atsižvelgiant į tam tikras sąlygas, o tokiu atveju, viešojo pirkimo sutarties nuostatų pakeitimo poreikio nekyla, nes sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos sutartyje nustatyta tvarka, t. y. sutartis vykdoma pagal iš anksto jos šalių suderintą valią. Kitu atveju, kai viešojo pirkimo sutartyje įtvirtinta tik fiksuota kaina be kainodaros taisyklių, kainos perskaičiavimas jau kvalifikuotinas sutarties keitimu, tačiau teismas, tokiu atveju, turi spręsti dėl poreikio pagal atitinkamas naujas aplinkybes perskaičiuoti fiksuotą sutarties kainą tenkinimo galimybių ir teisėtumo viešųjų pirkimų principų atžvilgiu. Atsižvelgiant į nurodytą LAT praktiką, viešojo pirkimo sutartyse nurodytos kainos sąlygos pakeitimas taip pat galimas ir tais atvejais, kai perkančiosios organizacijos kruopščiai neparengia pirkimo konkurso dokumentų sąlygų (tuo pačiu ir sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygų) arba juos parengia su trūkumais (pavyzdžiui, netinkamai įvertina pirkimo objekto apimtį ar su pirkimo objektu susijusias sąlygas, galinčias padaryti įtakos viešojo pirkimo sutarties kainai). Tokiais atvejais, LAT pripažįsta galimybę pakeisti sudarytos viešojo pirkimo sutarties sąlygas, nes laiko, kad pirkimo sąlygų ir sutarties nuostatų ydingumas iš dalies kompensuojamas atitinkamų sutarties nuostatų keitimu, o tai, lyginant su ESTT pateiktais išaiškinimais yra nauja aplinkybė, išplečianti draudimo keisti viešojo pirkimo sutarties sąlygas jos vykdymo laikotarpiu, išimtį. Remiantis nurodyta LAT praktika, darytina išvada, kad siekiant išvengti neteisėto viešojo pirkimo sutarties kainos sąlygų keitimo, tikslinga sudaromose viešojo pirkimo sutartyse perkančiosioms organizacijoms nusimatyti aiškias kainodaros taisykles, pagal kurias sutarties kaina koreguotina atsižvelgiant į tam tikras nustatytas sąlygas.

3.5. Viešojo pirkimo sutarčių keitimo teisinis reguliavimas Lietuvoje nuo 2017-07-01

Kaip jau buvo nurodyta šio darbo pirmame skyriuje, paskutinis reikšmingas viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo pokytis įvyko 2014 metais, kai buvo priimtos ankstesnes Direktyvas Nr. 2004/17/EB ir 2004/18/EB panaikinančios Direktyvos Nr. 2014/24/ES ir 2014/25/ES.

Paminėtina, kad rengiant šias Direktyvas ir atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus dėl viešojo pirkimo sutarčių esminių sąlygų keitimo, buvo keliamas klausimas dėl galimybės keisti esmines viešojo pirkimo sutarčių sąlygas jų vykdymo metu tam tikrose ribose⁹², todėl neturėtų stebinti, kad šios Direktyvos, be kita ko, įtvirtino ir naujas viešojo pirkimo sutarčių sąlygų (taip pat ir kainos) keitimo nuostatas. Įgyvendinant šias Direktyvas, kaip minėta, Lietuvoje 2017-07-01 įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcija ir naujas Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymas. Pažymėtina, kad šiuose Įstatymuose viešojo pirkimo sutarčių keitimas jų galiojimo laikotarpiu yra nustatomas atskiruose straipsniuose, tačiau juose pateikiamos sutarčių keitimo taisyklės yra identiškos, taigi, atsižvelgiant į tai, jog VPI taiko klasikinio sektoriaus perkančiosios organizacijos, kurių yra daugiau, toliau bus nagrinėjamos viešojo pirkimo sutarčių keitimo taisyklės, nustatytos VPI.

Nuo 2017-07-01 įsigaliojusioje VPI redakcijoje, viešojo pirkimo sutarčių keitimą reglamentuoja 89 straipsnis, kuriame, lyginant su ankstesniu viešojo pirkimo sutarčių teisiniu reguliavimu, yra pateikiamos išsamesnės ir žymiai lankstesnės viešojo pirkimo sutarčių keitimo taisyklės. VPI 89 str. 1 d. nurodomos sąlygos, kurioms esant pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis jos galiojimo laikotarpiu gali būti keičiama neatliekant naujos pirkimo procedūros. Tai atvejai, kai: pakeitimas, neatsižvelgiant į jo piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose nustatant pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties peržiūros, įskaitant kainos indeksavimą, atlyginimų darbuotojams peržiūrą, sąlygas ar pasirinkimo galimybes, įskaitant sutarties termino, perkamų kiekių, apimties, objekto pakeitimą. Tokiu atveju, pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta galimų pakeitimų ar pasirinkimo galimybių apimtis, pobūdis ir aplinkybės, kuriomis tai gali būti atliekama. Pagal šį punktą nėra leidžiami pakeitimai ar pasirinkimo galimybės, dėl kurių iš esmės pasikeistų pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pobūdis (1 p.); kai prireikia iš to paties tiekėjo pirkti papildomų darbų, paslaugų ar prekių, kurie nebuvo įtraukti į pirminį pirkimą, kartu esant šiame punkte nustatytoms sąlygoms (jei tiekėjo pakeitimas negalimas dėl ekonominių ar techninių priežasčių, tokių kaip pagal pirminį pirkimą įsigytos įrangos, paslaugų ar įrenginių pakeičiamumo ir sąveikumo reikalavimų užtikrinimas, ir dėl to, kad perkančiajai organizacijai sukeltų didelių nepatogumų ar nemažą išlaidų dubliavimą ir atskiro pakeitimo vertė neviršija 50 procentų, o bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė – 100 procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties vertės, o tokiais pakeitimais negali būti siekiama išvengti šiame įstatyme pirkimui nustatytos tvarkos taikymo)(2 p.); kai pakeitimo būtinybė atsirado dėl

⁹²Racca, Gabriela M., Perin, R. C. supra note 1, p. 283.

aplinkybių, kurių protinga ir apdairi perkančioji organizacija negalėjo numatyti, kartu esant tam tikros sąlygoms (pakeitimas iš esmės nepakeičia pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pobūdžio ir atskiro pakeitimo vertė neviršija 50 procentų, o bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė – 100 procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties vertės, o tokiais pakeitimais negali būti siekiama išvengti VPĮ pirkimui nustatytos tvarkos taikymo)(3p.); kai pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties šalis, su kuria perkančioji organizacija sudarė sutartį, pakeičiama nauja sutarties šalimi esant bent vienai iš šių priežasčių: įgyvendinant pirkimo dokumentuose iš anksto nedviprasmiškai, laikantis VPĮ 89 str. 1 d. 1 p. nustatytų reikalavimų, suformuluotą pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties peržiūros sąlygą ar pasirinkimo galimybę; dėl pradinio tiekėjo reorganizavimo, likvidavimo, restruktūrizavimo ar bankroto procedūros naujas tiekėjas, atitinkantis anksčiau pirkimo dokumentuose nustatytus kvalifikacinius reikalavimus, visiškai arba iš dalies perima pradinio tiekėjo teises ir pareigas (toks tiekėjo pakeitimas negali lemti kitų esminių sutarties pakeitimų ir taip negali būti siekiama išvengti šio įstatymo taikymo); kai perkančioji organizacija prisiima tiekėjo įsipareigojimus dėl subtiekiųjų (jeigu pirkimo dokumentuose buvo nustatyta tiesioginio atsiskaitymo su subtiekiąjais galimybė, kaip nustatyta VPĮ 88 str. 2 d); kai pakeitimas, neatsižvelgiant į jo vertę, nėra esminis (4 p.). Atkreiptinas dėmesys, kad šio straipsnio 2 dalyje, nustatomi ir kiti atvejai, kada pirkimo sutartis ar preliminarinioji sutartis jos galiojimo laikotarpiu taip pat gali būti keičiama neatliekant naujos pirkimo procedūros nors ir nėra VPĮ 89 str. 1 d. nurodytų aplinkybių. Pagal šią dalį, viešojo pirkimo sutartis gali būti keičiama kai kartu yra visos šios sąlygos: bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė neviršija atitinkamų tarptautinio pirkimo vertės ribų; bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė neviršija 10 procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties vertės prekių ar paslaugų pirkimo atveju ir 15 procentų – darbų pirkimo atveju; pakeitimu iš esmės nepakeičiamas pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pobūdis. Atkreiptinas dėmesys, kad pačiame VPĮ nėra detalizuojama ką reiškia pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pobūdžio pakeitimas, tačiau, žinant, kad keičiant VPĮ į jį buvo perkeltos Direktyvoje Nr. 2014/24/ES nurodytos taisyklės, manytina, kad, nagrinėjant pirkimo sutarties pobūdžio pakeitimo aplinkybę, tikslinga atsižvelgti ir į Direktyvoje pateikiamus išaiškinimus. Direktyvos 109 konstatuojamoje dalyje nurodoma, kad perkančiosios organizacijos gali susidurti su išorinėmis aplinkybėmis, kurių jos negalėjo numatyti skirdamos sutartį, visų pirma, kai sutartis vykdoma ilgą laikotarpį, todėl, tokiu atveju, reikia tam tikro lankstumo, kad sutartį būtų galima pritaikyti prie tų aplinkybių nevykdant naujos pirkimo procedūros. Tačiau, kaip nurodoma šioje dalyje, šios nuostatos negali būti taikomos, kai dėl pakeitimo pasikeistų viso pirkimo pobūdis, pavyzdžiui, jeigu darbai, prekės ar paslaugos, kurias numatoma pirkti, pakeičiamos skirtingais dalykais arba jeigu iš esmės pakeičiama pirkimo rūšis, nes tokiu atveju

galima daryti patikimą prielaidą dėl numanomo poveikio rezultatams. Taigi, remiantis šiuo Direktyvoje pateikiamu išaiškinimu, galime manyti, kad pirkimo sutarties pobūdžio pakeitimas reiškia viso pirkimo pobūdžio pasikeitimą, t.y. jeigu darbai, prekės ar paslaugos dėl kurių buvo sudaryta viešojo pirkimo sutartis yra pakeičiami skirtingais darbais, prekėmis ar paslaugomis (pavyzdžiui, perkama paslauga pakeičiama į iš esmės kitą paslaugą arba prekės yra pakeičiamos į paslaugas ir t.t.) arba kai tokiu keitimu iš esmės pakeičiama pirkimo rūšis, t.y. pinigine pakeitimo vertė (išraiška) negali keisti pirkimo būdo, pagal kurį buvo sudaryta tokia sutartis (pavyzdžiui, mažos vertės į supaprastintą ar supaprastinto į tarptautinį). Pažymėtina, kad analizuojamo straipsnio 4 dalyje aiškiai nurodoma taisyklė, jog pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pakeitimas jos galiojimo laikotarpiu laikomas esminiu pagal VPĮ 89 str. 1 d. 5 p., kai juo pakeičiamas pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties bendrasis pobūdis. Toliau šioje dalyje yra pateikiami atvejai, kurių bent vieną tenkinant yra laikoma, kad daromas esminis viešojo pirkimo sutarties pakeitimas. Esminiu viešojo pirkimo sutarties pakeitimu yra laikomi atvejai, kai: pakeitimu nustatoma nauja sąlyga, kurią įtraukus į pradinį pirkimą būtų galima priimti kitų kandidatų paraiškų, dalyvių pasiūlymų ar pirkimas sudomintų daugiau tiekėjų (1 p.); dėl pakeitimo ekonominė pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pusiausvyrą pasikeičia tiekėjo, su kuriuo sudaryta ši sutartis, naudai taip, kaip nebuvo aptarta pradinėje sutartyje (2 p.); dėl pakeitimo labai padidėja pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties apimtis (3 p.); kai tiekėjas, su kuriuo sudaryta pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis, pakeičia naujas tiekėjas dėl kitų priežasčių, negu VPĮ 89 str. 1 d. 4 p. nurodytos priežastys (4 p.). Vertindami aukščiau nurodytus atvejus, kurie yra laikomi esminiu viešojo pirkimo sutarties keitimu, galime teigti, kad šie atvejai visiškai atitinka ESTT sprendose bylose nustatytus kriterijus (sąlygas), kuriais vadovaujantis yra sprendžiama dėl viešojo pirkimo sutarties esminio pakeitimo teisėtumo. Galiausiai, VPĮ 89 str. 5 d. pateikiama bendra griežta taisyklė, kad jei pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pakeitimas atliekamas kitais negu apibrėžti VPĮ 89 str. 1 ir 2 dalyse atvejais, tokiam pakeitimui atlikti turi būti atliekama nauja pirkimo procedūra pagal šio įstatymo reikalavimus.

Vertinant pasikeitusį viešojo pirkimo sutarčių keitimo teisinį reguliavimą, teisinėje literatūroje yra pateikiama nuomonė, kad Direktyvos 72 str. 1 d. a) punkte (atitinka VPĮ 89 str. 1 d. 1 p. – aut. pastaba) ir 72 str. 4 d. (atitinka VPĮ 89 str. 4 d. – aut. pastaba) nurodomos situacijos nėra absoliučios ir, netgi, Direktyva atleidžia nuo tam tikrų esminių pakeitimų atsižvelgiant į jų poreikį arba jų ribotą poveikį⁹³. Šiuo klausimu pažymima, kad Direktyvos 72 str. 1 d. a) (atitinkamai VPĮ 89 str. 1 d. 1 p. – aut. pastaba) ir 72 str. 4 d. a) (atitinkamai VPĮ 89 str. 4 d. 1 p.

⁹³Graells Sanchez, A., Public procurement and the EU competition rules. Second edition.. Oxford: Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon 2015, p. 428.

– aut. pastaba) punktai atleidžia nuo bet kokios vertės ar svarbos pakeitimų, kurie yra numatyti peržiūros ar jos taikymo sąlygose, jei tokios sąlygos yra tikslios aiškios ir nedviprasmiškos, o tai, be jokios abejonės, lems reikšmingus teisinius ginčus ateityje⁹⁴. Iš tiesų, kaip buvo minėta šio darbo antrame skyriuje, viešojo pirkimo sutarties peržiūra yra galima, kai iš esmės nepakeičia sutarties pobūdžio ir neatsižvelgiant į jos piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluota pirkimo dokumentuose ir sutartyje. Taigi, neabejotina, kad viešojo pirkimo sutartyje nustatčius plačias peržiūros sąlygas, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principus ir tikslus, kuriais siekiama užtikrinti konkurenciją, gali būti kvestionuojama ar peržiūra iš esmės nepakeičia sudarytos sutarties pobūdžio.

Tačiau, nepaisant šios problematikos, kaip apibendrinamas teigia A.S. Graells, Direktyvoje Nr. 2014/24/ES nustatytos taisyklės dėl sutarčių keitimo jų vykdymo laikotarpiu iš esmės išlaiko konkurenciją skatinančią orientaciją ir nustato tinkamą sistemą, kuri, jei bus tinkamai taikoma, turėtų sumažinti konkurencijos iškreipimus⁹⁵. Be to, Mari Ann Simovart manymu, naujuoju reguliavimu, ES teisė nusprendė apsaugoti tam tikrus galimai pagrįstus viešojo pirkimo sutarčių pakeitimo atvejus, nereikalaujant įvertinti jų reikšmingumo, tačiau tai dar nereiškia, kad ES teisė leidžia lengviau keisti viešojo pirkimo sutartis⁹⁶. Su šia nuomone sutinka ir šio darbo autorius, kadangi, kaip matyti iš šiuo metu galiojančių ir su Direktyva Nr. 2014/24/ES suderintų VPI nuostatų, reguliuojančių viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimą, VPI nustato tam tikrus atvejus, kurių apimtyje galimi viešojo pirkimo sutarties sąlygų (tame tarpe ir kainos) pakeitimai, tačiau tokie pakeitimai turi būti atliekami griežtai laikantis nustatytų galimų pakeitimų apimties.

Apibendrinami tai, kas buvo nagrinėta ir išdėstyta šiame skyriuje, galime teigti, kad lyginant dabartinį viešojo pirkimo sutarčių keitimo teisinį reguliavimą su ankstesniu, neabejotina, kad dabartinis teisinis reguliavimas, suderintas tiek su ESTT praktika, tiek su Direktyvoje Nr. 2014/24/ES nustatytomis taisyklėmis, yra žymiai aiškesnis ir lankstesnis, nes išplečia viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimo apimtį VPI 89 straipsnyje nurodytų taisyklių ribose, taip pat tiesiogiai įtvirtina, kokiais atvejais viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimas yra laikomas esminiu. Manytina, kad pasikeitęs viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas turėtų lemti reikšmingus pokyčius – dėl reguliavime įtvirtintų viešojo pirkimo sutarties peržiūros sąlygų, pasirinkimo galimybių ir lankstesnio VPI reguliavimo, turėtų tapti sklandesniu viešojo pirkimo sutarčių vykdymas, taip pat sumažėti ginčų teismuose dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo.

⁹⁴Graells Sanchez, A., supra note 93, p. 428. Ibid., p. 428.

⁹⁵Ibid., p. 429.

⁹⁶Simovart, Mari Ann, supra note 74, p. 299.

4. ESMINIAI VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES PAŽEIDIMAI KAIP VIEŠOJO PIRKIMO SUTARTIES NUTRAUKIMO PAGRINDAS

4.1. Viešojo pirkimo sutarties esminio pažeidimo sukeltos pasekmės

Sutartis gali būti pažeista iš esmės tiek tais atvejais, kai ji apskritai neįvykdoma, tiek tais atvejais, kai įvykdoma netinkamai. Šalies teisė vienašališkai nutraukti sutartį tik tada, kai kita šalis ją iš esmės pažeidžia, aiškinama sutarties šalių interesų pusiausvyros, sutarties privalomumo, vykdytinumo ir kitais principais ir atspindi įstatymų leidėjo siekį išsaugoti sutartinius santykius⁹⁷. Be to, ieškant sutartinių santykių stabilumo ir reguliavimo lankstumo yra formuluojami nauji sutarčių teisės prioritetai – sutarties išsaugojimas ir sutartinių santykių skatinimas⁹⁸. Tad Įstatymų leidėjas ir nustato, kad teisė vienašališkai nutraukti sutartį atsiranda tik kai jos pažeidimas yra esminis⁹⁹. Kaip viename iš savo darbų nurodo V. Mikelėnas, sąvokos „sutarties pažeidimas“ turinio Įstatymas nepateikia, tačiau daugumos valstybių teisėje sutarties pažeidimu laikomas nepateisinamas sutarties neįvykdymas arba netinkamas jos įvykdymas, apimantis bet kokio pobūdžio nukrypimą nuo sutarties sąlygų¹⁰⁰.

Iki 2017-07-01 galiojusioje VPI redakcijoje apie esminius sutarties pažeidimus užsimenama 18¹, 33, 93, 94 straipsniuose. VPI 18¹ str. 1 d. nurodė perkančiosios organizacijos pareigą ne vėliau kaip per 10 dienų Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje paskelbti informaciją apie pirkimo sutarties neįvykdžiusius ar netinkamai ją įvykdžiusius tiekėjus, kai pirkimo sutartis nutraukta dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo arba priimtas teismo sprendimas, kuriuo tenkinami perkančiosios organizacijos reikalavimai pripažinti pirkimo sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą esminiu ir atlyginti dėl to patirtus nuostolius. Taigi, nuo 2016-01-01 VPI buvo įteisintas vadinamasis Nepatikimų tiekėjų („Juodasis tiekėjų“) sąrašas, į kurį yra įtraukiami netinkamai pirkimo sutartį įvykdę (ar jos neįvykdę) tiekėjai, kai toks neįvykdymas yra esminis sutarties pažeidimas (jeigu jis įvyko po 2016-01-01). Į Nepatikimų tiekėjų sąrašą toks tiekėjas įtraukiamas 3 metų laikotarpiui.

Įvertinus kitas aukščiau minėtas VPI nuostatas, galima teigti, kad perkančiųjų organizacijų pareiga įtraukti sutarties neįvykdžiusį ar netinkamai įvykdžiusi tiekėją dėl sutarties esminio pažeidimo į minėtą sąrašą turi reikšmingus teisinius padarinius. Galiojusios VPI redakcijos 33 str. 2 d. 8 p. leido perkančiosioms organizacijoms pirkimo dokumentuose nustatyti, kad paraiška ar pasiūlymas atmetami, jei tiekėjas yra neįvykdęs pirkimo sutarties ar netinkamai

⁹⁷Mikelėnas, V. supra note 12, p. 292.

⁹⁸Drazdauskas, S. „Favor contractus principas Lietuvos sutarčių teisėje“. TEISĖ, 2007 (64), p. 22.

⁹⁹Mikelėnas, V. op. cit., p. 292.

¹⁰⁰Mikelėnas, V. Sutarčių teisė: bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. Justitia, 1996. p. 466-467.

ją įvykdęs ir tai buvo esminis pirkimo sutarties pažeidimas, dėl kurio per pastaruosius 3 metus buvo nutraukta pirkimo sutartis arba per pastaruosius 3 metus buvo priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo tenkinami perkančiosios organizacijos reikalavimai pripažinti pirkimo sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą esminiu ir atlyginti dėl to patirtus nuostolius. Manytina, kad ši VPĮ nuostata įtvirtino perkančiajai organizacijai teisę iš jos vykdomos viešojo pirkimo procedūros pašalinti ar eliminuoti tiekėją, neįvykdžiusį ankstesnės pirkimo sutarties dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo, atmetant jo pasiūlymą, jei perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose tokią sąlygą nusimato. Pavyzdžiui, kaip nurodo Viešųjų pirkimų tarnyba, nepatikimas tiekėjas, su kuriuo buvo nutraukta statybos darbų pirkimo sutartis dėl jos esminio pažeidimo, negali dalyvauti ne tik darbų viešajame pirkime, bet ir paslaugų ar prekių pirkime, jeigu tokį kvalifikacinį reikalavimą bus nustačiusi perkančioji organizacija¹⁰¹. Be to, naujausioje Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje¹⁰² pasisakoma, kad Nepatikimų tiekėjų sąrašo sudarymu yra ginamas viešasis interesas, apsaugantis perkančiąsias organizacijas nuo sutarčių sudarymo su nekokybiškas paslaugas ir/ar prekes teikiančiais asmenimis (tiekėjais). Atsižvelgiant į tai, galima manyti, kad tokia VPĮ įtvirtinta norma yra lyg saugiklis, užtikrinantis, kad perkančiosios organizacijos vykdomame viešojo pirkimo konkurse gali dalyvauti tik tiek tiekėjai, kurie tinkamai vykdo sutartinius įsipareigojimus pagal sudarytas viešojo pirkimo sutartis.

Kadangi tiekėjo įtraukimas į Nepatikimų tiekėjų sąrašą gali turėti reikšmingai neigiamą jam poveikį (tiekėjas nebegali dalyvauti perkančiųjų organizacijų vykdomuose viešuosiuose pirkimuose), taigi VPĮ 93 str. įtvirtino nuostatą, numatančią tiekėjo teisę ginti jo interesus: tiekėjui manant, kad perkančioji organizacija neteisėtai nutraukė sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, jis gali kreiptis į apygardos teismą, kaip pirmosios instancijos teismą, dėl sutarties nutraukimo pripažinimo neteisėtu (5 p.) ar žalos atlyginimo (2 p.). VPĮ 94 straipsnyje buvo nurodyta tiekėjo teisės kreiptis į teismą dėl, jo manymu, neteisėto sutarties nutraukimo iš perkančiosios organizacijos pusės dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo, įgyvendinimo tvarka. Šiame straipsnyje buvo nurodyta, kad tiekėjas pareikšti ieškinį teismui turi per 15 dienų nuo pirkimo sutarties nutraukimo. Šiuo klausimu verta paminėti, kad nuo 2017-07-01 įsigaliojus naujam VPĮ, nei tiekėjo pažeistų interesų gynimo būdai, nei jų apimtis nepasikeitė, išskyrus tai, kad nuo minėtos VPĮ redakcijos įsigaliojimo, tiekėjas pareikšti ieškinį, dėl jo manymu, nepagrįstai su juo nutrauktos pirkimo sutarties dėl

¹⁰¹Jeigu tiekėjas buvo įtrauktas į Nepatikimų tiekėjų sąrašą dėl darbų sutarties, ar jis gali dalyvauti prekių ir paslaugų viešuosiuose pirkimuose? [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20. <<https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719629-Jeigu-tiek%C4%97jas-buvo-%C4%AFtrauktas-%C4%AF-Nepatikim%C5%B3-tiek%C4%97j%C5%B3-s%C4%85ra%C5%A1%C4%85-d%C4%97l-darb%C5%B3-sutarties-ar-jis-gali-dalyvauti-preki%C5%B3-ir-paslaug%C5%B3-vie%C5%A1uosiuose-pirkimuose->>>

¹⁰²Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2017-12-06 nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1513-178/2017; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2018-02-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e2-540-302/2018.

esminio pirkimo sutarties pažeidimo, turi teisę per dvigubai ilgesnį terminą – 30 dienų nuo pirkimo sutarties nutraukimo. Tačiau, kaip mano teisės praktikai, ši, VPI įteisinta Nepatikimų tiekėjo sąrašo naujovė, neišvengiamai lems naujus iššūkius. Tiekėjai kur kas dažniau turės ginčyti nesąžiningas sutarčių sąlygas, pavyzdžiui, dėl to, kas gali būti laikoma esminiu sutarties pažeidimu, bet ir privalės itin trumpais terminais teismine tvarka ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus sutarčių vykdymo bei nutraukimo klausimais¹⁰³.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors iki 2017-06-30 galiojęs VPI ir nustatė pareigą perkančiajai organizacijai įtraukti tiekėją su kuriuo nutraukė sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, tačiau neįtvirtino pačio esminio viešojo pirkimo sutarties pažeidimo sąvokos apibūdinimo ar sąlygų, kurioms esant tiekėjo veiksmai vykdant sutartį galėjo būti pripažįstami esminiu sutarties pažeidimu. Štai, pati Viešųjų pirkimų tarnyba nurodo, kad teisės aktuose nėra įtvirtintas esminių pirkimo sutarties pažeidimų sąrašas ir kiekvienu atveju tai vertinama individualiai, atsižvelgiant į konkrečias pirkimo sutarties sąlygas ir jos vykdymo aplinkybes¹⁰⁴. Tačiau, darbo autoriaus nuomone, šis paaiškinimas yra pernelyg abstraktus ir aiškumo, kaip nustatyti esminį pirkimo sutarties pažeidimą, nesuteikia.

Žymiai daugiau aiškumo šiuo klausimu įnešė nuo 2017-07-01 įsigaliojęs VPI. Dabar galiojančiame VPI, kaip ir ankstesniame, išliko perkančiosios organizacijos pareiga skelbti apie tiekėjus neįvykdžiusius sutarties dėl esminio jos pažeidimo, tačiau buvo išplėsta esminių sutarties pažeidimų sąlygų bei subjektų, kurie gali būti įtraukiami į Nepatikimų tiekėjų sąrašus, apimtis, pasunkintos pasekmės tiekėjui neįvykdžiusiam pirkimo sutarties dėl esminio sutarties pažeidimo. Lyginant su ankstesne Įstatymo redakcija, šiuo metu galiojančiame VPI (91 str. 1 d.) nurodyta, kad perkančioji organizacija Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje skelbia informaciją ne tik apie pirkimo sutarties neįvykdžiusius ar netinkamai ją įvykdžiusius tiekėjus (tiekėjų grupės atveju – visus grupės narius), bet ir apie ūkio subjektus, kurių pajėgumais rėmėsi tiekėjas ir kurie su tiekėju prisiėmė solidarią atsakomybę už pirkimo sutarties įvykdymą, jeigu pažeidimas įvykdytas dėl tos pirkimo sutarties dalies, kuriai jie buvo pasitelkti, kai sutartis nutraukta dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo (1 p.) arba yra priimtas teismo sprendimas, kuriuo tenkinamas perkančiosios organizacijos reikalavimas atlyginti nuostolius, patirtus dėl to, kad tiekėjas sutartyje nustatytą esminę pirkimo sutarties sąlygą vykdė su dideliais arba nuolatiniiais trūkumais (2 p.). Atskirai paminėtinas šiuo metu galiojančio VPI 46 str. 4 d. 6 p.,

¹⁰³Smaliukas K., „Viešieji pirkimai: ką reiškia naujai įtvirtinti tiekėjų „juodieji sąrašai“ ir pakeistas teisinis reguliavimas“. Publikuota 2016-01-11. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <<https://www.vz.lt/2016/01/11/3361/viesieji-pirkimai-ka-reiskia-naujai-itvirtinti-tiekejju-juodieji-sarasai-ir-pakeistas-teisinis-reguliavimas>>

¹⁰⁴Kur galima rasti esminių pirkimo sutarties pažeidimų sąrašą? [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <<https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719049-Kur-galima-rasti-esmini%C5%B3-pirkimo-sutarties-pa%C5%BEeidim%C5%B3-s%C4%85ra%C5%A1%C4%85->>>

kuris įtvirtina sunkesnes tiekėjo padaryto esminio sutarties pažeidimo pasekmes, lyginant su prieš tai galiojusia VPI redakcija. Kaip minėta, pagal galiojusį VPI, perkančioji organizacija turėjo teisę pirkimo dokumentuose nustatyti, kad paraiška ar pasiūlymas atmetami, jei tiekėjas yra neįvykęs pirkimo sutarties ar netinkamai ją įvykdęs ir tai buvo esminis pirkimo sutarties pažeidimas, dėl kurio per pastaruosius 3 metus buvo nutraukta pirkimo sutartis arba per pastaruosius 3 metus buvo priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo tenkinami perkančiosios organizacijos reikalavimai pripažinti pirkimo sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą esminiu ir atlyginti dėl to patirtus nuostolius. Šiuo metu galiojančiame VPI 46 str. 4 d. 6 p. nurodyta perkančiosios organizacijos pareiga visais atvejais pašalinti tiekėją iš pirkimo procedūros, jei tiekėjas yra neįvykęs pirkimo sutarties, [...] ar netinkamai ją įvykdęs ir tai buvo esminis pirkimo sutarties pažeidimas, kaip nustatyta Civiliniame kodekse, dėl kurio per pastaruosius 3 metus buvo nutraukta pirkimo sutartis arba per pastaruosius 3 metus buvo priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo tenkinamas perkančiosios organizacijos, perkančiojo subjekto ar suteikiančiosios institucijos reikalavimas atlyginti nuostolius, patirtus dėl to, kad tiekėjas pirkimo sutartyje nustatytą esminę pirkimo sutarties sąlygą vykdė su dideliais arba nuolatiniais trūkumais. Šiuo pagrindu tiekėjas taip pat pašalinamas iš pirkimo procedūros, kai, vadovaujantis kitų valstybių teisės aktais, per pastaruosius 3 metus nustatyta, kad jis, vykdydamas ankstesnę pirkimo sutartį, [...] pirkimo sutartyje nustatytą esminį reikalavimą vykdė su dideliais arba nuolatiniais trūkumais ir dėl to ta ankstesnė pirkimo sutartis buvo nutraukta anksčiau, negu toje pirkimo sutartyje nustatytas jos galiojimo terminas, buvo pareikalauta atlyginti žalą ar taikomos kitos panašios sankcijos. Pagal nurodytą punktą, perkančioji organizacija iš pirkimo procedūros taip pat gali pašalinti tiekėją ir tuo atveju, kai ji turi įtikinamų duomenų, kad tiekėjas yra įsteigtas, siekiant išvengti šio pašalinimo pagrindo taikymo. Taigi, pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, perkančioji organizacija turi ne teisę, o pareigą pašalinti tiekėją, įtrauktą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, iš pirkimo procedūros, net jei perkančioji organizacija tokios sąlygos nenustatė pirkimo sąlygose. Šiuo klausimu svarbu paminėti, jog atsižvelgiant į VPI 25 str. 2 d. pateikiamas VPI nuostatas, kurios taip pat taikomos ir atliekant mažos vertės pirkimus, VPI 46 str. nėra nurodomas, taigi galime daryti išvadą, kad aukščiau nurodyta perkančiųjų organizacijų pareiga pašalinti tiekėją, įtrauktą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, iš pirkimo procedūros yra privaloma tarptautinių ir supaprastintų pirkimų atveju, tačiau gali būti netaikoma mažos vertės pirkimų procedūroms. Tačiau, vertinant VPI 46 str. formuluotę, manytina, kad ši norma nedraudžia ir mažos vertės pirkimų atveju, pirkimo dokumentuose nustatyti sąlygą, kad perkančioji organizacija galėtų iš pirkimo procedūros pašalinti tiekėją, įtrauktą į Nepatikimų tiekėjų sąrašus (be to, taikyti galimybę tiekėjų pašalinimo pagrindus, nustato ir Mažos vertės pirkimų tvarkos aprašo 21.3.3.6 p.), kas būtų vertintina racionaliu ir

logišku perkančiosios organizacijos siekiu užtikrinti tinkamą viešojo pirkimo sutarties įvykdymą ir kokybiško viešojo pirkimo sutarties rezultato pasiekimą.

Vertinant perkančiosioms organizacijoms VPI sudaromą galimybę įtraukti tiekėjus, su kuriais viešojo pirkimo sutartys buvo nutrauktos dėl esminio tokios sutarties pažeidimo, į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, paminėtina, kad ryškėja tendencija, jog nuo 2016 metų, su kiekvienais sekančiais metais, tokių tiekėjų į šį sąrašą yra įtraukiama vis daugiau. Iš Viešųjų pirkimų tarnybos tinklapyje pateikiamos informacijos¹⁰⁵, matyti, kad 2016 metais, į šį sąrašą perkančiosios organizacijos įtraukė 10 tiekėjų, o vienas tiekėjas, skirtingų perkančiųjų organizacijų buvo įtrauktas 2 kartus. 2017 metais į minėtą sąrašą buvo įtraukti 17 tiekėjų, iš kurių trys tiekėjai 2 kartus į šį sąrašą buvo įtraukti skirtingų perkančiųjų organizacijų, o vienas tiekėjas – net 4 kartus. Per 2018 m. pirmą ketvirtį perkančiosios organizacijos į šį sąrašą įtraukė jau 6 tiekėjus. Atsižvelgdami į šią informaciją, galime teigti, kad perkančiosios organizacijos nesikrato VPI joms numatytos pareigos įtraukti tiekėjus, su kuriais buvo nutrauktos viešojo pirkimo sutartys dėl esminio šių tiekėjų padaryto pažeidimo, į Nepatikimų tiekėjų sąrašą. O pačiame sąraše pateikiama informacija apie nepatikimus tiekėjus yra reikšminga, ypač tais atvejais, kai, pavyzdžiui, tiekėjas į šį sąrašą būna įtrauktas net kelių skirtingų perkančiųjų organizacijų, nes iš to jau galima spręsti, kad toks tiekėjas yra nepatikimas ir yra didelė tikimybė, kad viešojo pirkimo sutarties tinkamai neįvykdys.

4.2. Viešojo pirkimo sutarties sąlygų pažeidimo kvalifikavimas esminiu

Kalbant apie sąlygas, kurios gali būti laikomos esminėmis viešojo pirkimo sutartyje, Viešųjų pirkimų tarnyba nurodo, kad pavyzdinio esminio pirkimo sutarties sąlygų sąrašo nėra, nes kiekvienu atveju dėl pirkimo objekto ypatybių, esminės sąlygos gali būti skirtingos. [...] Teismų praktikoje išskiriama, kad pavyzdžiui, terminas, kokybė gali būti laikomos esminėmis sutarties sąlygomis. Todėl, perkančioji organizacija nustatydamas esmines sutarties sąlygas, kas kartą turėtų vertinti kokias sąlygas turėtų laikyti esminėmis, priklausančiomis nuo pirkimo objekto. [...] Perkančioji organizacija negali parengti tokių esminių pirkimo sutarties nuostatų, kurios pažeistų imperatyviasias teisės normas (LR CK 1.80 str.; CK 6.157 str.), teisės principus (CK - 1.5 str.), būtų neatitinkančios proporcingumo ir protingumo reikalavimų¹⁰⁶. Be to, VPT paaiškina, jog perkančioji organizacija, nustatydamas esmines sąlygas, turi užtikrinti, kad

¹⁰⁵Nepatikimų tiekėjų sąrašas [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://vpt.lrv.lt/lt/nepatikimu-tiekeju-sarasas>

¹⁰⁶Kokios pirkimo sutarties sąlygos gali būti laikomos esminėmis? [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <<https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719229-Kokios-pirkimo-sutarties-s%C4%85lygos-gali-b%C5%ABti-esmin%C4%97mis->>>

parengtos sąlygos nebus diskriminuojančios ir neproporcingos, atitiks bendruosius teisės principus, veiks pagal teisingumo, sąžiningumo, protingumo reikalavimus bei užtikrins šalių lygiateisiškumą, proporcingumą, teisėtus lūkesčius ir nepiktnaudžiaus teise. Todėl perkančioji organizacija, kaip esmines sąlygas nurodo tas, svarbiausias sąlygas, kurių neįvykdymas turėtų esminės reikšmės perkančiajai organizacijai¹⁰⁷. Iš tiesų, įvertinus perkančiųjų organizacijų nurodomą informaciją¹⁰⁸ dėl tiekėjų padaromų esminių pirkimo sąlygų pažeidimų, dažniausiai perkančiosios organizacijos nustato esmines viešojo pirkimo sutarties sąlygas susijusias su prekių, paslaugų suteikimo ar darbų atlikimo terminais bei prekių, paslaugų ar darbų kokybe, o šias viešojo pirkimo sutarčių sąlygas pažeidus, tokias sutartis nutraukia.

Tačiau galime rasti nuomonių, kad egzistuoja tikimybė, jog perkančiosios organizacijos galės nesąžiningai ar netinkamai naudotis teise nutraukti sutartis ar konstatuoti netinkamą sutarčių vykdymą, turint omenyje, kad daugeliu atvejų tiekėjai neturi jokios lemiamos įtakos sutarčių sąlygoms, nes perkančiosios organizacijos rengia sutarčių sąlygas ir sutarčių projektus kartu su konkurso sąlygomis, o sudarant sutartis šios sąlygos nebegali būti keičiamos. Be to, gali susiklostyti situacijos, kai perkančiosios organizacijos paskelbtame sutarties projekte gali siekti numatyti atvejus, kada sutartis bus laikoma pažeista iš esmės, nors tos situacijos ir nebūtų laikomos esminiu pažeidimu Civilinio kodekso prasme. Todėl tai reiškia, jog tiekėjai, su kuriais perkančiosios organizacijos nutraukė viešojo pirkimo sutartis dėl jų manymu, esminio sutarties pažeidimo, neišvengiamai teismuose ginčys perkančiųjų organizacijų sprendimus viešojo pirkimo sutarčių vykdymo ir jų nutraukimo klausimais¹⁰⁹.

Atsižvelgiant į šiuo metų galiojantį VPI reguliavimą (VPI 46 str. 4 d. 6 p.), perkančioji organizacija, kvalifikuodama tiekėjo veiksmus kaip esminės pirkimo sutarties sąlygos pažeidimą, turi vadovautis LR CK nuostatomis. Kaip nurodoma teisinėje doktrinoje, nors pačiame LR CK nėra pateikiamas esminio sutarties pažeidimo apibrėžimas, tačiau šio kodekso 6.217 str. 1 d. įtvirtinta šalies teisė nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai ją vykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas, o 2 dalis įtvirtina sąrašą kriterijų, kuriais sprendžiama, ar sutartis yra pažeista iš esmės¹¹⁰. LR CK 6.217 str. 2 d. nurodyta, kad nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, ar ne, turi būti atsižvelgiama į tai: ar nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato; ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų

¹⁰⁷Supra note 106.

¹⁰⁸Supra note 105.

¹⁰⁹Smaliukas, K., „Dėl viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimų viešasis sektorius griežčiau vertins sutarčių pažeidimus ir netinkamą jų vykdymą“. Publikuota 2015-07-21. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <<https://www.vz.lt/2015/07/21/7198/del-viesuju-pirkimu-istatymo-pakeitimu-viesasis-sektorius-griezciau-vertins-sutarciau-pazeidimus-ir-netinkama-ju-vykdyma>>

¹¹⁰Ambrasienė, D., Cirtautienė, S., Dambrauskaitė, A., Selelionytė-Drukteinienė, S., Tikniūtė, A., Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste. Vilnius: Justitia, 2013, p. 328-334.

laikymasis turi esminės reikšmės; ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo; ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje; ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta.

K. Smaliuko nuomone, esminio sutarties pažeidimo nustatymas yra fakto klausimas, todėl labai svarbu atsižvelgti į teismų suformuotą praktiką, nes esminis sutarties pažeidimas, kaip savigynos priemonė, gali būti nuginčijamas ir sukelti neigiamų pasekmių net pačiai nukentėjusiai šaliai arba kitaip paveikti jos teises¹¹¹. Paties Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotoje nusistovėjusioje praktikoje esminio sutarties (tuo pačiu ir viešojo pirkimo sutarties) pažeidimo klausimu, yra konstatuota, kad įstatymo leidėjas suteikia galimybę vienašališkai (nesikreipiant į teismą) nutraukti sutartį esant šiems pagrindams: pirma, esant esminiam sutarties pažeidimui, kuris nustatomas atsižvelgiant į CK 6.217 str. 2 d. nurodytas aplinkybes; antra, jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir sutarties įvykdymas nepraranda prasmės po termino praleidimo (t. y. jeigu sutarties įvykdymo termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas), nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustačiusi papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (CK 6.209 str., 6.217 str. 3 d.); trečia, CK 6.217 str. 5 d. leidžia sutarties šalims vienašališkai nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, t. y. aptarus sutartyje konkrečius jos nutraukimo pagrindus. Pažymėtina, kad CK 6.217 str. 5 d. nuostatos suteikia šalims galimybę vienašališkai nutraukti sutartį ir tais atvejais, kai sutarties pažeidimas nėra esminis. Esminio sutarties pažeidimo kriterijus yra tarsi priemonė, kuria „išmatuojamos“ kiekvieno konkretaus sutarties pažeidimo aplinkybės suteikiant teisę patiems civilinės apyvartos dalyviams (ginčo atveju – teismui) spręsti, kaip turi būti vertinamas atitinkamas pažeidimas. Vertinant CK 6.217 str. 2 d. nurodytus kriterijus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, darytina išvada, kad kuo didesnis atotrūkis tarp sutarties neįvykdymo ir pažadėto vykdymo, tuo didesnė tikimybė, kad sutarties nevykdymas esant ginčui bus pripažintas esminiu. Pavyzdžiui, CK 6.217 str. 2 d. 2 p. nurodyta, kad, nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, atsižvelgiama į tai, ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės. Kiekvienu ginčo atveju sutarties pažeidimą pripažįstant esminiu, turi būti įvertinta, ar nukentėjusios šalies asmeniniai interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusi šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių. Svarbu

¹¹¹Smaliukas, K. Esminis sutarties pažeidimas (I). Esminio sutarties pažeidimo samprata ir kriterijai. Juristas. 2007, Nr. 3. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20. <<http://www.vakarai.lt/article.php?id=77>>

atsižvelgti ir į sutarties vykdymo tarp šalių susiklosčiusią praktiką, taip pat į sutartį pažeidusios šalies vaidmenį, t. y. nustatyti, ar sutartis netinkamai įvykdyta sąmoningai to siekiant (tyčia), ar dėl aplaidumo (didelio neatsargumo). Be to, nukentėjusi šalis negali remtis CK 6.217 str. 2 d. ir sutartyje numatytais vienašaliu nutraukimo pagrindais kaip pretekstu vienašališkai nutraukti sutartį. Nutraukimo pagrindai turi būti realūs, jų tikrumas įrodytas, ir jie turėtų reikšti, kad sutarties tolesnis galiojimas sukeltų nukentėjusiai šaliai sutarties sudarymo metu nenumatytus turтинio ar asmeninio pobūdžio didelius praradimus. Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą. Vienašalis sutarties nutraukimas kaip nukentėjusios šalies interesų savigynos priemonė įstatymų leidėjo yra įtvirtinta ir laikoma adekvačia reakcija į sutartį pažeidusios šalies elgesį, pasireiškusį esminiu sutarties pažeidimu¹¹². LAT praktikoje taip pat pabrėžiama, kad sutarties nutraukimas yra kraštutinė priemonė, kuriai taikyti nepakanka vien formalaus pagrindo. Sutarties išsaugojimo principas įpareigoja šalį siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma. Viešasis interesas užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir teisėtų lūkesčių apsaugą riboja sutarties šalies vienašalę iniciatyvą nutraukti sutartį, todėl nutraukiant sutartį turi būti atsižvelgiama ir į sutartį pažeidusios šalies interesus, taip užtikrinant šalių teisėtų interesų pusiausvyrą¹¹³. Atsižvelgiant į aukščiau pateikiamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl esminio sutarties pažeidimo, pritartina teisinėje literatūroje daromi išvadai, kad Lietuvos teisės nuostatos dėl sutarties nutraukimo jos neįvykdymo atveju yra pagrįstos *pacta sunt servanda* (sutarčių reikia laikytis) ir *favor contractus* (sutartinių santykių išsaugojimo) principais, todėl sutartis gali būti nutraukiama tik tais atvejais, kai pažeidimo rimtumas pateisina šio gynimo būdo taikymą, o pažeidimo rimtumui apibrėžti taikoma esminio sutarties pažeidimo doktrina (LR CK 6.217 str.)¹¹⁴. Darbo autoriaus nuomone, žinant, kad viešojo pirkimo sutartims LR CK normos yra taikomos tiek, kiek kiti įstatymai nenustato ko kita (LR CK 6.382 str.) bei atsižvelgiant į tai, kad VPĮ nėra pateikiama esminio sutarties pažeidimo sąvoka ar kriterijai, kuriais remiantis būtų galima konstatuoti esminį viešojo pirkimo sutarties sąlygų pažeidimą, akivaizdu, kad vertinant, ar buvo padarytas esminis viešojo pirkimo sutarties pažeidimas, dėl kurio atsiranda galimybė vienašališkai nutraukti šią sutartį, būtina atsižvelgti į LR CK 6.217 straipsnio nuostatas bei

¹¹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004-05-29 nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014-03-14 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2014.

¹¹³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014-04-25 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-243/2014.

¹¹⁴Ambrosienė, D., et. al., supra note 110, p. 335.

aukščiau nurodytus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus dėl esminių sutarčių pažeidimų kvalifikavimo, norint teisėtai vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartį.

4.3. Lietuvos teismų praktika dėl esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimo

Kalbant apie perkančiųjų organizacijų vienašališką viešojo pirkimo sutarčių nutraukimą dėl esminių šių sutarčių sąlygų pažeidimo, akivaizdus viešojo pirkimo sutarties sąlygų esminio pažeidimo pavyzdys yra pateikiamas vienoje iš Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtų bylų. Šioje byloje¹¹⁵ buvo nustatyta, kad tiekėjas, vykdydamas pirkimo sutartį, pagamino ir perkančiajai organizacijai pristatė kėdes, kurios buvo apvilktos ne tuo gobelenu, kurio audinio kokybės sertifikatas buvo numatytas pasirašant pirkimo sutartį, be to, pagal šalių suderintą kėdžių eskizą ir schemą, metalinės kėdės pagrindas turėjo būti statmenas, porankiai užlenkti, o tiekėjo pagamintų kėdžių pagrindas pasviręs, porankiai – statmeni, todėl perkančioji organizacija vienašališkai nutraukė pirkimo sutartį. Pirmos instancijos teismas konstatavo, kad pagamintų kėdžių neatitikimas konkurso sąlygoms yra esminis pirkimo sutarties trūkumas, todėl pirkimo sutartis galėjo būti vienašališkai nutraukta. Pagal sutartą sertifikatą turėjo būti naudojamas audinys, kurio atsparumas trinčiai yra daugiau kaip 100 000 ciklų, tuo metu tiekėjas apvilko kėdes gobelenu, kurio atsparumas dilinimui ir sūkiams sudaro tik 30 000 ciklų. Teismas pažymėjo, kad perkančiosios organizacijos nurodytas gobelenas negalėjo būti pakeistas mažiau atspariu sūkiams, nes tada gerokai sutrumpėja kėdžių naudojimo laikas. Teismas taip pat nurodė, jog sudarant pirkimo sutartį su laimėtoju pasiūlyme nustatytos pirkimo sąlygos negali būti keičiamos. Tiekėjas pateiktame pasiūlyme nurodė konkrečias pirkimo sąlygas: kainą, medžiagas, kurias naudos gamindamas kėdes, įvardijo konkretų audinį, todėl jo pasiūlymas buvo pripažintas laimėjusiu. Perkančioji organizacija, pripažindama tiekėją laimėtoju, pagrįstai tikėjosi, kad šis pagamins kėdes ir aptrauks jas pasiūlyme įvardytu 100 000 ciklų atsparumo trinčiai audiniu. Kadangi tiekėjas nurodytus nukrypimus nuo šalių suderinto sprendimo padarė be perkančiosios organizacijos sutikimo, t.y. panaudojo kur kas mažesnio atsparumo trinčiai audinį, perkančioji organizacija iš esmės negavo to, ko tikėjosi. Taigi audinio pakeitimas ir kiti nuo šalių suderinto kėdžių eskizo ir schemos tiekėjo padaryti nukrypimai, buvo pripažinti esminiu pirkimo sutarties pažeidimu, todėl teismas nusprendė, kad perkančioji organizacija galėjo pirkimo sutartį nutraukti vienašališkai.

Analizuojant naujausią teismų praktiką, kurioje buvo sprendžiami ginčai dėl esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimų, lėmusių šių sutarčių nutraukimą, konkrečiau

¹¹⁵Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006-04-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-196/2006.

paminėtinės kelios bylos. Štai vienoje byloje¹¹⁶, ieškovė prašė pripažinti vienašališką viešojo pirkimo būdu sudarytos statybos rangos sutarties nutraukimą neteisėtu bei uždrausti atsakovei naudoti ieškovės užsakymu ir lėšomis parengtas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros techninių projektų dalis. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas - atmetė. Nors ieškovė kasaciniame skunde išreiškė nuomonę, jog, nagrinėjamu atveju Sutartis vienašališkai nutraukta neatsižvelgiant į ją pažeidusios šalies interesus, neužtikrinant šalių teisėtų interesų pusiausvyros, nukrypstant nuo *favor contractus* principo, įpareigojančio šalis siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma, LAT pažymėjo, kad teismui nesuteikta teisės suabsoliutinti *favor contractus* principo reikšmės sutartiniuose santykiuose, paneigiant vienos iš sutarties šalių teisėtų interesų apsaugą. Šioje byloje LAT pripažino apeliacinės instancijos teismo nustatytas priežastis, susijusias su ieškove, lėmusias netinkamą ginčo sutarties vykdymą: lėtą darbų tempą, rangovės darbų atlikimo nepastovumą, nepatenkinamą darbų kokybę, rangovės privalomų sutartinių įsipareigojimų nevykdymą, finansinį nepasirengimą, rangovės organizacinius trūkumus, aplinkybę, kad statybvietėse darbus vykdė neįteisinti subrangovai, nedalyvavimą gamybiniuose susirinkimuose, rangovės neteikiamas darbų eigos ataskaitas, netaisomus statybos darbų technologijos projektus, darbų vykdymo trūkumus, nukrypstant nuo patvirtinto projekto, informacijos apie darbų vadovų skyrimą neteikimą, netinkamai pildomą statybos darbų žurnalą, darbininkų apsvaigimą nuo alkoholio. Be to, besibaigiant darbų atlikimo terminui buvo atlikta tik maža dalis visų darbų - už 859 456,43 Eur, o liko neatlikta statybos darbų už 3 255 976,20 Eur. Į tai atsižvelgdamas, LAT konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, kad, ieškovei nevykdžius techninio prižiūrėtojo ne kartą duotų nurodymų pašalinti jo įvardytus sutarties pažeidimus, kurie vertintini kaip esminiai, neveikimu atsisakius tinkamai vykdyti sutarties sąlygas, buvo pakankamas pagrindas vienašališkai nutraukti sutartį. Aplinkybę, kad sutarties nutraukimo momentu dar nebuvo pasibaigęs jos terminas, LAT pripažino nereikšminga, nes atsižvelgiant į didelį neatliktų darbų kiekį ir ieškovės darbų tempą, jie nebūtų baigti ir įskaičius nurodytą laikotarpį.

Kitoje LAT nagrinėtoje byloje¹¹⁷, ieškovė su atsakove sudarė audito paslaugų viešojo pirkimo–pardavimo sutartį. Sutartis buvo sudaryta, atsakovei laimėjus supaprastintą ribotą konkursą. Atsakovė 2016 m. balandžio 5 d. raštu informavo apie vienašališką sutarties nutraukimą vienu iš sutarties punkto pagrindu (ieškovės audito paslaugos tapo nereikalingos).

¹¹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017-11-02 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397-378/2017.

¹¹⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018-02-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-8-248/2018.

Byloje ieškovė teigė, kad atsakovė neteisėtai vienašališkai nutraukė sutartį, be to, atsakovė, nutraukdama sutartį su ieškove, tuo pačiu metu atitinkamas audito paslaugas pirkė iš kito tiekėjo. Vilniaus apygardos ieškinį tenkino iš dalies: pripažino atsakovės raštu vienašališką audito paslaugų viešojo pirkimo–pardavimo sutarties nutraukimą neteisėtu ir priteisė ieškovei iš atsakovės nuostolių atlyginimą. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs bylą pagal ieškovės ir atsakovės apeliacinius skundus, Vilniaus apygardos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Šioje byloje, LAT, pasisakydamas dėl sutarties šalies teisės vienašališkai nutraukti sutartį, nurodė, kad net ir sutartį vienašališkai nutraukiant, kai tai joje nustatyta, paisant kontrahento teisėtų interesų, tokiu nutraukimu neturėtų būti padaroma neproporcingai didelė žala kontrahento teisėtiems interesams, lyginant su sutartį nutraukiančios šalies interesais. LAT nurodė, kad jo praktikoje pripažįstama, jog viešojo pirkimo sutarties nuostatos, nepriklausomai nuo šių santykių išskirtinumo, kaip ir įprastiniai sandoriai, pavyzdžiui, pirkimo–pardavimo, kilus ginčui teisme turėtų būti aiškinamos remiantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis ir jas aiškinančia teismų praktika, kita vertus, taip pat atsižvelgiant į viešųjų pirkimų specifiką, šiame kontekste reiškiančią teismo pareigą viešojo pirkimo sutarties turinį aiškinti, be kita ko, pagal viešojo pirkimo sąlygas. Aiškinant viešojo pirkimo sutartį visų pirma vertinami pirkimo dokumentai ir pirkimo sutartis, atsižvelgiant į VPĮ tikslus ir viešųjų pirkimų principus, bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles taikant *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais). LAT sutiko su pirmesnių instancijų teismų aiškinimais, kad pagal sutarties punktą, kuriuo atsakovė vadovavosi nutraukdama viešojo pirkimo sutartį, sutartis galėtų būti nutraukta tuo atveju, jeigu atsakovei nereikėtų ne tik ieškovės, bet ir kitų tiekėjų audito paslaugų ir kitoks šio punkto aiškinimas, t. y. kad šis sutarties punktas leidžia nutraukti sutartį, kai to konkretaus tiekėjo paslaugos tampa nereikalingos, nes sudaryta nauja sutartis dėl tų pačių paslaugų su kitu tiekėju, reikštų, kad perkančioji organizacija gali skelbti konkursus dėl to paties pirkimo objekto tol, kol pirkimą laimi jai priimtinas tiekėjas, ir tai akivaizdžiai prieštarautų VPĮ 3 str. 1 d. įtvirtintam skaidrumo principui, VPĮ 3 str. 2 d. įtvirtintam pirkimo tikslui. LAT paaiškino, kad nors įstatyme tiesiogiai priešingų nuostatų nėra, t. y. neįtvirtintas aiškus draudimas dėl to paties pirkimo objekto sudaryti kelias viešojo pirkimo sutartis, tačiau viešųjų pirkimų reguliavimu ir jo nuostatomis skatinama ir užtikrinama ūkio subjektų konkurencija iš esmės suponuoja vieno laimėtojo išrinkimo, o ne kelių kontrahentų koegzistavimo mechanizmą. Į tai atsižvelgdamas, LAT priėjo išvadą, kad bylą nagrinėję teismai, tinkamai nustatė, kad atsakovei audito paslaugos vienašališkai nutraukiant audito paslaugų viešojo pirkimo–pardavimo sutartį tebebuvo reikalingos, kad tą patvirtina ir kita pasirašyta audito paslaugų teikimo sutartis su kitu tiekėju dėl tų pačių audito paslaugų, ir konstatavo, kad atsakovė vienašališkai sutartį pagal sutarties punktą nutraukė neteisėtai. Šioje byloje LAT pateikė ir kitą svarbų išaiškinimą. LAT, pasisakydamas dėl kliento teisės

vienašališkai nutraukti paslaugų sutartį, sudarytą viešųjų pirkimų būdu, nurodė, kad viešųjų pirkimų atveju atlygintinių paslaugų sutartyje gali būti susitarta tiek dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti sutartį pagal CK 6.721 str. 1 d., tiek dėl kitokios sutarties nutraukimo tvarkos. Sprendžiant, kokia atlygintinių paslaugų sutarties nutraukimo tvarka buvo nustatyta, sudarant sutartį viešųjų pirkimų būdu, visų pirma vertinami pirkimo dokumentai ir pirkimo sutartis, atsižvelgiant į VPI tikslus ir viešųjų pirkimų principus, bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles taikant *mutatis mutandis*. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors klientas turi teisę nutraukti paslaugų sutartį, vadovaudamasis CK 6.271 str. 1 d., nepaisydamas to, ar tokia jo teisė yra įtvirtinta sutartyje, tačiau paslaugų sutartį, sudarytą viešųjų pirkimų būdu, klientas vienašališkai nutraukti pagal CK 6.721 str. 1 d. gali tik tuo atveju, jeigu šalys dėl to susitaria viešųjų pirkimų sutartyje. LAT, įvertinęs pirkimo dokumentus ir tarp šalių sudarytos sutarties turinį, konstatavo, kad nagrinėjamu atveju šalys nesusitarė dėl kliento teisės vienašališkai nutraukti sutartį pagal CK 6.721 str. 1 d., todėl taikyti šios teisės normos ir remiantis ja vienašališkai nutraukti sutartį atsakovė neturėjo teisėto pagrindo.

Dar vienoje, šįkart Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje¹¹⁸ tiekėjas kreipėsi į teismą prašydamas panaikinti vienašališką perkančiosios organizacijos Energetinių paslaugų Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose (darželiuose) bei švietimo įstaigose (mokyklose) teikimo sutarties nutraukimą. Byloje buvo nustatyta, kad atsakovė – perkančioji organizacija, 2014 m. rugsėjo 9 d. paskelbė atvirą konkursą, kuriuo siekė įsigyti Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose (darželiuose) bei švietimo įstaigose (mokyklose) energetines paslaugas. Ieškovės pateiktas pasiūlymas 2014 m. gruodžio 9 d. buvo pripažintas konkursą laimėjusiu pasiūlymu. Ieškovė ir atsakovė 2015 m. sausio 6 d. sudarė Energetinių paslaugų Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose (darželiuose) bei švietimo įstaigose (mokyklose) teikimo sutartį. Atsakovė 2016 m. rugpjūčio 17 d. raštu – pranešimu pareiškė vienašališkai nutraukianti sutartį su ieškove nuo 2017 m. balandžio 1 d. dėl esminių ieškovės sutarties pažeidimų. Vilniaus apygardos teismas ieškinį patenkino visiškai – panaikino atsakovės raštą – pranešimą apie vienašališką Energetinių paslaugų Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose (darželiuose) bei švietimo įstaigose (mokyklose) teikimo sutarties nutraukimą. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas atsakovės apeliacinį skundą, vertino, kad nagrinėjamu atveju dalis ieškovės veiksmų (neveikimo) atsakovės buvo kvalifikuoti kaip kiti esminiai pažeidimai pagal vieną iš sutarties punktų, tačiau kas yra kiti sutarties esminiai pažeidimai sutartyje nebuvo apibrėžta. Teismas sprendė, kad vertinant, ar ieškovės veiksmus (neveikimą) galima būtų pripažinti kaip esminius sutarties pažeidimus, reikia įvertinti, ar nukentėjusios šalies asmeniniai

¹¹⁸Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2018-01-17 nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-264-180/2018.

interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusi šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių. Teismas sprendė, kad atsakovės nurodomas esminis sutarties nutraukimo pagrindas – neoperatyviai pašalinta avarija viename iš lopšelių-darželių, atsižvelgiant į tai, kad ši avarija buvo užfiksuota dar 2014 m. gruodžio mėnesį, t. y. dar iki 2015 m. sausio 6 d. Energetinių paslaugų Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose (darželiuose) bei švietimo įstaigose (mokyklose) teikimo sutarties sudarymo, avarijos padariniai buvo pašalinti ieškovės užstato lėšomis ir atsakovė dėl šios avarijos daugiau jokių pretenzijų nereiškė iki pat 2016 m. rugpjūčio 17 d. rašto pateikimo, o sutartis buvo ir toliau vykdoma, be to, atsakovė negalėjo paaiškinti ir atskleisti gedimo likvidavimo darbų tariamų pažeidimų esmingumo, t. y. kuo tie pažeidimai yra tokie esmingi, kad jie trukdė sutartį įvykdyti, nelaikytini esminiu sutarties pažeidimu. Atsakovės teiginius, kad ieškovė taip pat nesilaikė teikiamų investicijų atlikimo ataskaitų formos, netinkamai tvarkė statybines atliekas, turinčias asbesto, netinkamai vykdė priisimtus įsipareigojimus pagal sutartyje numatytą grafiką įrengti spindulinio šildymo sistemas dviejose atsakovės įstaigose ir atliko kitus sutarties pažeidimus, dėl kurių atsakovė turėjo teisę vienašališkai nutraukti sutartį, teismas, atsižvelgdamas į tai, kad ieškovė teikė investicijas pagal sutartį, visus numatytus darbus atliko, atsakovė jokių pretenzijų dėl pačios sutarties ar atliktų darbų nereiškė, juos priėmė ir apmokėjo, nelaikė ieškovės veiksmų reiškiančiais esminius sutarties pažeidimus. Be to, šioje byloje teismas nurodė, kad viešųjų pirkimų sutartis turi būti aiški, be dviprasmybių ir suprantama visiems asmenims. Nagrinėjamu atveju ginčo sutarties dalis, kurioje įtvirtinti esminiai sandorio pažeidimai buvo labai abstraktaus pobūdžio, todėl natūralu, kad dėl jų interpretavimo galėjo iškilti ginčų ir nesusipratimų. Teismas šioje byloje konstatavo, kad nepaisant atsakovės nurodomų ieškovės veiksmų (neveikimo), sutartis yra visiškai įvykdyta, be to, atsakovė jokių neigiamų pasekmių nepatyrė ir dėl pačios sutarties įvykdymo pretenzijų nereiškė.

Galiausiai, Kauno apygardos teisme buvo nagrinėjama byla dėl perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų panaikinimo¹¹⁹. Ieškovė kreipėsi į teismą prašydama pripažinti atsakovės atliktą vienašalį viešojo pirkimo pardavimo sutarties nutraukimą dėl ieškovės esminio sutarties pažeidimo ir pripažinti neteisėtu atsakovo sprendimą įtraukti ieškovę į Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos Nepatikimų tiekėjų sąrašą. Kaip pripažino teismas, byloje iš esmės buvo keliamas klausimas, ar termino praleidimas buvo esminė sąlyga, sudariusi pagrindą

¹¹⁹Kauno apygardos teismo 2018-02-08 sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1346-601/2018.

atsakovui vienašališkai nutraukti sutartį paslaugų sutartį su ieškove. Pažymėtina, kad šioje byloje Viešųjų pirkimų tarnyba pateikė savo išvadą, kurioje nurodė, kad viešojo pirkimo sutarties vienašališkai gali būti nutraukiama tik kraštutiniu atveju, kuomet galima konstatuoti realų esminį sutarties pažeidimą, t. y. kai tiekėjas nevykdo sutartinių įsipareigojimų ar vykdo atmetinai, neištaiso perkančiosios organizacijos jam nurodytų trūkumų, perkančiajai organizacijai įspėjus apie terminų uždelsimus ir toliau jų nepaiso, sutartinių įsipareigojimų netinkamu vykdymu atsirado neigiamos pasekmės (nuostoliai). Viešųjų pirkimų tarnyba nurodė, kad atsakovas turėjo ieškovę įspėti apie praleistą terminą, tačiau iš dokumentų matyti, kad sutarties vykdymo metu tarp šalių nebuvo kilęs ginčas dėl paslaugų atlikimo terminų ir kokybės, be to, atsakovė rašte aiškiai nenurodė, dėl kokios paslaugos netinkamumo atsakovė nutraukė sutartį, kokios paslaugos trūkumai, nedavė laiko jiems ištaisyti. Į tai atsižvelgusi, Viešųjų pirkimų tarnyba vertino, jog nėra pagrindo nustatyti, kad ieškovė padarė esminį sutarties pažeidimą. Šioje byloje, teismas remdamasis kasacinio teismo praktika dėl esminių sutarties pažeidimų pripažinimo, bei atsižvelgdamas į sudarytoje sutartyje numatytą terminą ir į aplinkybę, kad iki 2017 m. liepos 19 d. ieškovė faktiškai nepateikė visų techninėje specifikacijoje nurodytų dokumentų, darė išvadą, kad atsakovė jau 2017 m. liepos 31 d. galėjo sutartį su ieškove nutraukti, tačiau to nepadarė ir tokiais veiksmais ieškovei suteikė pagrįstų lūkesčių dėl tolesnio Sutarties vykdymo. Teismo vertinimu, nurodytų aplinkybių visetas leido daryti išvadą, kad nors Sutartyje ir numatyti įgyvendinimo terminai (ir bendras terminas), tačiau pirkimo objektas nėra tokios skubos ir svarbos, kad Sutarties įgyvendinimo terminus būtų galima laikyti esminėmis sutarties sąlygomis. Teismas pažymėjo, jog tam, kad ieškovės veiksmus būtų galima pripažinti esminiu pažeidimu, vertintina ir ieškovės kaltės forma, t. y. ar ji tam tikrus esminius pažeidimus padarė tyčia ar dėl neatsargumo. Byloje buvo nustatyta, kad ieškovė nuo pirkimo pradžios buvo aktyvi ir siekė, atsižvelgiant į pirkimo objekto specifiškumą, išsiaiškinti tam tikrus su Sutarties įgyvendinimu susijusius kriterijus, tačiau bendradarbiavimas tarp ieškovės ir atsakovės sutarties įgyvendinimo procese vystėsi vangiai ir tarp šalių nevyko konstruktyvus bendradarbiavimas. Teismas atsižvelgė ir į šalių tarpusavio susirašinėjimus, iš kurių buvo matyti, kad ieškovė iš esmės siekė gauti tam tikros informacijos, kuri būtų reikalinga ir naudinga įgyvendinant sutarties sąlygas, tačiau iš atsakovės prašomos informacijos negaudavo ir/ar gaudavo nepakankamai informatyvią, tam tikrais periodais iš esmės vyko tik atsakovės atsirašinėjimas. Nurodytos aplinkybės, teismo vertinimu, neleido daryti išvados, kad ieškovė nesiekė vykdyti sutarties sąlygų, jų nevykdė ir/ar sąmoningai atliko kitus veiksmus, vilkinančius sutarties įgyvendinimą. Teismas, remdamasis aukščiau nurodytomis aplinkybėmis, sprendė, kad termino praleidimas nebuvo esminis sutarties pažeidimo pagrindas, taigi padarė išvadą, kad atsakovas nepagrįstai vienašališkai nutraukė sutartį su ieškove. Šioje byloje sprenddamas dėl ieškovės sprendimo įtraukti atsakovę į Nepatikimų

tiekėjų sąrašą, Teismas, įvertinęs ieškovės rašto, kuriuo buvo vienašališkai nutraukta su ieškove sudaryta sutartis, turinį, sprendė, kad šis sprendimas buvo priimtas remiantis iš esmės ta pačia aplinkybe, t. y. kad ieškovė praleido terminą sutarčiai įvykdyti ir dėl to atsakovas turėjo vienašališkai nutraukti sutartį, kas reiškė, kad pastarasis reikalavimas iš esmės susijęs su pirmuoju ieškinio reikalavimu, todėl pripažinus vienašališką nutraukimą neteisėtu yra pagrindas ir ieškovo įtraukimą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą pripažinti neteisėtu.

Kaip galime suprasti iš aukščiau pateikiamos teismų praktikos, viešojo pirkimo sutarčių (kaip ir kitų civilinėje apyvartoje sudaromų sutarčių) nutraukimą teismai vertina kaip kraštutinę priemonę, kuriai taikyti nepakanka vien formalaus pagrindo. Teismų praktikoje pabrėžiami sutarties išsaugojimo principas, įpareigojantis šalis siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma, viešasis interesas užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir teisėtų lūkesčių apsaugą, riboja sutarties šalies vienašalę iniciatyvą nutraukti sutartį, todėl ją nutraukiant turi būti atsižvelgiama ir į sutartį pažeidusios šalies interesus, taip užtikrinant šalių teisėtų interesų pusiausvyrą. Teismų praktikoje yra akcentuojama, kad sutarties pažeidimą pripažįstant esminiu, turi būti vertinama, ar nukentėjusios šalies interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusi šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių. Taigi, kuo didesnis atotrūkis tarp sutarties neįvykdymo ir pažadėto vykdymo, tuo didesnė tikimybė, kad sutarties nevykdymas esant ginčui bus pripažintas esminiu. Todėl vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo. Teismai, sprendami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus dėl viešojo pirkimo sutarčių nutraukimo, lemto perkančiajai organizacijai vertinant tiekėjo veiksmus vykdant sutartį esminiu pirkimo sutarties sąlygų pažeidimu, pripažįsta, kad tais atvejais, kai perkančioji organizacija pagal sudarytą sutartį su tiekėju iš esmės negavo to, ko tikėjosi (pvz., tiekėjas pardavė žymiai blogesnės kokybės prekę, nei nurodė pasiūlyme) arba iš tiekėjo veiksmų vykdant sutartį (pvz. lėtas darbų ar paslaugų atlikimo tempas, nepatenkinama darbų arba paslaugų kokybė, privalomų sutartinių įsipareigojimų nevykdymas, visiškas nebendradarbiavimas su užsakovu vykdant sutartį ir neatsižvelgimas į užsakovo teisėtus reikalavimus tinkamai vykdyti sutartį) galima spręsti, kad sutarties sąlygos nebus tinkamai įvykdytos ir perkančioji organizacija negaus tokio sutarties rezultato (įvykdymo) kokio tikėjosi, tiekėjų veiksmai vykdant sutartį yra laikomi esminiais viešojo pirkimo sutarties pažeidimais, sudarančiais pagrindą perkančiajai organizacijai teisėtai nutraukti viešojo pirkimo sutartį. Tačiau, pasitaiko ir gan neretų atvejų, kai perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo sutartis

nutraukia neteisėtai, nes įvertina tiekėjų veiksmus ar neveikimą vykdant sutartį esminiu sutarties pažeidimu arba vienašališkai nutraukia sutartį formaliai pagal sutarties sąlygas, tam nesant rimto teisinio pagrindo. Spręsdami tokias bylas, teismai laikosi pozicijos, kad net ir nutraukiant sutartį vienašališkai, kai tai joje nustatyta, turi būti paisoma kontrahento teisėtų interesų ir tokiu nutraukimu neturėtų būtų padaroma neproporcingai didelė žala kontrahento teisėtiems interesams, lyginant su sutartį nutraukiančios šalies interesais. Taigi, kaip matome iš šios teismų praktikoje suformuotos taisyklės, teismai nepripažįsta formalaus sutarties nutraukimo ir visais atvejais, atsižvelgdami į sutarties šalių interesų pusiausvyros principą, vertina ar sutarties nutraukimu nebus padaroma neproporcinga žala sutartį pažeidusios šalies interesams. Be to, teismai, vertindami viešojo pirkimo sutarties nutraukimą dėl padaryto esminio sutarties pažeidimo atsižvelgia ir į vykdyto pirkimo, po kurio buvo sudaryta sutartis, sąlygas, bei VPI įtvirtintus principus bei tikslą. Teismai yra pripažinę, kad perkančiosios organizacijos neteisėtai vienašališkai nutraukia viešojo pirkimo sutartis, kai: tiekėjams padarius sutarties pažeidimą, perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo sutarties nenutraukia, taip suteikdamos tiekėjams pagrįstų lūkesčių dėl tolesnio sutarties vykdymo; pirkimo objektas nėra tokios skubos ir svarbos, kad sutarties įgyvendinimo terminus būtų galima laikyti esminėmis sutarties sąlygomis; teismo nustatytos aplinkybės, neleidžia daryti neabejotinos išvados, kad tiekėjas nesiekė vykdyti sutarties sąlygų, jų nevykdė ar sąmoningai atliko kitus veiksmus, vilkinančius sutarties įgyvendinimą; perkančiosios organizacijos svariai nepagrindžia, kuo tiekėjo padaryti sutarties pažeidimai yra tokie esmingi, kad jie trukdė vykdyti viešojo pirkimo sutartį. Pažymėtina, kad aukščiau nurodytų teismų praktikoje pateikiamų išaiškinimų vienašališko sutarčių nutraukimo dėl esminių sutarčių sąlygų pažeidimo aspektu, laikosi ir už viešųjų pirkimų sutarčių tinkamo vykdymo kontrolę atsakinga institucija – Viešųjų pirkimų tarnyba.

Apibendrinami šį skyrių, galime teigti, kad perkančiosioms organizacijoms VPI suteikia reikšmingą teisę spręsti dėl viešojo pirkimo sutarties nutraukimo dėl tiekėjo padaryto esminio šios sutarties pažeidimo. Šis reikšmingumas pasireiškia tuo, kad perkančiosios organizacijos nutraukdamos viešojo pirkimo sutartis su tiekėjais, dėl, perkančiųjų organizacijų vertinimu, šių tiekėjų padarytų esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimų, turi pareigą įtraukti tokius tiekėjus į Nepatikimų tiekėjų sąrašą. Žinant, kad Nepatikimų tiekėjų sąrašą ginamas viešasis interesas, kuris pasireiškia perkančiųjų organizacijų apsauga nuo sutarčių sudarymo su nekokybiškas paslaugas ir/ar prekes teikiančiais tiekėjais, proporcingai griežtos ir tiekėjų įtraukimo į šį sąrašą pasekmės – į sąrašą įtraukti tiekėjai nebegali dalyvauti perkančiųjų organizacijų vykdomuose viešuosiuose pirkimuose pakankamai ilgą 3 metų laikotarpį, jei šios vykdydamos pirkimus, pirkimų sąlygose nustatys kvalifikacinį reikalavimą dėl tiekėjų patikimumo. Manytina, kad tokį reikalavimą, siekdamas išvengti netinkamo pirkimo sutarties

vykdymo, pirkimų konkursų sąlygose nusistatys dauguma perkančiųjų organizacijų. Tai lems, kad į Nepatikimų tiekėjų sąrašą įtraukti tiekėjai neteks galimybės teikti viešojo sektoriaus institucijoms ir įstaigoms paslaugų, darbų ar prekių pasiūlymų ir galimai laimėti šiuos konkursus, o tai gali stipriai paveikti jų finansinę būklę ar net lemti jų išnykimą. Be to, kaip leidžia teigti šiame skyriuje pateiktų teismų sprendimų analizė, perkančiosios organizacijos ne visais atvejais teisingai kvalifikuoja tiekėjų veiksmus vykdant viešojo pirkimo sutartis esminiais šių sutarčių sąlygų pažeidimais ir teisėtai nutraukia viešojo pirkimo sutartis. Todėl, labai reali tikimybė, kad tiekėją perkančioji organizacija įtrauks į Nepatikimą tiekėjų sąrašą ir net nesant rimto teisinio pagrindo tą padaryti. Visa tai vertinant, darbo autorius sutinka su anksčiau šiame skyriuje pateikta nuomone, kad perkančiosios organizacijos gali nesažiningai ar netinkamai naudoti teisę nutraukti viešojo pirkimo sutartis ar konstatuoti netinkamą šių sutarčių vykdymą, o tai reiškia, kad tiekėjai su kuriais perkančiosios organizacijos nutraukė viešojo pirkimo sutartis dėl, jų manymu, esminio sutarties pažeidimo, neišvengiamai teismuose ginčys perkančiųjų organizacijų sprendimus dėl viešojo pirkimo sutarčių vykdymo ir jų nutraukimo. Darbo autoriaus nuomone, kaip galimas šios problemos prevencinis sprendimo būdas, galėtų būti institucijos, atsakingos už viešųjų pirkimų sutarčių vykdymo teisėtumo kontrolę – Viešųjų pirkimų tarnybos, parengta rekomendacija ar gairės, kuriuose būtų pateikiami susisteminti Lietuvos teismų praktikoje suformuoti išaiškinimai dėl sutarčių (taip pat, ir viešojo pirkimo sutarčių) esminių pažeidimų kvalifikavimo ir jų nutraukimo šiuo pagrindu, taip pat vertinimo pavyzdžiai, kokiais atvejais sutarčių sąlygų pažeidimai buvo pripažinti esminiais, lėmusiais teisėtą vienašalį viešojo pirkimo sutarties nutraukimą, o kokiais ne. Darbo autoriaus nuomone, tokia rekomendacija ar gairės turėtų didelę naudą tinkamam viešojo pirkimo sutarties vykdymui ar įvykdymui, nes, manytina, perkančiosioms organizacijos atsižvelgtų į rekomendacijoje ar gairėse pateiktus susistemintus teismų praktikos išaiškinimus ar pavyzdžius, o tai leistų sumažinti formaliu pagrindu nutraukiamų viešojo pirkimo sutarčių skaičių. Antra, perkančiosios organizacijos, atsižvelgusios į rekomendacijoje ar gairėse pateikiamus gerosios ir blogosios praktikos pavyzdžius, viešojo pirkimo sutarčių sąlygų projektuose galėtų formuluoti aiškesnes ir tikslesnes sąlygas, kas yra laikoma esminiu tokios sutarties pažeidimu, sudarančiu pagrindą teisėtai vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartį. Manytina, kad suformulavus tokias aiškesnes viešojo pirkimo sutarties sąlygas, teismuose galimai sumažėtų ginčų dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų viešojo pirkimo sutarčių vykdymo ir jų nutraukimo klausimais.

IŠVADOS

1. Remiantis teismų praktikos analize, viešojo pirkimo – pardavimo sutarties atlygintinumo požymis reiškia ne tik iš šios sutarties kylančią ekonominę naudą (piniginį ar kitokį atlygį) tiekėjui, tačiau ir ekonominę naudą tenkančią perkančiajai organizacijai. Viešojo pirkimo-pardavimo sutarties ekonominė nauda perkančiajai organizacijai pasireiškia iš viešojo pirkimo-pardavimo sutarties atsiradusia tiesiogine (perkančioji organizacija gali naudoti viešojo pirkimo sutarties rezultatą savo reikmėms) arba tam tikrais atvejais netiesiogine ekonomine verte (tais atvejais, kai viešojo pirkimo pardavimo sutarties sudarymas susijęs su perkančiajai organizacijai pavestų atlikti viešųjų funkcijų įgyvendinimu).
2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vadovaudamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje suformuotais viešojo pirkimo sutarčių esminių sąlygų keitimo teisėtumo vertinimo kriterijais bei viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime įtvirtintais principais, užtikrinančiais sąžiningą konkurenciją, laikosi pozicijos, kad viešojo pirkimo sutarties esminės sąlygos – kainos keitimas sutarties vykdymo metu pažeidžia kitų dėl šios sutarties sudarymo besivaržiusių viešojo konkurso dalyvių interesus ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principus, todėl griežtai vertina viešojo pirkimo sutartyse nustatytos kainos keitimo galimybę. Tačiau, atsižvelgiant į LAT suformuotą praktiką, teisėtas esminės viešojo pirkimo sutarties sąlygos – kainos pakeitimas yra galimas, kai:
 - 1) pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje yra įtvirtinamos kainodaros taisyklės, pagal kurias sutarties kaina koreguotina, atsižvelgiant į tam tikras iš anksto viešojo pirkimo sutartyje nustatytas sąlygas, kas LAT vertinimu reiškia, kad sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos sutartyje nustatyta tvarka. Tuo atveju, jei viešojo pirkimo sutartyje įtvirtinta tik fiksuota kaina be kainodaros taisyklių, kainos perskaičiavimas jau yra kvalifikuotinas sutarties keitimu, tačiau, kaip nurodo LAT, tokiu atveju, teismas turi nuspręsti dėl poreikio pagal atitinkamas naujas aplinkybes perskaičiuoti fiksuotą sutarties kainą tenkinimo galimybių ir teisėtumo viešųjų pirkimų principų atžvilgiu;
 - 2) perkančiosios organizacijos kruopščiai ir atidžiai neparengia viešojo pirkimo konkurso sąlygų ir tuo pačiu sudaromos viešojo pirkimo sutarties sąlygų arba jas parengia su trūkumais, o toks nustatytas pirkimo sąlygų ir sutarties nuostatų ydingumas iš dalies kompensuojamas atitinkamų sutarties nuostatų, o taip pat ir esminės viešojo pirkimo sutarties sąlygos – kainos, keitimu. Šis LAT išskirtas atvejis, lyginant su ESTT sprendimuose pateiktais išaiškinimais, yra nauja aplinkybė, leidžianti teismams keisti esminę viešojo pirkimo sutarties sąlygą – kainą, šios sutarties vykdymo metu.

3. Remiantis Lietuvos teismų sprendimų analize, perkančiosios organizacijos ne visais atvejais teisėtai vienašališkai nutraukia su tiekėjais sudarytas viešojo pirkimo sutartis, kadangi netinkamai kvalifikuoja tiekėjų padarytus viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimus esminiais šių sutarčių pažeidimais, o tai reiškia neteisėtą tiekėjų įtraukimą į Nepatikimą tiekėjų sąrašą bei sukelia neigiamų pasekmių tiekėjams, ir neabejotinai nulemia teisinius ginčus tarp tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į pirmą padarytą šio darbo išvadą ir siekiant didesnio teisinio aiškumo atskleidžiant viešojo pirkimo sutarties atlygintinumo požymį, siūlytina, šiuo metu galiojančioje VPĮ 2 straipsnio „Pagrindinės šio įstatymo sąvokos“ 43 dalyje „Viešojo pirkimo-pardavimo sutartis“ pateikiamą ekonominės naudos apibrėžimą:

„43. Viešojo pirkimo–pardavimo sutartis (toliau – pirkimo sutartis) – šio įstatymo nustatyta tvarka dėl ekonominės naudos vieno ar daugiau ūkio subjektų ir vienos ar kelių perkančiųjų organizacijų raštu, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus, kai pirkimo sutartis gali būti sudaroma žodžiu, sudaroma sutartis, kurios dalykas yra prekės, paslaugos ar darbai. *Ekonomine nauda laikomas piniginis atlygis arba kitoks atlygis tiekėjui, pavyzdžiui, teisė nemokėti mokesčių, pasinaudoti pirkimo sutarties vykdymo rezultatu, galimybė gauti pajamas iš trečiųjų asmenų ir panašiai.*“

papildyti šia formuluote:

„*bei perkančiajai organizacijai iš viešojo pirkimo-pardavimo sutarties atsiradusi tiesioginė arba netiesioginė ekonominė vertė (tais atvejais, kai viešojo pirkimo- pardavimo sutarties sudarymas susijęs su perkančiajai organizacijai pavestų atlikti viešųjų funkcijų įgyvendinimu).*“

ir VPĮ 2 straipsnio 43 dalį išdėstyti taip:

„43. Viešojo pirkimo–pardavimo sutartis (toliau – pirkimo sutartis) – šio įstatymo nustatyta tvarka dėl ekonominės naudos vieno ar daugiau ūkio subjektų ir vienos ar kelių perkančiųjų organizacijų raštu, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus, kai pirkimo sutartis gali būti sudaroma žodžiu, sudaroma sutartis, kurios dalykas yra prekės, paslaugos ar darbai. Ekonomine nauda laikomas piniginis atlygis arba kitoks atlygis tiekėjui, pavyzdžiui, teisė nemokėti mokesčių, pasinaudoti pirkimo sutarties vykdymo rezultatu, galimybė gauti pajamas iš trečiųjų asmenų ir panašiai, bei perkančiajai organizacijai iš viešojo pirkimo-pardavimo sutarties atsiradusi tiesioginė arba netiesioginė ekonominė vertė (tais atvejais, kai viešojo pirkimo – pardavimo sutarties sudarymas susijęs su perkančiajai organizacijai pavestų atlikti viešųjų funkcijų įgyvendinimu).“

2. Remiantis trečioje darbo išvadoje nustatyta perkančiųjų organizacijų teisės konstatuoti tiekėjų padarytą esminį viešojo pirkimo sutarties pažeidimą ir dėl jo nutraukti viešojo pirkimo sutartį netinkamo naudojimo problematika, ir siekiant ją spręsti, siūlytina institucijoms, atsakingoms už viešųjų pirkimų sutarčių vykdymo teisėtumo kontrolę, parengti rekomendaciją ar gaires dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų vykdymo pažeidimų kvalifikavimo esminiais, kuriose būtų

pateikiami susisteminti Lietuvos teismų praktikoje suformuluoti išaiškinimai dėl viešojo pirkimo sutarčių esminių pažeidimų kvalifikavimo ir jų nutraukimo šiuo pagrindu, taip pat vertinimo pavyzdžiai, kuriais atvejais sutarčių sąlygų pažeidimai buvo pripažinti esminiais, lėmusiais teisėtą vienašalį viešojo pirkimo sutarties nutraukimą, o kuriais ne. Manytina, kad tokia rekomendacija ar gairės turėtų didelę praktinę naudą tinkamam viešojo pirkimo sutarties vykdymui ar įvykdymui, nes perkančiosios organizacijos atsižvelgtų į rekomendacijoje ar gairėse pateiktus susistemintus teismų praktikos išaiškinimus ar pavyzdžius, o tai leistų sumažinti formaliu pagrindu nutraukiamų viešojo pirkimo sutarčių skaičių. Be to, perkančiosios organizacijos, atsižvelgusios į rekomendacijoje ar gairėse pateikiamus gerosios ir blogosios praktikos pavyzdžius, susijusius su perkančiųjų organizacijų teise vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartis, dėl jų manymu tiekėjų padarytų esminių viešojo pirkimo sutarčių sąlygų pažeidimo, rengiamuose viešojo pirkimo sutarčių sąlygų projektuose galėtų formuluoti aiškesnes ir tikslesnes sąlygas, kas yra laikoma esminiais tokių sutarčių pažeidimais, sudarančiais pagrindą teisėtai vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartis. Suformulavus aiškesnes ir tikslesnes viešojo pirkimo sutarčių sąlygas, teismuose galimai sumažėtų ginčų dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų viešojo pirkimo sutarčių vykdymo ir jų nutraukimo klausimais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2004-03-31 direktyva Nr. 2004/17/EB Dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo. [2004] OL L134/1.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2004-03-31 direktyva Nr. 2004/18/EB Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. [2004] OL L134/114.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2007-12-11 Direktyva Nr. 2007/66/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo. [2007] OL L335/31
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2014-02-26 direktyva Nr. 2014/24/ES Dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. [2014] OL L94/65.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2014-02-26 direktyva Nr. 2014/25/ES Dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB. [2014] OL L94/243
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
7. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymas. Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5571.
8. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.
9. Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymas. TAR. 2017, Nr. 7551.
10. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2017-07-31 įsakymas Nr. V-809/V-188 „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių užsienio valstybėse, Lietuvos Respublikos atstovybių prie tarptautinių organizacijų, konsulinių įstaigų ir specialiųjų misijų, taip pat kitų perkančiųjų organizacijų, kurios užsienyje įsigyja prekių, paslaugų ar darbų, skirtų užsienyje esantiems jų padaliniais, kariniams atstovams ar specialiesiems atašė arba skirtų užsienyje vykdomiems vystomojo bendradarbiavimo ir kitiems projektams, supaprastintų viešųjų pirkimų tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. 2017, Nr. 14247
11. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2017-09-21 įsakymas Nr. 4-550 „Dėl ypatingos svarbos tarptautinių renginių organizavimui reikalingų prekių, paslaugų ar darbų supaprastintų viešųjų pirkimų tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. 2017, Nr. 14935.
12. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2008-09-26 įsakymas Nr. 1S-93 „Dėl perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų, numatytų Lietuvos

Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje, 18 straipsnio 8 dalyje bei 94 straipsnio 3 dalyje, pateikimo ir nagrinėjimo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2008, Nr. 113-4317.

13. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2009-08-31 įsakymas Nr. 1S-90 „Dėl perkančiųjų organizacijų prašymų dėl Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimų pateikimo ir nagrinėjimo ir pagrindimų Viešųjų pirkimų įstatymo 56 straipsnio 5 dalyje nustatytais atvejais teikimo Viešųjų pirkimų tarnybai taisyklių patvirtinimo“ Valstybės žinios. 2009, Nr. 106-4463.
14. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-29 įsakymas Nr. 1S-105 „Dėl tiekėjo kvalifikacijos reikalavimų nustatymo metodikos patvirtinimo“. TAR. 2017, Nr. 11090.
15. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-27 įsakymas Nr. 1S-94 „Dėl numatomos viešojo pirkimo ir pirkimo vertės skaičiavimo metodikos patvirtinimo“. TAR, 2017, Nr. 10885.
16. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-28 įsakymas Nr. 1S-95 „Dėl kainodaros taisyklių nustatymo metodikos patvirtinimo“. TAR. 2017, Nr. 10886.
17. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017-06-28 įsakymas Nr. 1S-97 „Dėl mažos vertės pirkimų tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. 2017, Nr. 11013

Specialioji literatūra:

18. Ambrasienė, D., Cirtautienė, S., Dambrauskaitė, A., Selelionytė-Drukteinienė, S., Tikniūtė, A. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013.
 19. Drazdauskas, S. Favor contractus principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*: 2007, (64), 22-33.
 20. Graells Sanchez, A. *Public procurement and the EU competition rules. Second edition..* Oxford: Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon 2015.
 21. Mikelėnas, V. *Sutarčių teisė: bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius. Justitia, 1996.
 22. Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
 23. Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas V. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.
 24. Racca, Gabriela M., Perin, R. C. Material Amendments of Public Contracts during their Terms: from Violations of Competition to Symptoms of Corruption, (2013) *European Procurement & Public Private Partnership Law Review*. Volume 8. No.4, p. 279.
- [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-15

<https://www.robertocavalloperin.it/wp-content/uploads/65-Material-amendments-public-contracts.pdf>

25. Simovart, Mari Ann. Amendments to Procurement Contracts: Estonian Law in the Light of the Preetext Ruling. *Juridica International*, Vol. 17, p. 156. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/jurdint17&div=21&start_page=151&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults
26. Simovart, Mari Ann. Is there a Devil in the Details? Modification of Public Contracts in the EU and the US. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review (EPPPL)*, Vol. 11, Issue 4 (2016). [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-19 http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/epppl2016&div=48&start_page=292&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
27. Smaliukas, K. Esminis sutarties pažeidimas (I). Esminio sutarties pažeidimo samprata ir kriterijai. *Juristas*. 2007, Nr. 3. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <http://www.vakarai.lt/article.php?id=77>
28. Trepte, P. *Regulating Procurement. Understanding the Ends and Means of Public Procurement Regulation*. Oxford University Press 2004.

Teismų praktika:

29. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1993 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Europos Bendrijų komisija prieš Danijos karalystę*, (bylos Nr. C-243/89).
30. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001 m. liepos 12 d. sprendimas *byloje Ordine degli Architetti delle province di Milano prieš Comune di Milano*, (bylos Nr. C-399/98).
31. Europos Sąjungos teisingumo teismo 2004 m. balandžio 9 d. sprendimas *byloje Europos Bendrijų Komisija prieš CAS Succhi di Frutta SpA*, (bylos Nr. C-496/99)
32. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Jean Auroux ir kiti prieš Commune de Roanne*, (bylos Nr. C-220/05)
33. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Europos Bendrijų Komisija prieš Italijos Respubliką*, (bylos Nr. C-382/05).
34. Europos Sąjungos teisingumo teismo 2008 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Preetext Nachrichtenagentur GmbH prieš Republik Österreich (Bund) (Austrija) ir kt.*, (bylos Nr. C-454/06).
35. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 25 d. sprendimas *byloje Helmut Müller GmbH prieš Bundesanstalt für Immobilienaufgaben*, (bylos Nr. C-451/08).

36. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje *Wall AG prieš La ville de Francfort-sur-le-Main ir kt.*, (bylos Nr. C-91/08).
37. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. liepos 15 d. sprendimas byloje *Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, (bylos Nr. C-271/08).
38. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Azienda Sanitaria Locale di Lecce, Università del Salento prieš Ordine degli Ingegneri della Provincia di Lecce ir kt.*, (bylos Nr. C-159/11).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. gegužės 29 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“ ir kt.*, (bylos Nr. 3K-P-346/2004)
40. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“ ir kt.*, (bylos Nr. 3K-3-458/2007).
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, (bylos Nr. 3K-3-583/2008).
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt.*, (bylos Nr. 3K-3-252/2009).
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *VšĮ „Kretingos maistas“ v. Akmenės rajono savivaldybės administracija ir kt.*, (bylos Nr. 3K-3-216/2010).
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Panevėžio statybos trestas“ v. Panevėžio miesto savivaldybė*, (bylos Nr. 3K-3-320/2011).
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje *„WTE Wassertechnik GmbH“, AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“*, (bylos Nr. 3K-7-304/2011).
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rasa“ v. VĮ „Klaipėdos jūrininkų ligoninė“ ir kt.*, (bylos Nr. 3K-3-408/2012)
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Iksados“ gamybinis ir techninis centras v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos*, (bylos Nr. 3K-3-75/2013).

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vitrada“ v. AB „SEB lizingas“*, (bylos Nr. 3K-7-2/2013).
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *AB Panevėžio statybos trestas v. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*, (bylos Nr. 3K-3-713/2013).
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „AV investicija“ v. VĮ Ignalinos atominė elektrinė*, (bylos Nr. 3K-3-132/2014).
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 14 nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilvatėja“ v. Vilniaus miesto savivaldybė*, (bylos Nr. 3K-3-89/2014)
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *V.P. ir E.P. v. Norde Bank Finland PLC*, (bylos Nr. 3K-3-243/2014)
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „4 DEBT“ v. Šiaulių apskrities vyriausiasis policijos komisariatas*, (bylos Nr. 3K-3-456/2014)
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje *Akcinė bendrovė firma „VITI“ v. UAB „Raseinių vandenys*, (bylos Nr. 3K-3-397-378/2017).
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Apskaitos ir mokesčių konsultacijos“ v. UAB „Vilniaus vandenys“*, (bylos Nr. e3K-3-8-248/2018).
56. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 12 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „VSA Vilnius“ v. Viešųjų pirkimų tarnyba*, (bylos Nr. A-438-1401-11).
57. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Technolitas“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija*, (bylos Nr. 2A-196/2006).
58. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Būsto švara“ v. VšĮ „Vilniaus Gedimino technikos universitetas“*, (bylos Nr. e2-1513-178/2017)
59. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mano būstas“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, (bylos Nr. e2A-264-180/2018)

60. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Dizaino kryptis“ v. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, (bylos Nr. e2-540-302/2018)
61. Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 8 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Dizaino kryptis“ v. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, (bylos Nr. e2-1346-601/2018)

Kiti šaltiniai:

62. Centrinis viešųjų pirkimų portalas (CVPP). Pirkimo sutarčių viešinimas. [Interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-14 http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_vptpublic&task=sutartys&Itemid=109
63. Dėl Registrų centro tvarkomos elektroninės paslaugos „E. sąskaita“ naudojimo. 2017-06-27. [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-14 <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/del-registru-centro-tvarkomos-elektronines-paslaugos-e-saskaita-naudojimo>
64. Jeigu tiekėjas buvo įtrauktas į Nepatikimų tiekėjų sąrašą dėl darbų sutarties, ar jis gali dalyvauti prekių ir paslaugų viešuosiuose pirkimuose? [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719629-Jeigu-tiek%C4%97jas-buvo-%C4%AFtrauktas-%C4%AF-Nepatikim%C5%B3-tiek%C4%97j%C5%B3-s%C4%85ra%C5%A1%C4%85-d%C4%97l-darb%C5%B3-sutarties-ar-jis-gali-dalyvauti-preki%C5%B3-ir-paslaug%C5%B3-vie%C5%A1uosiuose-pirkimuose->
65. Kokios pirkimo sutarties sąlygos gali būti laikomos esminėmis? [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719229-Kokios-pirkimo-sutarties-s%C4%85lygos-gali-b%C5%ABti-esmin%C4%97mis->
66. Kur galima rasti esminių pirkimo sutarties pažeidimų sąrašą? [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://klausk.vpt.lt/hc/lt/articles/115005719049-Kur-galima-rasti-esmini%C5%B3-pirkimo-sutarties-pa%C5%BEidim%C5%B3-s%C4%85ra%C5%A1%C4%85->
67. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. 1491 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Registravimo data 2015-11-12, Nr. XIIP-3750. [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-02 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?jfwid=-sxzzl7m6y>
68. Nepatikimų tiekėjų sąrašas. [interaktyvus] Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://vpt.lrv.lt/lt/nepatikimu-tiekej-sarasas>

69. Smaliukas, K., „Dėl viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimų viešasis sektorius griežčiau vertins sutarčių pažeidimus ir netinkamą jų vykdymą“. [interaktyvus] Publikuota 2015-07-21. Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://www.vz.lt/2015/07/21/7198/del-viesuju-pirkimu-istatymo-pakeitimu-viesasis-sektorius-griezciau-vertins-sutarciau-pazeidimus-ir-netinkama-ju-vykdyma>
70. Smaliukas K., „Viešieji pirkimai: ką reiškia naujai įtvirtinti tiekėjų „juodieji sąrašai“ ir pakeistas teisinis reguliavimas“. [interaktyvus] Publikuota 2016-01-11. Prieiga per internetą, žiūrėta 2018-02-20 <https://www.vz.lt/2016/01/11/3361/viesieji-pirkimai-ka-reiskia-naujai-itvirtinti-tiekeju-juodieji-sarasai-ir-pakeistas-teisinis-reguliavimas>

ANOTACIJA

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamos dažniausiai pasitaikančios problemos viešojo pirkimo sutarčių vykdyme – viešojo pirkimo sutarties sąlygų, ypač, kainos keitimas jos vykdymo metu bei viešojo pirkimo sutarties pažeidimo kvalifikavimo esminiu kaip pagrindo perkančiajai organizacijai vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartį teisės taikymas. Siekiant aiškesnio supratimo apie viešojo pirkimo sutartį, pirmajame ir antrajame darbo skyriuose apžvelgiami bendrieji viešojo pirkimo sutarties aspektai, tokie kaip viešojo pirkimo sutarties sąvoka, rūšys, šios sutarties atlygintinumo požymis, viešojo pirkimo sutarties sudarymas. Trečiajame darbo skyriuje apžvelgiamas viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimo teisinis reguliavimas, analizuojama ir lyginama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo, daugiau dėmesio skiriant šių sutarčių kainos sąlygų keitimui. Paskutiniame darbo skyriuje nagrinėjami esminiai viešojo pirkimo sutarties pažeidimai, jų reikšmė, teisminė praktika dėl perkančiųjų organizacijų teisės tiekėjų veiksmus vykdant viešojo pirkimo sutartis kvalifikuoti esminiais viešojo pirkimo sutarčių pažeidimais ir šiuo pagrindu spręsti dėl vienašališko viešojo pirkimo sutarčių nutraukimo, taikymo, pateikiami su šia teise susijusių problemų galimi sprendimo būdai.

Raktiniai žodžiai : viešojo pirkimo sutartis, vykdymas, kainos keitimas, esminiai pažeidimai, nutraukimas.

ANNOTATION

This master thesis analyzes the most common problematic aspects in the implementation of the public procurement contracts, in particular, the price provisions amendment during the execution of these contracts and the classification of an infringement of the public procurement contract as material for the contracting authority right to unilaterally terminate the implementation of this contract. For a better understanding of the public procurement contract, the first and second chapters review the general aspects of this contract, such as the concept and types, reimbursement feature of this contract, the award procedure aspects of the public procurement contract. The third chapter of the work outlines the legal regulation of changing the public procurement contract provisions, analyzes and compares the practice of the Court of Justice of the European Union and the Supreme Court of Lithuania with regard to this aspect, paying more attention to the price amendment matter of the public procurement contract. The final chapter of the work examines the material infringements of the public procurement contract and their significance, the practice of the courts for the application of the contracting authorities right to decide on a material infringements of the public procurement contracts and, on that basis, unilaterally terminate those contracts.

Key words: public procurement contract, implementation, price provision amendment, material infringements, contract termination.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Viešojo pirkimo sutarčių vykdymas: teismų praktikos analizė

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojami viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektai, dažniausiai nulemiantys šių sutarčių vykdymo apsunkinimą ar neįvykdymą. Kadangi viešojo pirkimo sutartis sudaro įvairios valstybės institucijos ir įstaigos, o vykdant šias sutartis už valstybės institucijoms ir įstaigoms reikalingas prekes, suteiktas paslaugas ar atliktus darbus yra sumokama iš valstybės biudžeto lėšų, visuomenė yra suinteresuota tinkamu viešojo pirkimo sutarties įvykdymu ir pasiektu kokybišku viešojo pirkimo sutarties rezultatu. Todėl, svarbu apžvelgti viešojo pirkimo sutarčių vykdymo metu atsirandančius probleminius aspektus, jų reikšmę, pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Pirmajame ir antrajame šio darbo skyriuose apžvelgiami bendrieji viešojo pirkimo sutarties aspektai. Pirmajame skyriuje nagrinėjama viešojo pirkimo sutarties sąvoka, viešojo pirkimo sutarties rūšys, vienas svarbiausių šios sutarties požymių – atlygintinumas. Antrajame skyriuje aptariami svarbiausi viešojo pirkimo sutarties sudarymo aspektai, konkrečios viešojo pirkimo sutarčių turinio sąlygos. Trečioje darbo dalyje apžvelgiamas viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimo teisinis reguliavimas, analizuojama ir lyginama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo, daugiau dėmesio skiriant viešojo pirkimo sutarčių kainos sąlygų keitimui. Paskutinėje, ketvirtoje dalyje nagrinėjami esminiai viešojo pirkimo sutarties pažeidimai, jų reikšmė, analizuojama teisminė praktika dėl perkančiųjų organizacijų teisės tiekėjų veiksmus vykdant viešojo pirkimo sutartis kvalifikuoti esminiais viešojo pirkimo sutarčių pažeidimais ir šiuo pagrindu spręsti dėl vienašališko viešojo pirkimo sutarčių nutraukimo, taikymo. Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados susijusios su darbe nagrinėtais viešojo pirkimo sutarties vykdymo probleminiais aspektais, bei pasiūlymai dėl galimų jų sprendimo būdų.

Implementation of the Public Procurement Contracts: Case Law Analysis

This master thesis analyzes the most common problematic aspects of the implementation of the public procurement contracts, which are usually determining implementation complications and even non-fulfillment of these contracts. Since the most of the public procurement contracts are signed by various public authorities or institutions, and the goods, services provided or works performed for them are paid from the State budget funds, there is a great public interest in the proper complete fulfillment of these contracts to achieve high quality contract result. Therefore, it is important to review the main problematic aspects that arise during the implementation of public procurement contracts, their significance, and to present possible solutions to them.

The first and the second chapters of this work review the general aspects of the public procurement contracts. The first chapter overviews the concept and types of the public procurement contract, the most important reimbursement feature of this contract. The second chapter discusses the main aspects of the public procurement contract award procedure, the specific content provisions of this contract. The third chapter of the work outlines the legal regulation of changing the public procurement contract provisions, analyzes and compares the practice of the Court of Justice of the European Union and the Supreme Court of Lithuania with regard to this aspect, paying more attention to the price amendment matter of the public procurement contract. The last, fourth chapter of the work examines the material infringements of the public procurement contract and their significance, the practice of the courts for the application of the contracting authorities right to decide on a material infringements of the public procurement contracts and, on that basis, unilaterally terminate those contracts. At the end of this master's thesis, conclusions are made regarding the problematic aspects of the implementation of the public procurement contracts with proposals for possible ways of solving them.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2018-03-29
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto, Privatinės teisės instituto, civilinės teisės

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(ė)

Tomas Ragaišis,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Viešojo pirkimo sutarčių vykdymas: teismų praktikos analizė“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Tomas Ragaišis
(vardas, pavardė)